MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
TEISĖS FAKULTETO
CIVILINĖS JUSTICIJOS INSTITUTAS

IEVA MIKALIŪKŠTYTĖ
CIVILINĖS TEISĖS PROGRAMA

ADVOKATO VEIKLOS *PRO BONO PUBLICO* IR *PACTUM DE QUOTA LITIS* SAMPRATA, REIKŠMĖ, REGLAMENTAVIMO YPATUMAI

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas –
Doc. dr. Ingrida Krolienė

Vilnius, 2015

TURINYS

ĮVADAS 3

1. ADVOKATO VEIKLOS PRIGIMTIS 7
   - 1.1. Advokato profesinės veiklos ištakos Romėnų teisėje 7
   - 1.2. Advokato veiklos raida Lietuvoje 10
   - 1.3. Advokato sąvoka ir statusas šiuolaikinėje teisingumo įgyvendinimo sistemoje 14
   - 1.4. Advokato teikiamų paslaugų pobūdis ir atlygintinumas 22
2. ADVOKATO VEIKLOS *PRO BONO PUBLICO* ESMĖ IR REGLAMENTAVIMO YPATUMAI 25
   - 2.1. Advokato veiklos *pro bono publico* samprata ir reikšmė 25
   - 2.2. Advokato veiklos *pro bono publico* teisiniai pagrindai ir problematika Lietuvos Respublikos teisėje 28
   - 2.3. Advokato *pro bono publico* veikla bendrosios teisės tradicijos valstybėse 32
   - 2.4. Advokato *pro bono publico* veiklos ir valstybės garantuojamos teisinės pagalbos santykis 36
3. ADVOKATO VEIKLOS *PACTUM DE QUOTA LITIS* ESMĖ IR REGLAMENTAVIMO YPATUMAI 41
   - 3.1. Advokato veiklos *pactum de quota litis* samprata ir reikšmė 41
   - 3.2. Advokato veiklos *pactum de quota litis* teisinis reglamentavimas Lietuvoje bei taikymas užsienio valstybėse 43
   - 3.3. Advokato veiklos *pactum de quota litis* instituto probleminiai aspektai Lietuvos Respublikos teisėje 48
   - 3.4. Advokato veiklos *pactum de quota litis* ir *pro bono publico* institutų tarpusavio sąsajos 54

IŠVADOS 56

LITERATŪRA 58

ANOTACIJA LIETUVIŲ IR ANGLŲ KALBOMIS 67

SANTRAUKA LIETUVIŲ KALBA 68

SANTRAUKA ANGLŲ KALBA 69

PATVIRTINIMAS APIE ATLIKTO DARBO SAVARANKIŠKUMĄ 70

ĮVADAS

Darbo aktualumas ir problematika

Asmens teisė į teisminę gynybą yra viena iš svarbiausių teisių, įtvirtintų Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijoje, taip pat Lietuvos Respublikos Konstitucijoje bei kituose teisės aktuose. Atsižvelgiant į tai, teisinėje valstybėje kiekvienam asmeniui turi būti užtikrinama galimybė ginti savo teises teisme. Efektyvus šios teisės įgyvendinimas dažniausiai yra galimas tik egzistuojant profesionaliam atstovui ir patarėjui, t.y. advokatui. Šios profesijos atstovo vaidmuo visuomenėje, pagrįstoje pagarba teisinei valstybei, yra ypatingas[1], tačiau teikiamos paslaugos yra brangiai įkainojamos. Sunki asmenų socialinė ir materialinė padėtis tampa rimta kliūtimi siekiant įgyvendinti teisę kreiptis į teismą. Sudėtingas valstybės garantuojamos teisinės pagalbos mechanizmas ne visada padeda išspręsti šią problemą. Dėl šios priežasties tiek Lietuvoje, tiek visame pasaulyje daliai asmenų teisminė pažeistų teisių gynyba sunkiai prieinama. Tokia padėtis skatina ieškoti alternatyvių teisinės pagalbos teikimo būdų.

Lietuvos Respublikos advokatūros įstatymas numato, kad advokatas savo iniciatyva gali teikti ir mokamas, ir nemokamas teisines paslaugas. Žinoma, advokatas, siekiantis tinkamai įgyvendinti ekonominio nepriklausomumo principą, prioritetą skiria mokamų teisinių paslaugų teikimui[2]. Tačiau tam tikrais atvejais, siekiant įgyvendinti socialinės atsakomybės principą, teisinės paslaugos teikiamos ir nemokamai (lot. *pro bono publico*) arba už sėkmės mokestį, kurio mokėjimas priklauso nuo bylos baigties (lot. *pactum de quota litis*).

Vadovaujantis advokatų veiklą reglamentuojančiais teisės aktais, tiek *pro bono publico*, tiek *pactum de quota litis* institutų taikymas Lietuvoje yra leidžiamas, tačiau nėra populiarus. Tai skatina analizuoti dėl kokių teisinių ar socialinių priežasčių yra susiklosčiusi tokia padėtis. Manytina, kad išsamaus ir sisteminio teisinio reguliavimo nebuvimas daro prielaidas praktinėms šių institutų taikymo problemoms kilti. Susiklosčiusi situacija neleidžia įgyvendinti aptariamų institutų esminių tikslų ir dar labiau apsunkina asmens pažeistų teisių ir interesų teisminę gynybą. Kylančių problemų specifika suponuoja išvadą, kad advokato veiklos, grindžiamos *pro bono publico* ir *pactum de quota litis* institutais, reguliavimas turėtų būti tobulintinas iš esmės. Tai pagrįstai leidžia teigti, kad darbe nagrinėjama tema yra aktuali, reikalaujanti išsamesnės teisinės analizės, išsamiai atskleidžiančios probleminį reguliavimą ir jo priežastis.

---

[1] Europos Sąjungos advokatų profesinės etikos kodeksas [interaktyvus]. Priimtas 1988 m. spalio 28 d. CCBE plenarinėje sesijoje, vėliau keistas 1998 m. lapkričio 28 d. ir 2002 m. gruodžio 6 d. CCBE plenarinėse sesijose. [žiūrėta 2015-09-06]. < http://denver.infolex.lt/advoco_old/?item=esaekod >.

[2] Pažymėtina, kad pagal Lietuvos Respublikos advokatūros įstatymo nuostatas, sąvokas „*teisinė paslauga*“ ir „*teisinė pagalba“* skiria tik atlygintinumo požymis, o vykdomos veiklos atžvilgiu jos yra tapačios, todėl darbe abi šios sąvokos naudojamos sinonimiškai.

Darbo mokslinis naujumas ir ištyrimo lygis

Nors advokato veikla ir jos pagrindai yra gana plačiai analizuojama tema Lietuvos teisės moksle, tačiau iki šiol gana retai nacionalinėje teisėje taikomi *pro bono publico* ir *pactum de quota litis* teisiniai institutai gausiomis mokslininkų įžvalgomis nepasižymi. Išsamiai susipažinus su teisės mokslininkų parengtomis publikacijomis, galima teigti, kad bendrus pastebėjimus arba išsamesnes analizes dėl advokato veiklos *pro bono publico* bei *pactum de quota litis* institutų taikymo moksliniuose darbuose pateikė Ingrida Krolienė (Montvydienė), Rimantas Simaitis, Jurgita Grigienė, Paulius Čerka, Jonas Saladžius, Rimantas Drakšas. Tuo tarpu užsienyje, ypač Jungtinėse Amerikos Valstijose bei kai kuriose Vakarų Europos valstybėse, pavyzdžiui, Jungtinėje Karalystėje, šie advokato veiklos institutai nagrinėjami kur kas plačiau. Advokato veiklą *pro bono publico* išsamiai yra nagrinėjusi Debora L. Rhode, taip pat Lorne Sossin, Debra Burke, Reagan McLaurin, James Pearce bei daugelis kitų autorių. *Pacta de quota litis* instituto analizė taip pat išsiskiria Peter Karsten, Lester Brickman, Daniel Wehrli bei kitų autorių mokslinėmis publikacijomis. Išnagrinėjus tiek Lietuvos, tiek užsienio autorių mokslinius darbus, galima daryti išvadą, kad visų pirma yra akcentuojama aptariamų advokato veiklos institutų esmė ir paskirtis – užtikrinti pamatinės visuomenės vertybės, t.y. teisminės gynybos prieinamumo efektyvų įgyvendinimą tiems asmenims, kurių teisės buvo pažeistos.

Darbo reikšmė

Advokato veiklos *pro bono publico* ir *pactum de quota litis* nuoseklus institutų ištyrimas turi praktinę bei teorinę naudą ir yra reikšmingas advokatų profesinės veiklos nagrinėjimo atžvilgiu. Darbe aptariamos institutų sąvokos ir visuomeninė reikšmė, taikymo praktika Lietuvoje ir užsienyje, pagrindinės kylančios problemos bei pateikiamos išvados galėtų būti naudojamos siekiant išsamiau susipažinti su iki šiol gana retai naudojamais *pro bono publico* ir *pactum de quota litis* veiklos institutais bei galėtų paskatinti teisės ekspertų diskusiją dėl sisteminių ir efektyvių praktikoje kylančių problemų sprendimo būdų.

Tyrimo tikslas ir uždaviniai

Šio darbo tikslas - kompleksiškai išanalizuoti advokato veiklos *pro bono publico* ir *pactum de quota litis* institutų esmę ir tikslus, teisinio reglamentavimo ypatybes bei nustatyti, ar galiojančio teisinio reguliavimo pakanka siekiant efektyviai įgyvendinti nagrinėjamus institutus. Tikslui pasiekti keliami šie pagrindiniai uždaviniai:

1. atskleisti advokato profesinės veiklos formavimosi istorinį kontekstą bei advokato statusą ir teikiamų paslaugų ypatybes šiuolaikinės teisės atžvilgiu;
2. išanalizuoti *pro bono publico* ir *pactum de quota litis* institutų esmę, paskirtį ir taikymo ribas nacionalinės teisės atžvilgiu;

3. pristatyti *pro bono publico* ir *pactum de quota litis* institutų taikymo praktiką užsienio valstybėse;
4. identifikuoti ir išanalizuoti pagrindines *pro bono publico* ir *pactum de quota litis* institutų taikymo praktikoje kylančias problemas bei jų priežastis;

Tyrimo metodika

Tyrimo tikslams bei iškeltiems uždaviniams įgyvendinti darbe naudojami šie mokslinio tyrimo metodai.

Naudojant istorinį metodą buvo siekiama atskleisti advokato veiklos formavimosi pradmenis ir raidos dėsningumus. Šis metodas taip pat naudojamas atskleisti *pro bono publico* ir *pactum de quota litis* institutų teisinio reglamentavimo raidą Lietuvoje.

Lingvistinis metodas buvo naudojamas siekiant išsiaiškinti *pro bono publico* ir *pactum de quota litis* bei kitų darbui aktualių teisės reiškinių ir sąvokų kalbinę prasmę.

Sisteminiu metodu buvo remiamasi siekiant atskleisti *pro bono publico* ir *pactum de quota litis* vietą advokato profesinėje veikloje bei sąsajas su kitais teisiniais ir socialiniais reiškiniais, jų sisteminio taikymo ir veikimo principus.

Dokumentų analizės metodas buvo naudojamas siekiant atskleisti tam tikrus advokato teikiamų paslaugų teisinio reguliavimo aspektus bei *pro bono publico* ir *pactum de quota litis* institutų taikymą reguliuojančių normų turinį.

Taikant lyginamąjį ir analitinį metodą buvo siekiama apžvelgti ir įvertinti skirtingas mokslines nuomones nagrinėjamos temos atžvilgiu, palyginti *pro bono publico* ir *pactum de quota litis* institutų taikymą užsienio šalių valstybėse.

Kritinės analizės metodu buvo apibrėžtos *pro bono publico* ir *pactum de quota litis* institutų praktinio taikymo problemos.

Apibendrinimo metodu buvo formuojami esminiai nagrinėjamos temos aspektai bei pateikiamos išvados.

Tyrimo struktūra

Magistro baigiamąjį darbą sudaro įvadas, trys skyriai, suskirstyti į poskyrius, išvados, literatūros sąrašas bei santraukos lietuvių ir anglų kalbomis. Atsižvelgiant į tai, kad darbo bendroji tematika tiesiogiai susijusi su advokato profesine veikla, pirmame darbo skyriuje apžvelgiama advokato veiklos prigimtis. Atskiruose poskyriuose nagrinėjamos advokato veiklos ištakos romėnų teisėje bei šios profesijos atstovų atsiradimas Lietuvoje. Taip pat aptariama šiuolaikinė advokato samprata, statuso bei teikiamų paslaugų ypatumai.

Antrajame darbo skyriuje nuosekliai nagrinėjamas advokato veiklos *pro bono publico* institutas. Šios dalies poskyriuose atskleidžiama instituto esmė, reguliavimo ypatumai bei

problematika. Siekiant išsamiau atskleisti *pro bono publico* taikymą bei tarpusavio ryšį su kitais teisės reiškiniais, apžvelgiama užsienio valstybių praktika bei nagrinėjamo instituto santykis su valstybės garantuojama teisine pagalba.

Trečiajame darbo skyriuje nagrinėjamas advokato veiklos *pactum de quota litis* institutas, aptariant jo esmę ir reikšmę, teisinę padėtį Lietuvoje bei užsienio valstybėse. Taip pat yra analizuojamos praktikoje kylančios taikymo problemos bei jų priežastys. Atsižvelgiant į darbo temą, aptariamas *pro bono publico* ir *pactum de quota litis* tarpusavio santykis.

Ginamasis teiginys

Lietuvos Respublikos teisėje galiojantis advokato veiklos *pro bono publico* ir *pactum de quota litis* institutų reglamentavimas yra neišsamus ir neužtikrinantis efektyvaus bei sisteminio jų įgyvendinimo. Tinkamo teisinio reglamentavimo stoka yra pagrindinė institutų probleminio taikymo priežastis.

1. ADVOKATO VEIKLOS PRIGIMTIS

1.1.Advokato profesinės veiklos ištakos romėnų teisėje

Teisingumas – teisinės ir demokratinės valstybės pamatas ir esmė. Kad teisingumas galėtų tinkamai veikti ir tarnauti visuomenės gerovei, buvo sukurta sudėtinga sistema, kuriai įgyvendinti pasitelkta įvairialypė teisinių priemonių visuma. Šios visumos svarbia dalimi pripažįstami teisinių profesijų atstovai: – teisėjai, notarai, prokurorai ir kiti, kuriuos vienija bendras tikslas – užtikrinti efektyvų teisingumo įgyvendinimą. Šioje teisinių profesijų kategorijoje dėl atliekamų profesinių funkcijų ir jų svarbos kuriant teisingumą, ypatingą vietą užima ir advokatai, apibūdinami kaip svarbūs socialinių santykių reguliatoriai, užtikrinantys asmens teisės kreiptis į teismą tinkamą įgyvendinimą[3]. Kad būtų objektyviai įvertinta šios profesijos atstovų veiklos svarba, teikiamų paslaugų reglamentavimo ypatumai bei praktikoje kylantys su tuo susiję probleminiai aspektai, manytina, pirmiausia reiktų įvertinti šios profesijos atsiradimo bei advokato statuso raidą istoriniame kontekste.

Advokato profesija laikoma viena seniausių ir įdomiausių[4] teisingumą įgyvendinančių asmenų veikla, užimanti ypač svarbią vietą visuomenėje. Teisės mokslininkų atlikti tyrinėjimai bei analizės leidžia teigti, jog šios profesijos vystymosi procesai buvo ilgi ir sudėtingi, o galutinai susiformavo tik šiuolaikinės privatinės teisės dėka. Galima laikyti, jog advokato profesijos pradmenys susiformavo antikinėje Graikijoje, Atėnų mieste V-IV amžiuje prieš Kristų[5]. Tačiau, pasak J. A. Brundage, Graikijoje visas dėmesys buvo skiriamas oratorystės meno sugebėjimų atskleidimui, o ne situacijos teisinės analizės atlikimui. Tačiau padėtis iš esmės pasikeitė Romoje.[6]

Teisės mokslininkų[7], tyrinėjusių atstovavimo institutą romėnų teisėje, teigimu, iš pradžių romėnų teisėje vyravo atstovavimo negalimumo koncepcija, kuria remiantis kiekvienas juridinis veiksmas teisines pasekmes galėjo sukelti tik tiems, kurie dalyvavo jį atliekant. Atstovavimo, kylančio susitarus atstovaujančiajam ir atstovui, idėja kilo Romoje ir aktyviau pradėta plėtoti susiformavus formuliniam procesui. Šio plėtros proceso dėka buvo išskirti dviejų rūšių atstovai – *cognitor* ir *procurator*. Pirmasis, *cognitor*, buvo formalusis atstovas, skiriamas vadovaujantis tam tikromis taisyklėmis ir apie šį skyrimą buvo žinoma priešingai proceso šaliai. Prievolės pranešti kognitoriui apie jo skyrimą atstovauti konkrečioje byloje nebuvo, tačiau galiojo taisyklė, kad

[3] Drakšas, R. *Advokato veiklos pagrindai ir problemos: monografija*. Vilnius: Justitia, 2012, p. 69.
[4] Lastauskienė, G. Advokato profesija: prieštaringas jos pobūdis ir kontrolė. *Jurisprudencija*. 2013, 20 (4):1473.
[5] Drakšas, R., *op. cit*., p. 30.
[6] Brundage, J. A. *The Medieval Origins of the Legal Profession: Canoninsts, Civilians, and Courts*. Chicago: University of Chicago Press, 2008, p. 10.
[7] Jonaitis, M.; Žalėnienė, I. Kai kurie atstovavimo instituto reglamentavimo romėnų teisėje klausimai. *Jurisprudencija*. 2008, 7(109):14-21.

skyrimas įsigalioja nuo to momento, kai kognitorius apie jį sužino bei patvirtina[8]. Antrasis, *procurator*, buvo skiriamas neformaliai, nedalyvaujant kitai ginčo šaliai, tam tikrais atvejais net be specialaus įgaliojimo[9]. Tačiau atkreiptinas dėmesys, jog civiliniame procese, be anksčiau išvardintų procesinių atstovų, savo veiklą aktyviai vykdė jų padėjėjai ir patarėjai, veikę procese kartu su šalimi, tačiau ne vietoj jos, t.y. oratoriai, patronai bei advokatai. Pastarieji, *advocatus* - asmenys, teikiantys teisines paslaugas civilinėse ir baudžiamosiose bylose bei jas vedantys teisme[10]. Teisiniuose šaltiniuose nurodoma, kad iki tol, kol susiformavo ši advokato samprata, advokato terminu buvo įvardijamas asmuo, teikęs pagalbą ir paramą kaltinamajam baudžiamajame procese. Asmeniui, kaltinamam įvykdžius nusikaltimą, buvo nepaprastai svarbu atvykti į teismo posėdį su kuo daugiau asmenų, galinčių paliudyti kaltinamojo gerą reputaciją ar nepriekaištingą elgesį. Taip pat buvo laikoma, jog šie asmenys, ypač jeigu jie įtakingi ar kitaip gerbiami visuomenėje, galėjo daryti teisėjams netiesioginę įtaką, kad būtų priimtas kuo palankesnis verdiktas kaltinamajam[11]. Teisminiame procese buvo itin svarbus ir oratoriaus, kuris, pasitelkdamas savo profesionalius kalbinius gebėjimus, stengėsi įtikinti teismą atstovaujamojo asmens reikalavimų teisėtumu ir pagrįstumu. Pasak R. Drakšo, visa procesinio atstovavimo veikla Romoje buvo sutelkta būtent advokatų ir oratorių rankose. Šiai veiklai įgyvendinti reikėjo ne tik teisinių žinių, bet ir praktinio teisės taikymo, bylinėjimosi teisme patirties[12]. Vėliau, plėtojantis atstovavimo teisme praktikai bei įsitvirtinus nuostatai, jog teismo pareiga yra nustatyti objektyvią tiesą byloje, advokato ir oratoriaus pareigos bei funkcijos susiliejo, advokatai tapo vis svarbesni bylos nagrinėjimo proceso dalyviai. Šis procesinių atstovų vaidmens sustiprėjimas sutapo su advokatūros sistemos permainomis: pradėti steigti susivienijimai, kuriuose narystė, siekiant tapti praktikuojančiu advokatu, buvo privaloma. Taip pat siekiant užtikrinti šios profesijos atstovų veiklos skaidrumą bei kontrolę, advokatų veiklos priežiūra buvo patikėta imperatoriaus administracijai[13].

Nagrinėjant advokato profesijos atsiradimo ištakas, reikėtų atskleisti ne tik kokiu būdu buvo atstovaujama klientui, tačiau ir kokiu teisiniu pagrindu tai buvo atliekama, kaip atlyginama už suteiktas paslaugas. Kaip teigia mokslininkai M. Jonaitis bei I. Žalėnienė, advokato ir kliento santykiai buvo grindžiami pavedimo sutartimi (lot. *mandatum*), kuri formaliai buvo laikoma neatlygintine sutartimi. Dėl griežtai neatlygintinės sutarties pobūdžio, prievolė sumokėti advokatui

[8] Buckland, W. W.; Stein, P. A. *Text-Book of Roman Law from Augustus to Justinian*. Cambridge University Press, 1963, p. 709.
[9] Jonaitis, M.; Žalėnienė, I., *supra note* 7, p. 18.
[10] Jonaitis, M.; Žalėnienė, I. The Concept of Bar and Fundamental Principles of an Advocates Activity in Roman Law. *Jurisprudencija*, 2009, 3 (117): 300.
[11] Chroust, A. H. Legal Profession in Ancient Republican Rome. *Notre Dame Law Review* [interaktyvus]. 1954, 30 (1):117-118. [žiūrėta 215 09 02]. < http://scholarship.law.nd.edu/ndlr/vol30/iss1/5/ >.
[12] Drakšas, R., *supra note* 2 p. 39.
[13] Jonaitis, M.; Žalėnienė, I., The Concept of Bar and Fundamental Principles of an Advocates Activity in Roman Law, *op.cit.*, p. 305.

nekildavusi, todėl asmenį ginantis atstovas negalėjo reikalauti atlyginimo už suteiktas paslaugas procesine tvarka pareiškiant ieškinį teisme. Tačiau, kaip pažymima, tokia tvarka galiojusi ne tik dėl *mandatum* sutarties pobūdžio, bet ir dėl to, kad atstovavimo santykiai buvo siejami su išskirtiniu šalių tarpusavio pasitikėjimu ir bičiulyste bei advokato pareigos jausmu[14]. Tačiau visi šie veiksniai nereiškė, kad savanoriškas atsilyginimas už advokato paslaugas buvo neįmanomas – tam buvo pasitelkiama honoraro (lot. *honorarium*) mokėjimo praktika, priklausiusi išimtinai nuo įgaliotojo valios. Vėliau, principato laikotarpiu, honoraro mokėjimas tampa labiau teisiškai reglamentuota sritis, suteikiant galimybę išsireikalauti *honorarium* kognicinio proceso tvarka[15]. Nagrinėjant honoraro mokėjimo specifiką, pažymėtina, kad jis negalėjo būti mokamas iš anksto ar priklausyti nuo bylos baigties (lot. *pactum de quota litis*). Visi ginčai, kildavę tarp advokato ir kliento dėl honoraro dydžio, buvo sprendžiami teisme, teisėjui vertinant bylos, kurioje atstovavo advokatas, pobūdį ir sudėtingumą, šalių argumentus bei prašomo honoraro dydžio proporcingumą suteiktų paslaugų atžvilgiu[16].

Advokatų profesinės veiklos tradicijos, atsiradusios kuriantis senovės Romos teisinei sistemai, nenustojo plėtotis net ir žlugus šiai imperijai. Tiek kontinentinės, tiek bendrosios teisės tradicijoms, nors ir nevienoda apimtimi, įtaką darė romėnų teisė. Be kita ko, teisės mokslininkų nuomone, „ji labiau negu kuri nors kita sistema yra paveikusi tarptautinį teisinį mąstymą“[17]. Kontinentinės teisės valstybėse prioritetas buvo teikiamas pagrindinėms romėnų teisės teorinėms konstrukcijoms, logiškoms teisės sąvokų ir terminų struktūroms, teisės turiniui. Visa tai vėliau tapo Vakarų Europos teisėkūros, taip pat ir šiuolaikinės advokatų veiklos sampratos aiškinimo ištakomis. Bendrajai teisės tradicijai, susiformavusiai Anglijos teisės pagrindu, romėnų teisė neturėjo tokios svarbios įtakos. Tačiau kaip pažymima teisės literatūroje[18], nors Romos indėlis į bendrąją teisės sistemą buvo netiesioginis, jis stipriai pasireiškė per išlikusias visuomenės institucines struktūras. Tai atskleidžia ir po 1066 m. Normanų užkariavimo susiformavusios atstovų rūšys – solisitoriai (angl. *solicitor*) bei baristeriai (angl. *barrister*), pastarieji pripažįstami kaip aukštesnės kategorijos teisininkai, sudarantys advokatūrą (angl. *Bar*)[19]. Minėtų kategorijų atstovų vadovais tapo skirtingos organizacijos – baristeriams vadovavo Teismo inai (angl. *Inns of Courts*), o solisitoriams – Teisės draugija (angl. *Law Society)*[20].

Apibendrinant galima teigti, kad advokato profesinė veikla plėtojosi kartu su besivystančia teisine sistema, sudėtingėjančiais visuomenės santykiais, poreikiu teisminiame procese užtikrinti

[14] Jonaitis, M.; Žalėnienė, I., *supra note* 10, p. 306.
[15] Jonaitis, M. *Romėnų privatinė teisė*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2014, p. 375.
[16] Jonaitis, M.; Žalėnienė, I., *op. cit.* , p. 308.
[17] Glendon, M. A., Gordon M. W, Osakwe, Ch., *Vakarų teisės tradicijos*. Vilnius: Pradai, 1993, p. 10.
[18] *Ibid*., p. 251-252.
[19] *Ibid*., p. 193, 202.
[20] *Ibid*., p. 194.

šalių lygiateisiškumo bei teisės į gynybą principus. Advokato profesijos, kuriai formavimosi pradžią suteikė senovės Roma, vaidmuo visais laikais buvo pripažįstamas ypatingu ir neatsiejamu nuo demokratinės bei teisinės valstybės egzistavimo. Šioje srityje įvyko nemažai svarbių pokyčių ir raidos etapų, turėjusių įtakos šiuolaikinės advokato profesijos sampratai. Nepaisant ilgainiui susiformavusių skirtingų teisinių sistemų, t.y. kontinentinės ir bendrosios teisės tradicijų, advokato veiklos pagrindine užduotimi išliko bendras siekis - asmens atstovavimo bei teisių gynybos profesionalus įgyvendinimas.

1.2.Advokato veiklos raida Lietuvoje

Kaip teigia A. Šenavičius, „Lietuvos visuomenės teisinė kultūra, būdama Vakarų civilizacijos dalimi, formavosi ir plėtojosi Vakarų teisės erdvėje“[21]. Teisinės kultūros dalimi, kuria įgyvendinamas asmens teisių gynybos ir atstovavimo institutas, žinoma, yra pripažįstama ir advokatūra. Advokato veiklos modelio formavimosi Lietuvoje pradžia siejama su XVI-XVII amžiumi. Kaip pažymi E. Balnienė, asmens atstovas, vadinamas prokuratoriumi, pirmą kartą buvo paminėtas 1529 m. Pirmojo Lietuvos Statuto 9 straipsnyje, kuriame nurodomi atstovui suteikiami įgaliojimai ir reikalaujama, kad šio asmens nuolatinė gyvenamoji vieta būtų Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje. Profesiniai reikalavimai, kurie yra neatsiejami nuo šiuolaikiniam advokatui keliamų reikalavimų – išsilavinimo, kvalifikacijos, praktinės patirties, anuomet nebuvo keliami[22]. Remiantis tuo, galima pritarti literatūroje išsakomai nuomonei, kad prokuratorius veikla galėtų būti lyginama su romėniškuoju oratoriumi, t.y. su teismo kalbėtoju[23]. Vėlesniuose Lietuvos Statutuose - Antrajame ir Trečiajame - prokuratoriaus paskyrimas jau detaliau reglamentuojamas, išplečiamas asmenų, galinčių eiti šias pareigas, sąrašas. Be to, įteisinama norma, įpareigojanti teismą skirti prokuratorių našlėms, našlaičiams bei neturtingiems asmenims, procesinio atstovavimo paslaugas šiems asmenims suteikiant nemokamai[24]. Teisės mokslininkai, nagrinėjantys Lietuvos Statutuose minimą prokuratoriaus pareigybę, nuolat susiduria su dileminiu klausimu, ar ši pareigybė gali būti laikoma Lietuvos advokatūros ištakomis[25]. Vertinant anksčiau aptartas advokatūros formavimosi ištakas romėnų teisėje bei atsižvelgiant į Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės teismuose veikusio

[21] Šenavičius, A. Lietuvos teisinė kultūros ištakos. Iš: Šapoka G., Beinoravičius, D., *et al*. *Teisės raida: retrospektyva ir perspektyva*. *Liber Amicorum Mindaugui Maksimaičiui*. Mokslo studija. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2013, p. 61.
[22] Balnienė, E. Lietuvos advokatūros teisinės padėties raida. *Teisė*, 2005, 56:17.
[23] Drakšas, R., *supra note* 3, p. 46-47.
[24] Andriulis, A., *et al*. *Lietuvos teisės istorija*. Vilnius: Justitia, 2002, p 199.
[25] Balnienė, E., *op.cit., p.* 17; Valikonytė, I. Prokuratorius XVI a. pirmoje pusėje: bylos šalies pavaduotojas, kalbovas ar „teisingumo riteris. *Tarptautinės mokslinės konferencijos „Pirmasis Lietuvos Statutas ir epocha“, skirtos Pirmojo Lietuvos Statuto 475 metų sukakčiai paminėti, vykusios 2004 m. rugsėjo 15-16 d. Vilniuje, mokslinių straipsnių rinkinys*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2005, p. 152-162.

procesinio atstovo turimas teises ir pareigas, galima pritarti R. Drakšo nuomonei, kad, nors prokuratoriui nebuvo keliami išsilavinimo bei kvalifikacijos reikalavimai ir todėl tai ne visiškai atitinka šiuolaikinę advokato sampratą, tačiau vertinant darbo pobūdį, buvo atliekamas būtent advokato darbas – klientų, kurie samdydavo prokuratorių, gynimas ir atstovavimas teisme. Šio vaidmens svarba teisminiame procese leidžia prokuratorius įvardinti advokato profesijos pradininkais Lietuvoje[26]. Neabejotina, kad Lietuvos Statutuose suformuotas ir įteisintas asmens teisių gynėjo ir procesinio atstovo institutas turėjo teigiamą ir socialinę, ir teisinę reikšmę. Tai paskatino visuomenę ginti savo teises ir interesus teisme tikintis objektyvios tiesos nustatymo bei davė pradžią Lietuvos advokatūros kūrimuisi ir tolimesnei plėtrai.

XVIII a. pabaigoje Rusijos imperijai okupavus Lietuvą bei XIX a. viduryje panaikinus Trečiojo Lietuvos Statuto bei kitų svarbių teisės aktų galiojimą, įstatymų leidyba ir jų kodifikavimas buvo chaotiškos būklės[27]. Šiuo okupacijos laikotarpiu Lietuvoje buvo taikoma Rusijos imperijos teisė. Tačiau 1918 m. Lietuvos valstybei atkūrus nepriklausomybę[28], buvo pradėtas naujas advokato profesinės veiklos raidos etapas, neatsiejamas nuo nepriklausomų teismų susiformavimo. Tačiau kaip pažymi E. Balnienė straipsnyje „Advokatūros atsiradimas ir istorinė raida Lietuvoje“, dėl susiklosčiusių istorinių sąlygų būsimąją Lietuvos advokatūrą vis dar stipriai veikė carinės Rusijos tradicijos[29]. Šiuo laikotarpiu Lietuvos advokatūra išskiriama į du laikotarpius. Pirmasis laikotarpis - 1918 - 1933 m., kai advokatai vadovavosi tiek pataisytais carinės Rusijos, tiek savo priimtais norminiais aktais. Tuo metu advokatai buvo skirstomi į prisiekusiuosius ir privatinius. Prisiekusiems advokatams buvo keliami aukšti profesiniai, ypač aukštojo teisinio išsilavinimo, reikalavimai bei suteikiama teisė turėti padėjėjų, o privatiniams advokatams, iš esmės turėjusiems prisiekusiųjų advokatų statusą, nebuvo reikalaujama aukštojo teisinio išsilavinimo, šios kategorijos atstovų priežiūrą vykdė ne Advokatų taryba, kaip prisiejusiųjų advokatų, o teismai. Jie galėjo vesti bylas tik tos apygardos teismuose, kuriai buvo priskirti. Vėliau, antruoju išskiriamu laikotarpiu, t.y. 1933 – 1940 m., priėmus Teismų santvarkos įstatymą ir panaikinus prisiejusiųjų ir privatinių advokatų institutus, iki tol buvę prisiekusieji advokatai įvardinami tiesiog advokatais[30]. Pažymėtina, kad šiuo laikotarpiu veiklą vykdžiusių advokatų honoraro dydis buvo nustatomas

[26] Drakšas, R., *supra note* 3, p. 48.
[27] Andriulis, A.,*et al*., *supra note* 24, p. 273-274, 276.
[28] Pažymėtina, kad Vasario 16-osios Akto signatarai J. Vileišis ir S Narutavičius vertėsi advokato praktika, o M. Biržiška bei A. Smetona tam tikrais gyvenimo laikotarpiais dirbo advokato padėjėjais. Taip pat ir daugybė kitų iškilių advokatų prisidėjo prie nepriklausomos Lietuvos valstybės atkūrimo: P. Leonas, V. Stašinskis, A. Merkys, V. Požela ir kiti. Tai leidžia teigti, kad šios profesijos atstovai aktyviai dalyvavo šalies politinėje ir visuomeninėje veikloje.
[29] Balnienė, E. Advokatūros atsiradimas ir istorinė raida Lietuvoje. *Lietuvos advokatūra*, 2007, Nr. 4 (25): 5.
[30] Balnienė, E., *supra note* 22, p.18-20.

griežtai vadovaujantis teisingumo ministro 1934 m birželio 18 d. patvirtintu įsakymu „Advokatams už darbą taksa“[31].

1940 m. Tarybų Sąjungai okupavus Lietuvą buvo pradėtas įgyvendinti tarybinės advokatūros modelis[32], veikęs iki Lietuvos valstybės nepriklausomybės atkūrimo 1990 m. kovo 11 dieną. Viena reikšmingiausių šio laikotarpio reiškinių - advokato profesijos atstovų sutelkimas į Advokatų kolegiją. Jos narių darbui organizuoti buvo steigiamos juridinės konsultacijos, kurių vieta bei skaičius buvo griežtai kontroliuojami[33]. Be to, buvo giežtai kontroliuojamas ir šiose įstaigose dirbusių advokatų skaičius, kuris buvo nustatomas atsižvelgiant į vietovės, kurioje veikė juridinė konsultacija, gyventojų skaičių bei teisinio darbo kiekį. Tuo metu ypač didelė reikšmė buvo teikiama teisėtumui prižiūrėti ir įtvirtinti, todėl valstybės ir viešieji interesai dažnai nustelbdavo šalių privačius interesus. Kaip teigia J. Čivilis, sovietmečio laikotarpiu, iki pat nepriklausomybės atgavimo, advokato veiklos kontrolė buvo grindžiama atlyginimo dydžio reguliavimu, juridinių konsultacijų darbo tikrinimu ir politiniu švietimu[34]. Pagal tuo metu galiojusią tvarką, advokato uždarbio dydį nustatydavo SSRS teisingumo ministerija, o vėliau – vietos valdžia. Klientas už suteiktas teisines paslaugas turėjo mokėti ne tiesiogiai advokatui, o juridinei konsultacijai. Nepaisant nustatytos tvarkos, advokato honoraro problemos buvo dažnai svarstomos visuotiniuose susirinkimuose, o advokatams už padarytus pažeidimus buvo keliamos drausmės bylos, inicijuojamas advokato šalinimas iš advokatūros[35].

Atgavus nepriklausomybę, teisinė sistema Lietuvoje pasikeitė iš esmės. Pritartina literatūroje išsakomai nuomonei, jog „sovietinės teisinės sistemos eliminavimas ir nacionalinių teisinių institutų kūrimas Vakarų Europos teisės tradicijos pavyzdžiu buvo svarbiausias demokratiškos Lietuvos valstybės atkūrimo ir jos įsiliejimo į tarptautinę bendruomenę prielaida“[36]. Veiksmingos teisminės gynybos principas suponavo idėją, kad turi veikti efektyvi ir visiems prieinama teisinės gynybos sistema. 1992 m. rugsėjo 16 d. buvo priimtas Lietuvos Respublikos advokatūros įstatymas[37], nustatęs esminius advokato profesinės veiklos reglamentavimo pakeitimus, visų pirma, atsisakant juridinės konsultacijos, griežto advokatų skaičiaus ir honoraro ribojimo bei įtvirtinat advokatų veiklos nepriklausomumo principą. Šio įstatymo 33 straipsnis nustatė, kad advokato ir kliento santykiai dėl teisinės pagalbos suteikimo įtvirtinami advokato ir

[31] Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 1934 m. birželio 17 d. įsakymas „Advokatams už darbą taksa“. *Vyriausybės žinios*. 1934, Nr. 446-3120.
[32] Balnienė, E. *Advokatūros atsiradimas ir raida Lietuvoje*. Daktaro disertacijos santrauka: socialiniai mokslai, teisė (01 S); Vilniaus universitetas, 2007, p. 42.
[33] Balnienė, E., *supra note* 22, p. 21.
[34] Čivilis, J. Lietuvos advokatūra ir advokatai Lietuvoje. *Lietuvos advokatūra*. 2008, Nr. 4 (29): 25.
[35] *Ibid*.
[36] Bernatonis, J., *et al*. *Europos Sąjungos teisės įtaka Lietuvos teisinei sistemai*. Vilniaus universiteto Teisės fakultetas. Vilnius, 2014, p. 17.
[37] Lietuvos Respublikos advokatūros įstatymas. *Valstybės žinios*. 1992, Nr. 30-911.

klientu pasirašyta sutartimi. Kita reikšminga naujovė – advokatams suteikta teisė dirbti tiek vienam savo biure, tiek kartu su kitais advokatais steigiant kontorą (45 straipsnis). Taip pat buvo nustatyta advokatų savivaldos organizacijos struktūra, apibrėžti nauji reikalavimai asmenims, norintiems tapti advokatais. Nuodugniai vertinant 1992 m. Advokatūros įstatymo nuostatas, sutiktina su I. Žalėnienės ir E. Stauskienės išsakyta nuomone, jog šiuo įstatymu buvo sukurta laisva ir nepriklausoma Lietuvos advokatų korporacija, kurios pagrindinis tikslas – garantuoti konstitucinę asmens teisę gintis. Taip pat buvo sistemiškai įtvirtinti svarbiausi šiuolaikinės advokato profesinės veiklos principai – veiklos laisvė ir savarankiškumas, advokatų tarpusavio santykių demokratiškumas, įstatymų bei profesinės etikos taisyklių laikymasis[38].

Atsižvelgiant į probleminius aspektus, kilusius taikant pirmąjį nepriklausomos Lietuvos advokatūros įstatymą, advokatų veiklos tobulėjimą ir raidą bei politinės valdžios įtaką, pagrindinis advokatų veiklą reguliuojantis įstatymas buvo gana dažnai keičiamas. Šis teisinis nestabilumas ir advokato veiklos pobūdžio apibrėžties nebuvimas neatitiko konstitucinių teisinio ir socialinio stabilumo, teisėtų lūkesčių, tikrumo ir saugumo principų taikymo asmenims, kurie vertėsi arba ketino verstis advokato praktika. Tačiau nepaisant teisinio nestabilumo, ilgainiui prieita prie vieningos išvados – tik profesionalus atstovas, turintis aukštą profesinę kvalifikaciją ir kompetenciją, geba užtikrinti atstovavimo ir teisių gynybos institutų tinkamą įgyvendinimą įstatymų nustatyta tvarka. Remiantis tuo, buvo nustatyti aukšti reikalavimai asmeniui, siekiančiam tapti advokatu, suformuota teisinių paslaugų sąvoka[39], pakeitusi iki tol galiojusią „teisinę pagalbą“, įtvirtinta nauja, išimtinai advokatams skirta teisinė veiklos forma – profesinė bendrija, didesnis dėmesys teiktas advokatų profesinei etikai. Taip pat didesnio pasitikėjimo sulaukė ir advokatų savivaldos institucija – Advokatūra, kuriai patikėta telkti ir ginti advokatų interesus, užtikrinti nepriklausomumą nuo viešosios valdžios, siekti tinkamo teisinio reglamentavimo bei garantuoti, kad advokatais būtų pripažįstami tik tam pasiruošę, aukštus profesinius ir etinius reikalavimus atitinkantys asmenys.

Kitas itin svarbus etapas po Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo, skatinęs advokatų profesinės veiklos pažangą - Lietuvos narystė Europos Sąjungoje. 2004 m. gegužės 1 d. Lietuvai tapus šios ekonominės ir politinės bendrijos nare, Lietuvos advokatūra tapo tikrąja Europos advokatūrų ir teisinių draugijų tarybos (angl. *The Council of Bars and Law Societies of Europe* –

[38]Žalėnienė, I., Stauskienė, E. Advokatūros raida Lietuvoje (1990-2009). Iš:. Šapoka, G., Beinoravičius, D., *et al. Teisės raida: retrospektyva ir perspektyva*. *Liber Amicorum Mindaugui Maksimaičiui*. Mokslo studija. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2013, p. 534.

[39] 2004 m. kovo 18 d. priimto Lietuvos Respublikos advokatūros įstatymo 2 str. 1 d. nustatyta, kad advokatų teikiamos teisinės paslaugos – tai teisės konsultacijos (patarimai teisės klausimais), teisinę reikšmę turinčių dokumentų rengimas, atstovavimas teisės klausimais, gynyba bei atstovavimas bylų procese, kai šie veiksmai atliekami už atlyginimą, išskyrus šio Įstatymo 4 straipsnio 5 dalyje nurodytą atvejį.

CCBE) nare[40]. Tai buvo pripažinta pagrindiniu Advokatų tarybos tarptautinės veiklos įvykiu įgyvendinant Lietuvos advokatūros europinės integracijos procesą, kuriam buvo nuosekliai ruoštasi. Šį nuoseklų ir sistemingą pasirengimą patvirtina faktas, kad dar iki Lietuvos įstojimo į Europos Sąjungą, 2004 m. kovo 18 d. priimtame Lietuvos Respublikos advokatūros įstatyme[41] buvo įgyvendintos Advokatų steigimosi ir Paslaugų teikimo direktyvos, taip pat Tarybos direktyva 89/48/EEB dėl bendrosios aukštojo mokslo diplomų pripažinimo[42], leidusios Europos Sąjungos advokatams laikinai teikti paslaugas ir nuolat verstis advokato profesine veikla Lietuvoje savo kilmės valstybės narės suteiktu profesiniu vardu bei įgyti Lietuvos advokato profesinį vardą po trejų metų profesinės praktikos Lietuvoje arba išlaikius tinkamumo testą (12 ir 13 skirsniai). Taigi europinė integracija sąlygojo tarptautiškesnį advokato veiklos reglamentavimą Lietuvoje bei paskatino visos advokatūros sistemos spartesnę pažangą.

Apibendrinant galima teigti, kad advokato veiklos ištakos Lietuvoje gali būti siejamos su Lietuvos Statutais, kuriuose buvo įtvirtintas atstovavimo teisme institutas. Tiesa, to meto teismuose veikusio atstovo negalime tapatinti su šiuolaikine advokato profesijos samprata, tačiau vertinant istorinės instituto raidos visumą, tai laikoma svarbia pradžia. Dėl susiklosčiusių istorinių aplinkybių - valstybės okupacijos - Lietuvos advokatų veiklos raidai darė įtaką ne tik Vakarų Europos valstybės, bet ir carinės Rusijos, o vėliau ir Sovietų Sąjungos teisė. Tik tuomet, kai Lietuva atgavo nepriklausomybę, buvo pradėtas įgyvendinti šiuolaikinės advokato profesinės veiklos formavimo etapas. Advokatų veiklos teisinės padėties kaita 1992, 1998 bei 2004 metais leidžia teigti, kad dažna įstatymų kaita, nustatant vis skirtingą advokatų veiklos modelį, leido susiformuoti šios srities teisėkūros nestabilumui. Tačiau nepaisant to, advokatų profesinės veiklos sisteminis tobulinimas laikomas prioritetiniu advokatų savivaldos uždaviniu iki šiol. Šiam procesui teigiamą įtaką daro ir Europos Sąjungos teisės aktai bei teismų praktika, kurių dėka advokato veiklos reglamentavimas Lietuvoje tampa tarptautiškesnis.

1.3.Advokato sąvoka ir statusas šiuolaikinėje teisingumo įgyvendinimo sistemoje

Atsižvelgiant į advokato veiklos gilias istorines šaknis, manytina, kad advokato sąvoka turėtų būti pradedama nagrinėti nuo šio žodžio lotyniškos reikšmės. Kaip minėta, pirmiausia žodžiu *advocati* buvo įvardijami asmenys, esantys besibylinėjančių šalių pagalbininkai ar draugai, tačiau ne procesiniai jų atstovai. Tik vėliau terminas „*advocatus*“ buvo vartojamas apibūdinti asmenį kaip

[40] Pažymėtina, kad Lietuvos advokatūra yra ne tik šios, bet ir Tarptautinės advokatų asociacijos (angl. *International Bar Association*) narė, savo narystę pradėjusi vykdyti nuo 1992 m. spalio 20 d., bei kitų tarptautinių organizacijų, vienijančių advokatus, narė.
[41] Lietuvos Respublikos advokatūros įstatymas. *Valstybės žinios*, 2004, Nr. 50-1632.
[42] Vėgėlė, I. Laisvas advokatų judėjimas pagal Europos Bendrijos teisę. *Jurisprudencija*. 2008, 3(105):50.

teisės žinovą, teismo konsultantą, gynėją, advokatą, o terminas „*advocatio*“ buvo suprantamas kaip teisės žinovų kvietimas pasitarti, pagalba teisme[43]. Tuo tarpu dabartinėje lietuvių kalboje, sąvoka „advokatas“ aiškinama kaip „teismo bylose šalių atstovas arba įgaliotinis, kaltinamojo gynėjas“ arba „kieno nors užtarėjas ir patarėjas“[44]. Panaši reikšmė pateikiama ir užsienio literatūroje, nurodant, kad advokatas – teisės specialistas, įstatymų žinovas, ginantis asmenis teisme arba asmuo, viešai palaikantis tam tikrą nuomonę[45].

Lietuvos teisės mokslo doktrinoje pateikiami įvairūs advokato sąvokos apibrėžimai. Garsus praeito šimtmečio Lietuvos advokatas ir visuomenės veikėjas P. Leonas savo teisinės tematikos studijose rėmėsi P. Appletono suformuotu advokato apibūdinimu, kuris išreiškiamas taip: „advokatas yra asmuo, kuris, būdamas nustatyta tvarka įrašytas į advokatų sąrašą, profesionaliai duoda nurodymų ir patarimų juridinio ir ginčo pobūdžio reikalais ir žodžiu arba raštu gina teisme bylos dalyvių garbę, laisvę, gyvybę ir interesus, greta jų arba jiems atstovaudamas“[46]. Siauresnę, advokato kaip gynėjo, sąvoką pateikia J. Nekrašius, teigdamas, kad advokatas yra profesionalus proceso dalyvis, gebantis ieškoti bei rasti teisės nusižengimą padariusio asmens teigiamų savybių, jo atsakomybę lengvinančių aplinkybių, taip pat profesionaliai analizuojantis nusikaltimo padarymo aplinkybes ir priežastis[47]. Tačiau kartu autorius priduria, kad advokato veikla neapsiriboja vien tik asmens gynimu ar atstovavimu, nes advokatas taip pat dalyvauja kuriant teisinę valstybę bei savo veikla perteikia pasaulėžiūros, etikos, meno kultūros ir istorijos vertybes[48]. Šiam apibūdinimui artima ir V. Landsbergio nuomonė, kuria advokato profesija apžvelgiama pažymint, kad „advokatai, savo ruožtu, yra būtinoji teisinės sistemos grandis kaip žmonių padėjėjai ir jų minčių žinovai. Gal net sielų. Ne veltui advokatai būdavo ir menininkais arba rašytojais. O jau visada, nors ne visi, ir teisingumo rūmo, tai yra valstybės, statytojai“[49].

Tuo tarpu teisės normose, kitaip nei teisės mokslo doktrinoje, advokato sąvoka nėra pateikiama. Teisės aktai, reglamentuojantys advokato veiklą – Lietuvos Respublikos advokatūros įstatymas, Lietuvos advokatūros statutas, Advokatų profesinės etikos kodeksas, Europos Sąjungos advokatų etikos kodeksas – advokato profesijos esmę atskleidžia advokato vykdomų funkcijų, veiklos principų atžvilgiu. Šiuo požiūriu paminėtina, kad ne tik Lietuvos, bet ir kaimyninių

---

[43] Jokantas, K. *Lotynų – lietuvių kalbų žodynas*. Vilnius: Aidai, 1995; Kuzavinas, K. *Lotynų – lietuvių kalbų žodynas*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2007 [interaktyvūs]. [žiūrėta 2015-09-10].
< http://www.thesaurus.flf.vu.lt/?antraste=advocatio&searchWhere=header&submit=Ie%C5%A1koti >.

[44] Keinys, S., *et al*. *Dabartinės lietuvių kalbos žodynas*. IV leidimas [interaktyvus]. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2000 [žiūrėta 2015-09-29]. < http://lkzd.lki.lt/Zodynas/Visas.asp>.

[45] Cambridge Advanced Learner‘s Dictionary and Thesaurus [interaktyvus]. [žiūrėta 2015-10-01].
< http://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/advocate >.

[46] Leonas, P. *Raštai. Teisinė publicistika, pergyvenimai ir atsiminimai., teisinis palikimas*. III tomas. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2005, p. 160.

[47] Nekrašius, J. *Lietuvos advokatūra: Šiaulių advokatai (XVII A. – XXI a. pradžia)*. Vilnius: Justitia, 2013, p. 11.

[48] *Ibid.*

[49] Nekrašius, J.; Balikienė, B., *et al*. *Advokatas ir valstybė*. Vilnius: Justitia, 2013, p. 5.

valstybių advokato veiklą reglamentuojančiuose įstatymuose, kaip pavyzdžiui, Latvijos[50], Estijos[51], Lenkijos[52] advokatūros įstatymuose, norminis advokato profesijos apibrėžimas taip pat nepateikiamas.

Atkreiptinas dėmesys, kad tam tikros valstybės visgi yra įstatymiškai įtvirtinusios advokato sąvoką, tačiau ji apibrėžiama itin glaustai, siejama su advokato veiklą reguliuojančiomis teisės normomis. Slovakijos advokatūros įstatymas numato, kad advokatu laikomas asmuo, kuris yra įrašytas į Slovakijos advokatūros tvirtinamą advokatų sąrašą (2 skyrius 2 dalis 1 straipsnis)[53]. Vokietijos Federalinis advokatūros įstatymas pateikia kiek išsamesnį apibrėžimą, numatantį, kad advokatas yra paskirtas ir nepriklausomas asmens patarėjas ir atstovas visais teisiniais klausimais, turintis teisę atstovauti teismuose bei kitose valstybinėse institucijose, šios teisės ribojimus numatant tik Vokietijos Federaliniame įstatyme (1 skyrius 3 straipsnis)[54].

Reikia pažymėti, kad bendrosios teisės tradicijos šalyse advokato sąvoka yra unikali ir pasižymi dualizmu. Tai, kaip minėta, pasireiškia baristerių (*barristers*) ir solisitorių (*solicitors*) išskyrimu. Baristeriai yra laikomi profesionaliais teisininkais, turinčiais teisę atstovauti klientus visų instancijų teismuose, teikti konsultacijas, rengti dokumentus ar atlikti kitus teisinius veiksmus. Baristeriai paprastai tiesiogiai nebendrauja su atstovaujamuoju, o tai atlieka per solisitorius, kurie rengia bylos dokumentus[55]. Atsižvelgiant į tai, kad baristerių profesinės pareigos kliento atžvilgiu atsiranda ne sutarties, o įstatymo pagrindu, suteikiant jiems teisę veikti išimtinai teisme ir turėti teismo pareigūno statusą, baristeriai naudojasi didesniu imunitetu nuo civilinės atsakomybės nei solisitoriai[56]. Tuo tarpu, pastarųjų, solisitorių veikla, yra siejama su teisinių konsultacijų teikimu, dokumentų rengimu bei teise atstovauti klientus žemesniųjų instancijų teismuose[57]. Taigi, atsižvelgiant į šių dviejų teisininkų kategorijų teikiamų paslaugų pobūdį, galima teigti, kad kontinentinės teisės tradicijos atžvilgiu baristeriai galėtų būti prilyginami advokatams, o solisitoriai - advokatų padėjėjams.

---

[50] Advocacy Law of the Republic of Latvia [interaktyvus]. [žiūrėta 2015-10-01].
< http://advokatura.lv/?open=eng&it=bar&lang=eng >
[51] Bar Association Act of Republic of Estonia [interaktyvus]. [žiūrėta 2015-10-01].
< https://www.advokatuur.ee/eng/internal-rules/bar-association-act >.
[52] The Law on the Advocates Profession of Republic of Poland [interaktyvus]. [žiūrėta 2015-10-01].
< http://ccbe.tv/sites/default/files/documents/nationallawsonthebars/Poland%20-%20The%20Law%20on%20the%20Advocates%27%20Profession%2020070904%20%28EN%29.pdf >.
[53] Parliamentary Act on the Legal Profession and on Amending Act No. 455/1991 Coll. on the Business and Self-Employment Services (Business Licensing Act), Slovakia [interaktyvus]. [žiūrėta 2015-10-01].
< http://www.ccbe.org/fileadmin/user_upload/NTCdocument/en_slovak_rep_parlia1_1188889665.pdf >.
[54] The Federal Lawyers Act (Bundesrechtsanwaltsordnung - BRAO), Germany [interaktyvus]. [žiūrėta 2015-10-01].
< http://www.brak.de/w/files/02_fuer_anwaelte/brao_engl_090615.pdf .>.
[55] Martin, E. A. (ed); Law, J. (ed). A Dictionary of Law. Sixth Edition. Oxford University Press, 2006, p. 52.
[56] Mikelėnas, V. *Civilinės atsakomybės problemos: lyginamieji aspektai*. Vilnius: Justitia, 1995, p. 294.
[57] Martin, E. A (ed); Law, J. (ed), *op.cit.*, p. 502-503.

Atsižvelgiant į norminius ir doktrininius advokato profesijos apibrėžimus, galima daryti išvadą, kad juos visus sieja tos pačios, esminėmis laikomos advokato veiklos funkcijos – teisinių paslaugų teikimas atstovaujant bei ginant asmens teises, rengiant dokumentus, teikiant konsultacijas. Remiantis šių teisinių funkcijų atlikimo ypatybėmis skirtingose valstybėse, manytina, kad advokato sąvokos neapibrėžimas teisės aktuose nėra atsitiktinis reiškinys. Siekiant tikslumo, advokato profesijos sąvoka nagrinėjama ir formuojama valstybių nacionalinės teisės doktrinos lygmeniu.

Reikia pastebėti, kad dažnai advokato profesinės veiklos apibrėžimas neatsiejamas nuo šios profesijos statuso pažymint, kad advokatas veiklą vykdo laisvai ir nepriklausomai. Manytina, kad tai galėtų būti tapatinama su tradicija teisinių profesijų – notarų, antstolių bei advokatų – atstovus priskirti laisvajai teisinei profesijai. Teisininkų bei jų savivaldos nepriklausomumas visuomet buvo laikomas viena iš svarbiausių demokratinės visuomenės sąlygų.

Laisvoji profesija Lietuvos Respublikos gyventojų pajamų mokesčio įstatymo ribose apibūdinama kaip profesija, kuria reikiamą kvalifikaciją turintys gyventojai verčiasi asmeniškai, atsakingai ir profesiniu atžvilgiu nepriklausomai, teikdami intelektines paslaugas klientams ir visuomenei, įskaitant teisinę (advokato, advokato padėjėjo, notaro, notaro padėjėjo, antstolio, antstolio padėjėjo, konsultanto teisės klausimais ir kitą teisinę veiklą), apskaitininko, auditoriaus, buhalterio ir panašią veiklą[58]. Advokatas, kaip laisvosios profesijos atstovas, yra laikomas savo kliento patarėju, atstovu ir gynėju tiek civiliniame, baudžiamajame ar administraciniame procese, tiek kasdieniniame gyvenime. Šiuo požiūriu paminėtina, kad advokato, kaip laisvosios profesijos atstovo, samprata yra siejama su veiklos organizavimo bei valstybės nustatytų mokesčių mokėjimo ypatybėmis, stipria savivaldos institucija.

Advokatas dirba savarankiškai ir yra ekonomiškai nepriklausomas. Jis pats išsilaiko finansiškai, steigia savo darbo vietą, turėdamas teisę nuspręsti, ar teiks paslaugas vienas, ar su kitais kolegomis advokatais, taip pat savo nuožiūra priima į darbą reikalingus kontoros darbuotojus ir moka jiems atlyginimą, investuoja į jų lavinimą, nustato savo darbinį užimtumą ir veiklos strategijas. Advokatūros įstatyme, įtvirtinusiame šias advokato profesinės veiklos laisves, pabrėžiama, kad advokatai yra nepriklausoma Lietuvos teisinės sistemos dalis (3 straipsnio 1 dalis), jų teisę teikti teisines paslaugas gali riboti tik įstatymai (4 straipsnio 1 dalis). Taigi, advokato nepriklausomumo principas įtvirtina ne tik teisę laisvai vykdyti profesinę veiklą, tačiau ir pareigą savarankiškai organizuoti tinkamą šios veiklos vykdymą.

Kaip pažymi teisės mokslininkas R. Drakšas, nagrinėdamas advokato veiklos pagrindus ir problemas, advokatų nepriklausomumas yra nevienalytė sąvoka, tad gali būti nagrinėjamas įvairiais

[58] Lietuvos Respublikos gyventojų pajamų mokesčio įstatymas. *Valstybės žinios*. 2002, Nr. 73-3085.

aspektais. Visų pirma, advokatai gali būti nepriklausomi nuo valstybės, antra, nuo bylos šalių ir baudžiamojo proceso dalyvių, ir trečia, nuo visuomenės[59]. Tačiau griežtas advokato veiklos teisinis reglamentavimas suponuoja mintį, kad advokato, kaip laisvosios profesijos atstovo, nepriklausomumas nėra absoliutus, jis galimas tik tiek, kiek tai numato įstatymai ir veiklos principų ribos. Šis ribojimas pabrėžia advokato veiklos specifiką ir sukuria dvilypį jo teisinį statusą valstybės teisingumo įgyvendinimo sistemoje.

Atsižvelgiant į tai, kad advokatų profesinę veiklą reguliuojančius įstatymus valstybėje priima jos įgaliotos institucijos, manytina, turėtų būti detaliau aptariamas valstybės ir advokato tarpusavio santykis, kuris gali būti atskleidžiamas vertinant advokato statusą, valstybės vykdomą advokatų veiklos kontrolę ir priežiūrą bei advokato atliekamas funkcijas. Visų pirma, pažymėtina, kad advokatų teisinis statusas Lietuvoje, palyginti su kitų laisvųjų profesijų atstovais, yra specifinis. Tai patvirtina faktas, kad kitos laisvosios teisinės profesijos – notaro ir antstolio – priskiriamos prie valstybės kontroliuojamų. Tai įtvirtina tiek Notariato įstatymas[60], tiek ir Antstolių įstatymas[61]. Be kita ko, šių profesijų teisinis statusas buvo įtvirtintas ir Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo jurisprudencijoje, kurioje detaliau išaiškintas įstatyminis reglamentavimas[62]. Tuo tarpu advokato veiklai toks statusas nei įstatymų, nei teismų praktikos lygmeniu nebuvo suteiktas. Nepaisant to, advokato veikla ir jo teikiamų paslaugų pobūdis gali būti siejamas su valstybe. Kaip pastebi Lietuvos teisėsaugos institucijas nagrinėję P. Kuconis ir V. Nekrošius, „advokato profesija minima Konstitucijoje, advokatas dažnai privalo dalyvauti teisingumo vykdymo procese, todėl egzistuoja ir tam tikri valstybės interesai šios teisėsaugos sistemos grandyje“[63]. Šiai nuomonei pritaria ir A. Driukas bei V. Valančius, teigdami, kad kaip ir kiekvienas teisininkas, advokatas elgesys privalo būti toks, kad atitiktų teisingumo įgyvendinimo interesus, nes priešingi veiksmai šioje profesijoje yra negalimi[64]. Kartu pažymėtina, kad nuomonę šiuo klausimu pateikia ir teisminės valdžios atstovai. Konsultacinė Europos teisėjų taryba, vertindama teisėjų ir advokatų vaidmenį vykdant teisingumą, yra nurodžiusi, jog advokatai turi ne tik pareigą ginti savo klientų teises ir interesus, bet

[59] Drakšas, R., *supra note* 3, p. 75-76.
[60] Lietuvos Respublikos notariato įstatymo 2 str. 1 d. numato, kad *notaras* - valstybės įgaliotas asmuo, atliekantis šio įstatymo nustatytas funkcijas, užtikrinančias, kad civiliniuose teisiniuose santykiuose nebūtų neteisėtų sandorių ir dokumentų.
[61] Lietuvos Respublikos antstolių įstatymo 2 str. 1d. numato, kad *antstolis* – valstybės įgaliotas asmuo, kuriam valstybė suteikia vykdomųjų dokumentų vykdymo, faktinių aplinkybių konstatavimo, dokumentų perdavimo ir kitas įstatymo nustatytas funkcijas.
[62] Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2008 m. sausio 7 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos antstolių įstatymo 45 straipsnio 3, 5 dalių atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*. 2008, Nr. 4-136;
Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimas 2010 m. kovo 22 d. „Dėl Lietuvos Respublikos notariato įstatymo 23 straipsnio 3 dalies (2003 m. sausio 23 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai. *Valstybės žinios*, 2010, Nr. 34-1620.
[63] Kuconis, P.; Nekrošius, V. *Teisėsaugos institucijos*. Vilnius: Justitia, 2000, p. 122.
[64] Driukas, A., Valančius V., *Civilinis procesas: teorija ir praktika*. II tomas. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2006, p. 63.

taip pat privalo vaidinti esminį vaidmenį sąžiningai vykdant teisingumą[65]. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, nenukrypdamas nuo šios nuomonės, išaiškino, kad advokatas, būdamas teisinės sistemos dalimi, savo veikloje ne tik turi laikytis įstatymo, bet ir pats siekti įstatymo tikslų bei teisingumo ir teisėtumo įgyvendinimo. Teismo vertinimu, įstatymo reikalavimų nepaisymas diskredituoja advokato profesiją ir žemina jos prestižą[66].

Advokatų teisinį statusą apibrėžia valstybė, įstatymu nustatydama jų veiklos principus (pavyzdžiui, advokato veiklos laisvę ir nepriklausomumą, tarpusavio santykių demokratiškumą, veiklos teisėtumą, kliento paslapties neatskleidimą), teises ir pareigas (pavyzdžiui, teisę gauti ir rinkti informaciją, pareigą sąžiningai atlikti savo pareigas bei laikytis priesaikos ir įstatymų), atsakomybę (pavyzdžiui, privalomąjį civilinės atsakomybės draudimą) bei kaip šių nuostatų turi būti laikomasi. Lietuvoje, kaip ir kitose užsienio valstybėse, advokatų veiklą kontroliuoja ir prižiūri ne tik savivaldos institucija, bet ir Teisingumo ministerija. Vadovaudamasi Advokatūros įstatymo nuostatomis, Teisingumo ministerija derina teisės aktus su Lietuvos advokatūra, sudaro advokatų kvalifikacinio egzamino programą, nustato jo laikymo tvarką ir skiria advokatų kvalifikacinio egzamino komisijos narius, teisingumo ministras priima advokato priesaiką, skiria narius į Advokatų garbės teismą, kuriame taip pat turi teisę kelti drausmės bylas už advokatų profesinės etikos pažeidimus.

Kitas svarbus aspektas, siejantis advokatą ir valstybę, - teisinės pagalbos prieinamumo principo įgyvendinimas. Valstybė, sukurdama ir biudžeto lėšomis išlaikydama baudžiamąsias bylas tiriančias bei valstybės vardu kaltinimus pateikiančias institucijas, kartu turi pareigą suteikti kaltinamajam informaciją, kuo jis yra kaltinamas bei teisę gintis nustatytomis priemonėmis[67]. Kaip pastebi G. Lastauskienė, valstybė privalo garantuoti, kad kiekvienas žmogus, kuriam yra pateikti įtarimai nusikaltimo padarymu, galėtų nemokamai pasinaudoti advokato pagalba, už kurio paslaugas yra įsipareigojusi sumokėti valstybė, o šiuolaikinėje valstybėje šios garantijos suteikiamos ne tik baudžiamosiose, bet ir civilinėse, administracinėse bylose. Valstybė, teikdama tiek priminę, tiek antrinę teisinę pagalbą, yra suinteresuota, kad tai atliktų tinkamai pasirengę, kvalifikuoti teisės profesionalai[68]. Taigi, nors yra pripažįstamas, viešai deklaruojamas ir plačiai nagrinėjamas advokato nepriklausomumo nuo valstybės principas, anot R. Drakšo, reiškiantis

---

[65] Konsultacinės Europos teisėjų tarybos (CCJE) 2013 m. lapkričio 15 d. nuomonė Nr. (2013) 16 „Dėl santykių tarp teisėjų ir advokatų“, priimta 14-ajame CCJE plenariniame susirinkime [interaktyvus]. Strasbūras, 2013 [žiūrėta 2015-10-06].
<http://old.teismai.lt/dokumentai/nuomon%C4%97%20nr%20%2016%20(2013)%20d%C4%97l%20santyki%C5%B3%20tarp%20teis%C4%97j%C5%B3%20ir%20advokat%C5%B3%20(lietuvi%C5%B3%20k%20).pdf >.

[66] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 1999 m. lapkričio 4 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *A. M. v. Lietuvos advokatų taryba* (bylos Nr. 3K-3-584/1999).

[67] Abramavičius, A.; Butkevičius, L.; *et al*. *Lietuvos teisėsaugos institucijos*. Vilnius: Registrų centras, 2011, p. 570.

[68] Lastauskienė, G., *supra note* 4, p. 1478.

subjekto nepavaldumą ir neatsiskaitymą jokiems valstybės valdžios organams ir institucijoms[69], reikia pažymėti, kad dalyje, kuri siejama su advokatų profesinės veiklos kontrole ir tinkamu funkcijų įgyvendinimu, egzistuoja tam tikri valstybės interesai šios teisėsaugos sistemos dalyje.

Kaip žinoma, pagrindinė advokato funkcija – teisėtais būdais ir priemonėmis ginti kliento teises ir teisėtus interesus bei siekti, kad būtų įvykdytas teisingumas[70]. Šis advokato veiklos apibrėžimas išreiškia jo statuso dvilypumą bei veiklos daugiafunkcionalumą, kuri neretai gali sukelti ir vidinę atliekamų veiksmų priešpriešą. Šį reiškinį literatūroje nagrinėjantys autoriai pažymi, kad advokato profesijos prieštaringumas gali būti nagrinėjamas trimis aspektais[71]. Visų pirma, advokatas yra atlygintinių teisinių paslaugų teikėjas, privalantis užtikrinti, kad jo teikiamos paslaugos būtų paklausios, nes tik tokiu būdu advokatas gali užsitikrinti finansinį nepriklausomumą, leidžiantį toliau tęsti profesinę veiklą bei užtikrinti savo ir šeimos materialinę gerovę; antra, advokato veikla siejama su lojalumu klientui, kurio interesai laikomi pačiais svarbiausiais ir trečia, advokatas veikia ne tik kaip pagalbininkas ir paslaugų teikėjas, tačiau ir kaip teisingumo įgyvendintojas, kuriam keliami įpareigojimai siekti teisingumo ir pamatinių teisinių vertybių, kurios neatsiejamos su teisininko profesijos esme, įgyvendinimo. Taigi, advokatas savo veikloje privalo suderinti tris vertybes: advokato interesą, pasireiškiantį veiklos vykdymu gaunant už tai pinigines pajamas, kliento interesą, pasireiškiantį besąlygišku veikimu jo naudai bei viešąjį interesą, numatantį tinkamą teisingumo įgyvendinimą[72].

Manytina, kad didžiausių pastangų ir patirties reikalauja tinkamas kliento ir viešojo intereso gynimo suderinimas ir tinkamas įgyvendinimas[73]. Viešojo intereso apsauga, ginant visuomenines vertybes, galėtų būti tik antraeilė advokato siekiamybė, palyginti su svarbiausiuoju profesijos tikslu – ginti ir užtikrinti privataus kliento interesus. Tačiau detaliau vertinant advokato veiklos specifiką, reiktų pritarti R. Drakšo minčiai, kad advokatas, kaip kvalifikuotas teisės profesionalas, turėtų ginti ir visuomeninius interesus, kurie neretai yra aukščiau jo paties asmeninės naudos[74]. Dėl šios priežasties advokatas negali būti vertinamas tik kaip atlygintinų teisinių paslaugų teikėjas, siekiantis išimtinai tik kliento interesų, kurie tam tikrais atvejais gali akivaizdžiai prieštarauti advokato veiklos principams. Lietuvos Respublikos advokatų etikos kodekso 2 straipsnyje nustatyta, kad advokatas neturi teisės veikti byloje neatsižvelgdamas į ginamojo valią, išskyrus atvejus, kai yra įsitikinęs, jog ginamasis neteisingai prisiima kaltę, taip pat advokatas

[69] Drakšas, R., *supra note* 3, p. 76.
[70] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2000 m. lapkričio 22 d. nutartis civilinėje byloje *V. L. v. Lietuvos advokatų taryba* (bylos Nr. 3K-3-1243/2000).
[71] Lastauskienė, G., *supra note* 4, p. 1476.
[72] *Ibid.*, p. 1477.
[73] *Ibid.*
[74] Drakšas, R. *supra note* 3 , p. 88.

privalo atsisakyti ginti tokius kliento interesus, kurie verčia imtis neteisėtų gynybos priemonių būdų.[75].

Panašias elgesio nuostatos nustato ir tarptautinę advokatų veiklą Europos Sąjungoje reglamentuojantys tarptautiniai teisės aktai. Europos Sąjungos advokatų profesinės etikos kodekso 2.1.1. punktas numato, kad advokato pareigos reikalauja visiško jo nepriklausomumo nuo bet kokios įtakos, ypač tokios, kuri gali atsirasti dėl jo asmeninių interesų ar išorinės įtakos. Siekiant įgyvendinti pasitikėjimo teisingumą, toks nepriklausomumas būtinas tiek pat, kiek ir teisėjo nešališkumas. Remiantis tuo, advokatas turi vengti bet ko, kas pakenktų jo nepriklausomumui, o siekdamas įtikti savo klientui, teismui ar tretiesiems asmenims, jis privalo stengtis nediskredituoti savo profesijos standartų. Ši nuostata papildoma 2.1.2 punktu, nustatančiu, kad advokato patarimas klientui neturi būti duotas vien tik siekiant įgyti palankumo, patenkinti savo asmeninius interesus ir neturi būti nulemtas išorės įtakos[76]. Taigi manytina, kad gaudamas specifinius įgaliojimus veikti teisingumo įgyvendinimo srityje, kartu advokatas įpareigojamas savo veiklą vykdyti vadovaudamasis ne tik geru teisės mokslo išmanymu ir tinkamu teisės normų taikymu, bet ir aukšta moraline kompetencija. Tik šių dviejų gebėjimų visuma leidžia advokatui profesionaliai tarpusavyje derinti valstybės viešųjų interesų bei ginamo asmens teisėtų lūkesčių principus.

Apibendrinant galima teigti, kad atsižvelgiant į advokato veiklos funkcijas, šios profesinės veiklos apibrėžimas gali būti nagrinėjamas tiek teisiniais, tiek socialiniais aspektais. Akivaizdu, kad advokato veiklos laisvės ir nepriklausomumo principas, kuris laikomas vienu svarbiausių, yra plačiai taikomas, tačiau nėra absoliutus. Advokato įgyvendinamos funkcijos bei veiklos garantijos suteikia ne tik plačius įgaliojimus veikti teisingumo įgyvendinimo srityje, bet ir didelę atsakomybę, įpareigojančią tai atlikti teisėtomis, viešojo ir privataus intereso derinimą užtikrinančiomis priemonėmis. Todėl šių tikslų tinkamas įgyvendinimas grindžiamas ne tik bendrais elgesio standartais, tačiau ir specialiais reikalavimais, nustatytais advokato veiklą reglamentuojančių teisės aktų bei profesinės etikos taisyklių. Šių objektyviai privalomų reikalavimų laikymasis suteikia garantijas, kad advokatas, būdamas kvalifikuotas ir nepriekaištingo elgesio teisininkas, tinkamai veiks daugialypėje teisingumo įgyvendinimo sistemoje.

[75] Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2005 m. spalio 27 d. įsakymas „Dėl Lietuvos advokatų etikos kodekso skelbimo“. *Valstybės žinios*. 2005, Nr. 130-4681.
[76]Code of Conduct for European Lawyers [interaktyvus]. [žiūrėta 2015-10-19]. <http://www.ccbe.eu/fileadmin/user_upload/NTCdocument/EN_CCBE_CoCpdf1_1382973057.pdf >.

1.4.Advokato teikiamų paslaugų pobūdis ir atlygintinumas

Kvalifikuotų teisinių paslaugų teikimas – advokato profesinės veiklos esmė. Siekiant atskleisti šių paslaugų prigimtį ir teisinį reguliavimą, pirmiausia reikia pažymėti, kad teisinės paslaugos yra nematerialios, intelektinės, todėl jų pagrindu laikomas teisines paslaugas teikiantis asmuo, turintis specialias (dalykines) žinias bei patirtį tam tikroje srityje. Šiam asmeniui visa tai tinkamai interpretuojant ir pritaikant konkrečiam teisinės paslaugos gavėjui yra užtikrinamas kokybiškų paslaugų teikimas[77]. Atsižvelgiant į tai, teisinės paslaugos priskiriamos profesionalių paslaugų grupei. Kai kurių autorių nuomone, dėl šios priežasties tam tikrais atvejais asmeniui, neturinčiam patirties ir žinių, gali būti sudėtinga pačiam įvertinti paslaugos kokybės, kartu kokybės ir kainos santykį[78]. Todėl neretai vieni svarbiausių aspektų asmeniui renkantis advokatą yra nepriekaištinga jo reputacija, žinomumas, pasitikėjimas, taip pat, atsižvelgiant į skirtingas asmenų materialines galimybes, ir advokato imamas atlygis už teikiamas paslaugas.

Vadovaujantis Advokatūros įstatymo 2 straipsniu, advokatų teikiamos teisinės paslaugos – tai teisės konsultacijos, dokumentų rengimas, atstovavimas teisės klausimais, gynyba ir atstovavimas bylų procese, šiuos veiksmus atliekant už atlyginimą, išskyrus nemokamos teisinės pagalbos teikimą. Kliento susitarimas dėl šių paslaugų teikimo įteisinamas sutartimi (Įstatymo 48 str. 1 d.). Advokatui ir klientui sudarius sutartį, kurioje aptariamos šalių teisės ir pareigos, honoraro mokėjimo ir apskaičiavimo ypatumai, tarp šalių atsiranda atstovavimo santykiai, kurie pagal savo pobūdį gali būti skirstomi į vidinius ir išorinius.

Vidiniai atstovavimo santykiai reguliuojami Lietuvos Respublikos civiliniame kodekse (toliau – Civilinis kodeksas) įtvirtintomis pavedimo bei atstovavimo teisinius santykius reguliuojančiomis teisės normomis. Remiantis Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktika, teisinių paslaugų sutartis kvalifikuojama kaip pavedimo sutartis (CK 6-756 – 6.765 straipsniai)[79]. Teismo vertinimu, pavedimo sutartis pagal savo pobūdį yra sutartis dėl atstovavimo, kurios pagrindu įgaliotinis įgaliotojo vardu su trečiaisiais asmenimis atlieka teisinius veiksmus, todėl jai taikomos ir Civilinio kodekso normos, reglamentuojančios atstovavimą (CK 2.132 – 2.151 straipsniai)[80], t.y. išorinius atstovavimo santykius. Šiuos santykius reguliuoja Lietuvos Respublikos civilinio proceso

[77] Valstybinės mokesčių ministerijos prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos apibendrintas paaiškinimas dėl Lietuvos Respublikos gyventojų pajamų mokesčio įstatymo 2 straipsnio 35 dalies [interaktyvus], 2011. [žiūrėta 2015-10-19].
< http://www.vmi.lt/Accessibility/lt/?itemId=10821494 >.

[78] Androšiūnaitė, A; Melnikas, B. Santykių rinkodara teisinių paslaugų rinkodaros strategijoje. *Mokslas – Lietuvos ateitis*, Vilniaus Gedimino technikos universitetas, 2013, 5 (1):59.

[79] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2014 m. lapkričio 7 d. nutartis civilinėje byloje *J. J. v. J. N.* (bylos Nr. 3K-3-473/2014).

[80] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. lapkričio 23 d. nutartis civilinėje byloje *J. G. v. L. S.* (bylos Nr. 3K-3-461/2010).

kodekso 56 str. 1 d., 57 str. 3 d. bei Advokatūros įstatymo 48 str. ir 49 str. nuostatos, bendrai numatančios, kad atstovais pagal pavedimą teisme gali būti advokatai arba jų padėjėjai. Jiems suteikiamos teisės ir pareigos bei jų apimtys patvirtinamos su klientu sudaryta atstovavimo sutartimi.

Konstatuotina, kad vidinis ir išorinis atstovavimo ryšys yra glaudžiai tarpusavyje susiję. Advokatas, įgavęs įgaliojimus, juos realizuoja teisiniuose santykiuose su trečiaisiais asmenimis. Šiems teisiniams santykiams reikalingas abipusis – kliento ir advokato – pasitikėjimas, todėl susiklosto fiduciarinio pobūdžio santykiai, įpareigojantys advokatą veikti sąžiningai ir atidžiai kliento interesų atžvilgiu. Tokį advokato elgesį numato ir jo profesiniai įsipareigojimai. Kaip pažymi L. Didžiulis, fiduciarinės ir profesinės pareigos nėra tapačios prievolių teisės kategorijos, tačiau jų tarpusavio sąveika yra galima[81]. Vertinant advokato pareigą veikti sąžiningai ir atidžiai, pritartina I. Žalėnienės nuomonei, kad toks advokato elgesys, yra ne tik teisinė, bet ir profesinė moralinė pareiga[82]. Tačiau kartu reikia pabrėžti, kad įsipareigojimų įgyja ne tik advokatas, bet ir klientas, kuris naudojasi teisinėmis paslaugomis. Viena iš tokių kliento prievolių, numatytų Advokatūros įstatyme – sumokėti už teisinių paslaugų teikimą, išskyrus tuo atveju, jeigu paslaugos teikiamos nemokamai (lot. *pro bono publico*).

Kaip numato Advokatūros įstatymo 50 straipsnio 1 dalis, advokatui už pagal sutartį teikiamas paslaugas klientai moka šalių sutartą mokestį. Taip pat Lietuvos advokatūros statuto 75 straipsnis nurodo, kad advokatas savo iniciatyva turi teisę klientui suteikti nemokamą teisinę pagalbą. Taigi, šis teisinis reglamentavimas leidžia sutarties šalims laisvai ir savarankiškai susitarti dėl teisinių paslaugų teikimo pobūdžio – atlygintinų ar neatlygintinų teisinių paslaugų teikimo.

Advokatas, teikdamas atlygintinas teisines paslaugas, tokiu būdu įgyvendina ekonominio nepriklausomumo principą bei siekia užtikrinti savo materialinę gerovę. Advokato honoraro dydis, priklausantis nuo bylos sudėtingumo, advokato kvalifikacijos, patirties, kliento finansinės padėties, yra šalių susitarimo dalykas, tačiau tam tikra dalimi jį reguliuoja Advokatūros įstatymas, Lietuvos advokatūros statutas bei teisingumo ministro ir Advokatų tarybos pirmininko 2004 m. balandžio 2 d. įsakymas „Dėl Rekomendacijų dėl civilinėse bylose priteistino užmokesčio už advokato ar advokato padėjėjo teikiamą teisinę pagalbą (paslaugas) maksimalaus dydžio patvirtinimo“ (toliau – Rekomendacijos). Pažymėtina, kad šios Rekomendacijos skirtos ne kliento ir advokato susitarto honoraro, o bylose priteistino užmokesčio už advokato ar advokato padėjėjo teikiamą pagalbą maksimaliam dydžiui nustatyti. Kaip pažymima teisės literatūroje, tokio pobūdžio advokatų honorarų maksimalaus dydžio nustatymas yra populiarus visoje Vakarų Europoje, kur teisinių

[81] Didžiulis, L. Fiduciarinių pareigų instituto kilmė, esmė ir recepcija. *Teisė*, 2014, 91:83-99.
[82] Žalėnienė, I. Kai kurie atstovo atsakomybės civiliniame procese taikymo teoriniai aspektai. *Jurisprudencija*, 2004, 52(44): 141.

paslaugų įkainiai yra gana aukšti[83]. Pritartina doktrinoje išreiškiamai nuomonei, jog toks advokatų honorarų dydžių kontroliavimas, galiojantis advokato ir kliento tarpusavio teisinių santykių ribose, suteikia teismui galimybę objektyviai nustatyti išlaidų advokato pagalbai apmokėti kompensavimą teisminiame procese[84] bei padeda išvengti piktnaudžiavimų ar siekio pasipelnyti, kai teismui pateikiamas prašymas padengti neobjektyviai dideles sumas, skirtas advokato pagalbai apmokėti[85].

Pažymėtina, kad advokato veiklos apmokėjimo teisinius santykius reguliuojančios teisės normos numato, jog advokato užmokestis gali priklausyti nuo bylos baigties, jei tai neprieštarauja advokato profesinės veiklos principams[86]. Be to, kaip minėta anksčiau, advokatas teisines paslaugas gali teikti nemokamai. Šios teisės normų numatytos laisvės susitarti dėl honoraro mokėjimo tik sėkmingos bylos atveju arba nemokėti jo visiškai suteikia asmeniui galimybę gauti kvalifikuotas teisines paslaugas net ir tuomet, kai asmens turtinė padėtis yra sunki, tačiau valstybės garantuojamos teisinės pagalbos teikimas šiam asmeniui negalimas dėl nustatytų asmens turtinės padėties ar kitų kriterijų neatitikimo[87]. Atsižvelgiant į darbo temą, šie alternatyvūs teisinių paslaugų teikimo būdai bus išsamiai aptariami kitose darbo dalyse.

Apibendrinant galima teigti, kad esminis advokato, kaip proceso dalyvio, teisinis statusas kyla iš susitarimo su klientu. Sutartiniai teisiniai santykiai, susiklostantys tarp advokato ir kliento, įpareigoja šios sutarties šalis vadovautis tiek bendrosiomis sutartinės teisės normomis, tiek specialiosiomis, kurios apibrėžtos advokatūros veiklą reglamentuojančiuose teisės aktuose. Remiantis advokato užmokestį už suteiktas teisines paslaugas reguliuojančiomis normomis, darytina išvada, kad šios normos nenustato konkrečių atlyginimo dydžių, o leidžia šalims susitarti, vadovaujantis advokato honoraro dydžio vertinamaisiais kriterijais arba nustatyti kitas alternatyvas – teisinių paslaugų teikimą nemokamai (lot. *pro bono publico*) arba už mokestį, priklausantį nuo byloje pasiekto rezultato (lot. *pactum de quota litis*).

[83] Driukas, A.; Valančius,V., *supra note* 64, p. 343.
[84] Simaitis, R. Išlaidų sumokėti už advokato pagalbą atlyginimo problemos. *Teisė*, 2002, 45:116.
[85] Drakšas, R. *supra note* 3, p. 374.
[86] Lietuvos Respublikos advokatūros įstatymas. *Valstybės žinios*, 2004, Nr. 50-1632.
[87] Lietuvos Respublikos valstybės garantuojamos teisinės pagalbos įstatymas. *Valstybės žinios*, 2000, Nr. 30-82.

2. ADVOKATO VEIKLOS *PRO BONO PUBLICO* ESMĖ IR REGLAMENTAVIMO YPATUMAI

2.1. Advokato veiklos *pro bono publico* samprata ir reikšmė

Bendrinis terminas *pro bono publico,* vartojamas įvairių profesijų kontekste, reiškia „visuomenės gerovei[88]. Šiai lotyniško termino reikšmei pritariama ne tik lotynų kalbos, bet ir teisės žodynuose, kuriuose ši sąvoka patikslinama paaiškinimais, jog tai yra paslaugų pobūdis, kai visuomenės interesas ginamas neatlygintinai[89] arba nurodant, kad tai advokato teisinės paslaugos teikiamos be atlygio, pajamų neturintiems asmenims bei religinėms, labdaros ar kitoms ne pelno siekiančioms organizacijoms[90].

Jungtinių Amerikos Valstijų advokatūros asociacijos (angl. *The American Bar Associacion*) priimto Amerikos advokatų etikos kodekso 6.1 straipsnio ir jo dalių sisteminė analizė leidžia teigti, kad advokatų veikla *pro bono publico* yra laikoma nemokamų ar sumažinto mokestinio tarifo teisinių paslaugų, skirtų ginti nepasiturinčių asmenų ar visuomeninių organizacijų interesus, teikimas[91]. Tačiau atsižvelgiant į praktikoje įgyvendinamą advokatų *pro bono* veiklą, manytina, kad ji gali būti išreiškiama įvairiomis formomis - be minėtos nemokamos teisinės pagalbos nepasiturintiems asmenims teikimo, tai gali būti laikoma ir visuomenės teisinis švietimas, veikla bendradarbiaujant su labdaros ir paramos fondais. Taip pat šiuo požiūriu reikia paminėti, kad *pro bono* veiklą vykdo ne tik advokatai, tačiau ir nevyriausybinės organizacijos bei teisės studentai, specialiai tam universiteto įkurtuose teisinės pagalbos centruose. Taigi, įvertinus šias aplinkybes, galime teigti, jog *pro bono publico* veikla bendrine prasme – teisinė pagalba, teikiama savanoriškai ir be atlygio, siekiant ginti asmenų, turinčių mažas pinigines pajamas bei didesnį socialinį pažeidžiamumą, arba jų grupių interesus.

Kad būtų galima geriau suprasti neatlygintinos savanoriškos advokato veiklos instituto esmę, pirmiausia reikėtų atskleisti šio instituto kilmę. Pasak D. Rhod, išsamiai nagrinėjusios neatlygintiną teisinių paslaugų teikimą, advokato veikla *pro bono* turi gilias istorines šaknis, tačiau iš kur tiksliai šis institutas yra kilęs, teisės mokslininkai ir istorikai nagrinėja iki šiol[92]. Kaip

---

[88] Kuzavinis, K. *Lotyniški posakiai ir sparnuoti žodžiai*. *Dicta Latina verbaque alata*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2005, p. 235.
[89] Martin, E. A. (ed); Law, J. (ed)., *supra note* 55, p. 414.
[90] The Free Dictionary by Farlex [interaktyvus]. [žiūrėta 2014-09-20].
< http://legal-dictionary.thefreedictionary.com/Pro+bono+publico>.
[91] American Bar Association Model Rules of Professional Conduct, Model Rule 6.1 [interaktyvus].
[žiūrėta 2014-09-21].
<http://www.americanbar.org/groups/professional_responsibility/publications/model_rules_of_professional_conduct/rule_6_1_voluntary_pro_bono_publico_service.html >.
[92]Rhode, D. L. *Pro Bono in Principle and in Practice.* California: Stanford University Press, 2005, p. 4.

pažymima pirmoje šio darbo dalyje, kurioje apžvelgiama advokato profesijos raida, gynėjas, griežtai neatlygintinės *mandatum* sutarties pagrindu, atstovavo asmenims jau senovės Romos laikais. Kaip atkreipia dėmesį A. T. Veličkienė, „tradicinė romėnų moralė toleravo globos ir tarnavimo santykius tarp įtakingo ir mažo žmogaus“[93]. Anuomet, egzistuojant patrono ir kliento santykiams bei pavaldumo sistemai, galiojo ir tarpusavio pareigos: įtakingas patronas mažai galių turinčiam klientui nemokamai atstovaudavo teismuose, rūpindavosi jo karjera ir kita[94]. Tačiau mokslininkai vieningai nesutaria, ar ši atstovavimo praktika gali būti tapatinama su šiuolaikine *pro bono* veiklos samprata, kai advokatas siekia naudos asmenims, su kuriais jo nesieja jokie asmeniniai santykiai[95]. Vėliau šios, galime teigti, altruistinės veiklos, šiuolaikinių bruožų randama rašytiniuose veikaluose, iliustruojančiuose viduramžių bažnytiniuose teismuose bei XIII – XVI a. Škotijos ir Anglijos teismuose vykdavusius bylų nagrinėjimo procesus. Kaip teigia. D. Rhod, Didžiosios Britanijos bažnytiniuose teismuose dirbę dvasininkijos advokatai (angl. *clerical advocates*) teikdavo paslaugas nepasiturintiems asmenims. Tuo metu kai Anglijoje bei Škotijoje teisininko profesija pradėjo nuosekliai plėtotis, neatlygintinų teisinių paslaugų teikimo tradiciją perėmė privačiai praktikuojantys teisininkai. Netrukus neatlygintina nepasiturinčių asmenų atstovavimo teisė, nors ir su griežtais apribojimais[96], buvo įrašyta į Jungtinės Karalystės teisės aktus[97]. Tradicija neatlygintinai ginti nepasiturinčius buvo gaji, tad sparčiai plito viso pasaulio teisinėse sistemose, tapdama svarbia pasaulinės teisinės kultūros dalimi.

Atsižvelgiant į advokato veiklos *pro bono publico* sąvokos reikšmę, akivaizdu, kad ši veikla neatsiejama nuo viešojo intereso bei advokato bendrosios socialinės atsakomybės. Tarpusavio sąsajos tarp visuomenės viešojo intereso ir advokato *pro bono* veiklos gali būti vertinamos įvairiai: tiek kaip paprastas ir vientisas, tiek kaip sudėtingas ir kompleksinis ryšys. Manytina, kad šių santykių vientisumas pasireiškia viešai pripažįstamos ir deklaruojamos advokato pareigos vykdyti teisingumą bei padėti teismui teisingai išspręsti bylą atžvilgiu. Tuo tarpu tokie santykiai gali būti laikytini sudėtingais tuo aspektu, jog advokato veikla neapsiriboja vien tik teisėtumo principo įgyvendinimu, tačiau kartu advokatas turi veikti savo klientų labui, sėkmingai vykdyti profesinę veiklą bei užsitikrinti materialinę gerovę. Vertinant šiuos aspektus, kyla klausimas, kokie veiksniai skatina advokato etinę motyvaciją teikti *pro bono* paslaugas bei ar tai turėtų būti laikoma advokato pareiga. Manytina, kad atsakymas į šį klausimą gali būti įvairialypis.

[93] Veličkienė, A. T. *Clientela*: žodžio reikšmė ir evoliucija. *Jurisprudencija*. 2007, 5(90):40.
[94] *Ibid.*
[95] Rhode, D. L., *supra note* 92.
[96] Pasak D. Rhode, neatlygintinas atstovavimas galėjo būti skiriamas tik tiems, kurių turimo turto vertė buvo mažesnė nei 5 svarai ir speciali taryba buvo priėmusi sprendimą, kad byla yra iš tiesų svarbi ir sudėtinga. Taip pat, kai kuriuose Jungtinės Karalystės teismuose galiojo taisyklė, jog tik nepasiturintis ieškovas, o ne atsakovas, gali gauti teisinę pagalbą.
[97] *Ibid*.

Autoriai, nagrinėjantys advokato *pro bono* paslaugų reikšmę bei probleminius aspektus pabrėžia, kad vykdyti šią veiklą skatina tam tikros istorinės, praktinės, etinės priežastys ar įstatyminiai imperatyvai[98]. Žinoma, atsižvelgiant į vyraujančią didelę konkurenciją advokatų veiklos srityje, galima daryti prielaidą, kad ne visos šios priežastys susijusios su kilniais tikslais. Tam tikrais atvejais *pro bono publico* veikla gali būti praktikuojama reklaminiais, įvaizdžio kūrimo tikslais, o ne siekiant tikrųjų šio instituto tikslų.

Profesorius L. Sossin, nagrinėdamas viešojo intereso bei advokato *pro bono* paslaugų santykį nurodo, kad šių teisės reiškinių esmė bei sąveikos procesas gali būti atskleidžiamas aiškinant teisinio ir socialinio teisingumo sistemas bei šių sistemų prieinamumo užtikrinimo principus, pabrėžiant, kad tai yra fundamentalūs asmenų interesai ir teisininko profesijos atstovai turi juos užtikrinti, o ypač tiems asmenims, kurie dėl savo socialinės ar materialinės padėties yra labiau pažeidžiami[99]. Pasak autoriaus, advokatams yra suteikta beveik monopolinė teisė teikti pagalbą ir atstovauti bylos šalims, jų vardu atliekant procesinius veiksmus bei ginant įvairių instancijų teismuose, o taip pat yra nustatytas griežtas tapimo advokatu reguliavimas bei kontrolė, ribojantis asmenų teisę būti advokato profesijos atstovu ir veikti šioje paslaugų sferoje. Šie veiksniai, L. Sossin nuomone, daro įtaką didesnėms advokato paslaugų kainoms, kurios ne visiems asmenims yra finansiškai prieinamos. Atsižvelgiant į tai, advokatai, atsilygindami už šios profesijos atstovams suteikiamas privilegijas bei vadovaudamiesi *quid pro quo*, t.y. aš tau, tu man principu, turi etinę pareigą teikti *pro bono* paslaugas[100].

Tuo tarpu, kaip pažymi advokatas J. Saladžius, advokato teikiamos *pro bono* paslaugos galėtų būti vertinamos kaip advokato socialinės atsakomybės išraiška. Pasak advokato, savanoriškumas yra vienas svarbiausių socialinės atsakomybės aspektų, tad ir *pro bono* paslaugų teikimo esmė turėtų būti grindžiama šiuo principu. Atsižvelgiant į tai, privalomoji socialinė atsakomybė advokatui turėtų kilti tik dėl to, kad jis pats to nori ir jį lydi tikrieji ketinimai[101]. Advokatas neturi jaustis verčiamas teikti *pro bono* paslaugas, jis tai turi atlikti laisva valia, o ne vedamas griežtai nustatytos prievolės[102]. Šiuo atveju atsakomybė yra grindžiama gebėjimu ne tik laisvai apsispręsti ir parinkti poelgius, bet ir nukreipti juos tinkama linkme, siekiant prasmingų tikslų bei sėkmingų veiklos rezultatų. Tik socialiai atsakingas už savo veiksmus asmuo gali

---

[98] Burke, D; McLaurin, R; Pearce, J. *Pro bono publico*: Issues and implications [interaktyvus]. *Loyla University Law Journal*, 1994, 26:61-87. [žiūrėta 2015-10-26]
<http://lawecommons.luc.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1576&context=luclj >;
Doyle, K. Practicing *Pro Bono* [interaktyvus], 2007. [žiūrėta 2015-10-26]
< http://www.oba.org/getmedia/39c07fab-fffe-4568-91c9-cf75e3c6e288/Pro_Bono_Paper_PracticingProBono >.

[99] Sossin, L. The Public Interest, Professionalism, and *Pro Bono Publico*. *Osgoode Hall Law Journal*, 2008,46 (1):131-158.

[100] *Ibid*., p. 140.

[101] Saladžius, J. Advokatai – socialiai atsakingi visuomenei! *Lietuvos advokatūra*, 2007, Nr. 4 (25): 8.

[102] *Ibid*., p. 9.

pasireikšti kaip visavertė asmenybė, pilnavertiškai įtvirtinanti savo tapatumą[103]. Taip pat reikia pažymėti, kad tam tikrais atvejais, advokato *pro bono* veiklos vykdymo laisvė bei neprivalomumas yra grindžiamas ir kitais motyvais. Pavyzdžiui, kaip nurodo Austrijos advokatai, jie neturi pareigos imtis *pro bono* veiklos, nes užtikrinti nepasiturintiems asmenims nemokamos teisminės gynybos prieinamumą yra valstybės garantuojamos teisinės pagalbos sistemos uždavinys[104]. Žinoma, tokia pozicija advokatų profesinės etikos standartų atžvilgiu galėtų būti kritikuotina, tačiau galima sutikti su tuo, kad valstybės vaidmuo užtikrinant nemokamos teisinės pagalbos teikimą yra prioritetinis ir gebantis šią funkciją vykdyti ne tik pavieniams asmenims, o visos šalies mastu.

Apibendrinant literatūroje pateikiamas pozicijas, manytina, kad advokato *pro bono* veiklos reikšmė – užtikrinti teisingumo sistemos prieinamumo bei socialinio teisingumo principų įgyvendinimą teikiant profesionalias advokato paslaugas tiems asmenims, kurių socialinė ir materialinė padėtis yra sunki. Vertinant *pro bono publico* veiklos specifiką, manytina, kad jos vykdymas turėtų būti grindžiamas laisvu advokato apsisprendimu. Tiek valstybė, tiek advokatų savivalda turėtų aktyviai skatinti advokatus teikti nemokamą teisinę pagalbą, pabrėžiant šios veiklos visuotinę svarbą ir naudą.

2.2. Advokato veiklos *pro bono publico* teisiniai pagrindai ir problematika Lietuvos Respublikos teisėje

Advokato veiklos *pro bono publico* institutas ir jo įgyvendinimas trumpai įtvirtinamas Advokatūros įstatymo 4 straipsnio 5 dalimi, numatančia, kad advokatas turi teisę teikti teisines paslaugas nemokamai, t.y. teikti teisinę pagalbą[105]. Šią nuostatą papildo Advokatūros statuto 75 punktas, nurodantis, kad šias paslaugas advokatas gali teikti išimtinai savo iniciatyva[106]. Taip pat Advokatų etikos kodekso 1.2 punktas ir jo dalys numato, kad advokato profesinė veikla reikalauja laikytis teisinių ir moralinių įsipareigojimų ne tik klientui, institucijoms ar advokato profesijai, bet ir visuomenei[107].

Pažymėtina, kad 2004 m. kovo 18 d. patvirtinto Advokatūros įstatymo projekte buvo numatyta nuostata, jog advokatų teikiama nemokama teisinė pagalba įstatymų nustatyta tvarka bus

[103] Janušauskaitė, A. Atsakomybės ir profesinės kompetencijos svarba teisininko veikloje. Iš: *Visuomenės saugumas ir viešoji tvarka*. Mokslinių straipsnių rinkinys. Mykolo Romerio universitetas, 2012, Nr. 8, p. 122.
[104] A Survey of *Pro Bono* Practices and Opportunities in 71 Jurisdictions. Prepared by Latham & Watkins LLP for the *Pro Bono* Institute [interaktyvus]. 2012, p. 17. [žiūrėta 2015-10-27]. < http://www.probonoinst.org/wpps/wp-content/uploads/a-survey-of-pro-bono-practices-and-opportunities-in-71-jurisdiction-2012.pdf >.
[105] Lietuvos Respublikos advokatūros įstatymas. *Valstybės žinios*, 2004, Nr. 50-1632.
[106] Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 1999 m. spalio 1 d. įsakymas Nr. 288 „Dėl Lietuvos advokatūros statuto patvirtinimo“. *Valstybės žinios*, 1999, Nr. 95-2753.
[107] Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2005 m. spalio 27 d. įsakymas Nr. 1R-345 „Dėl Lietuvos advokatų etikos kodekso skelbimo“. *Valstybės žinios*, 2005, Nr. 130-4681.

pripažįstama parama[108]. Tai būtų reiškę, kad advokato *pro bono* veikla būtų vykdoma vadovaujantis Lietuvos Respublikos labdaros ir paramos įstatymo (toliau – Labdaros ir paramos įstatymas) nuostatomis. Tačiau priimtame įstatyme šios nuostatos visgi buvo atsisakyta. Tuo metu galiojusio Labdaros ir paramos įstatymo 7 straipsnis nustatė, kad galimybę būti paramos gavėjais turi teisę tik juridiniai asmenys[109]. Neatlygintinos paslaugos fiziniams asmenims pagal šį įstatymą buvo traktuojamos kaip labdara, tačiau advokatai pagal šio įstatymo 5 straipsnio 1 dalį neturėjo teisės būti labdaros teikėjais, o galimybė teikti labdarą nebuvo siūlyta ir Advokatūros įstatymo projekte. Taigi, jeigu advokato nemokama teisinė pagalba būtų pripažinta kaip parama, advokatas *pro bono* veiklą būtų galėjęs vykdyti tik juridiniams asmenims ir būtų užkirsta galimybė šias paslaugas teikti fiziniams asmenims[110]. Remiantis šiuo apribojimu, advokato teikiamos nemokamos savanoriškos teisinės pagalbos pripažinimu parama buvo atsisakyta.

Analizuojant advokato veiklos *pro bono* reglamentavimą Lietuvoje, pažymėtina, kad Advokatūros įstatyme, priimtame po Lietuvos nepriklausomybės atgavimo, 1992 m., advokato teisė teikti teisines paslaugas savanoriškai bei neatlygintinai įstatyme nebuvo įtvirtinta[111]. Neatlygintinų teisinių paslaugų teikimas klientui buvo galimas tik tuo atveju, jeigu advokatas teikia teisinę pagalbą pagal tardytojo, prokuroro ar teismo paskyrimą, už šią pagalbą sumokant valstybei[112]. Šia teisine formuluote buvo įtvirtintas valstybės garantuojamos teisinės pagalbos baudžiamosiose bylose teikimas, tuo tarpu, savanoriškos ir neatlygintinos advokato veiklos, kylančios tarpusavio šalių susitarimu, galimybė teisės akte nebuvo įtvirtinta.

Atsižvelgiant į 1992 m. priimto Advokatūros įstatymo trūkumus ir į tai, kad advokatūros sistema nebuvo iš esmės reformuota ir veikė vadovaudamasi tarybinės advokatūros funkcionavimo principais[113], 1998 m. buvo priimtas naujas advokatų veiklą reglamentuojantis įstatymas. Pagal šio įstatymo nuostatas galima teigti, kad šiame teisės akte buvo imperatyviai nustatyta, jog advokatui už teisinės pagalbos teikimą klientai moka užmokestį (Įstatymo 44 str. 1 d.), o neatlygintinų teisinių paslaugų teikimas, kaip ir 1992 m. Advokatūros įstatyme, nenumatytas. Nors Lietuvos advokatūra siekė veiklos gerinimo bei pertvarkymo taip, kad jos organizacija ir veikla būtų pritaikyta teisinės

---

[108] Lietuvos Respublikos advokatūros įstatymo projektas [interaktyvus]. Reg. Nr. IXP-2224 (3SP), Reg. data 2004-03-05 [žiūrėta 2015-10-28]. < https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAP/TAIS.228101?positionInSearchResults=86&searchModelUUID=ea1f22f1-9c44-439d-8c83-64cce7aed106 >.

[109] Lietuvos Respublikos labdaros ir paramos įstatymas. *Valstybės žinios*, 1993, Nr. 21-506. Įstatymo redakcija galiojusi 2003 m. balandžio 30 d. – 2004 m. balandžio 30 d. laikotarpiu.

[110] Lietuvos Respublikos Seimo Kanceliarijos Teisės departamento išvada 2004 m. kovo 10 d. Nr. IXP-2224 (3) dėl Lietuvos Respublikos Advokatūros įstatymo projekto [interaktyvus], 2004. [žiūrėta 2015-10-28]. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.228309?jfwid=-9dzqnue2b >.

[111] Lietuvos Respublikos advokatūros įstatymas. Valstybės žinios, 1992, Nr. 30-911.

[112] *Ibid*.

[113]Lietuvos Respublikos teisingumo ministro aiškinamasis raštas Lietuvos Respublikos Seimui „Dėl Lietuvos Respublikos advokatų įstatymo projektų Nr. P-955, P-956“ [interaktyvus], 1997. [žiūrėta 2015-10-28] < https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.47638?jfwid=-9dzqnub2l >.

valstybės ir visuomenės poreikiams[114], tačiau vertinant 1992 m. bei 1998 m. Advokatūros įstatymų nuostatas, manytina, kad šie tikslai nebuvo tinkamai įgyvendinti jau vien dėl to, kad advokatai nebuvo skatinami vykdyti *pro bono* veiklą, t.y. veikti vardan valstybės ir visuomenės poreikių.

Atsižvelgiant į gilios teisinės tradicijos teikti advokato teisines paslaugas neatlygintinai Lietuvoje nebuvimą bei *pro bono* veiklos fragmentinį teisinį reglamentavimą, manytina, kad šios veiklos įgyvendinimas istoriškai nebuvo ir iki šiol nėra aktyviai skatinamas, nors šių paslaugų teikimo poreikis yra didelis[115]. Kadangi *pro bono* veikla įgyvendinama pačių advokatų nuožiūra, be kontrolės, šios veiklos mastai Lietuvoje nėra žinomi, nes advokatai neturi pareigos apie tai informuoti. Pastebėtina, kad pastaraisiais metais vis daugiau dėmesio skirdama teisinės pagalbos prieinamumo svarbai, Lietuvos advokatūra pradėjo savo iniciatyva vykdyti *pro bono* veiklą – 2014 metais suorganizavo gyventojams 47 konsultacijas, kurios buvo teikiamos Lietuvos nacionalinio transliuotojo informacinių laidų metu[116]. Taip pat pritaikius pasaulinę apdovanojimų skyrimo už *pro bono* veiklos praktiką[117], Lietuvos advokatams skirti apdovanojamai už aktyvią *pro bono* veiklą[118]. Tačiau manytina, kad esminiai pakitimai, kurie skatintų advokatus aktyviau vykdyti *pro bono* veiklą, kol kas nėra inicijuojami.

Vienas iš didžiausių ir dažniausiai minimas probleminis aspektas advokato *pro bono* veikloje – galimybės prisiteisti bylinėjimosi išlaidas iš pralaimėjusios bylą šalies, kai bylą laimėjusiai šaliai advokatas paslaugas teikia neatlygintinai, nebuvimas. Vadovaujantis Civilinio proceso kodekso 98 straipsniu, kuriuo įstatymų leidėjas garantuoja proceso šalies, kurios naudai priimtas sprendimas, teisę į atstovavimo išlaidų atlyginimą, šalis, siekianti gauti patirtų išlaidų kompensaciją už advokato ar advokato padėjėjo pagalbą, turi teismui pateikti prašymą su išlaidų

---

[114] Lietuvos Respublikos teisingumo ministro aiškinamasis raštas Lietuvos Respublikos Seimui „Dėl Lietuvos Respublikos advokatų įstatymo projektų Nr. P-955, P-956“, *supra note* 113.

[115] Darbo autorės nuomonė apie didelį nemokamos teisinės pagalbos poreikį visuomenėje grindžiama Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos ataskaitomis apie pirminės ir antrinės valstybės garantuojamos teisinės pagalbos organizavimą ir teikimą. Vadovaujantis statistiniais duomenimis, 2014 metų laikotarpiu buvo gauta viso apie 61 tūkst. asmenų prašymų suteikti pirminę arba antrinę teisinę pagalbą. Ataskaitos prieinamos internete:
< http://www.teisinepagalba.lt/dok/201408_pirmine_ataskaita.pdf > [žiūrėta 2015-11-02];
< http://www.teisinepagalba.lt/dok/201408_antrine_ataskaita.pdf > [žiūrėta 2015-11-02].

[116] Visuotinio advokatų susirinkimo ataskaita. Lietuvos advokatūra [interaktyvi] 2015, p. 9, 86. [žiūrėta 2015-11-02] <http://www.advoco.lt/lt/visos-naujienos_337/naujienlaiskiai/visuotinio-advokatu-susirinkimo-jnxm/visuotinio-advokatu-susirinkimo-jnxm.html >.

[117] Tarptautinė advokatų asociacija (IBA), svarbiausia pasaulyje organizacija, vienijanti viso pasaulio advokatus, kasmet skiria apdovanojimą advokatui, nusipelniusiam ir svariai prisidėjusiam prie *pro bono* veiklos įgyvendinimo. Taip pat apdovanojimų teikimo praktika už šios veiklos akyvų įgyvendinimą yra susiklosčiusi ne tik organizacijų, tačiau ir valstybių, pvz.: JAV, Australijos, mastu.

[118] Advokatas R. Andrikis už *pro bono* veiklą bei kitus nuopelnus Lietuvos advokatūrai 2014 m. buvo apdovanotas Advokato garbės ženklu. Pranešimas prieinamas internete <http://www.advoco.lt/lt/ziniasklaidai/naujienos-ziniasklaidai/nukentejusiems-nuo-ukrainoje-x1me.html> [žiūrėta 2015-11-03]. Taip pat 2011 m. vykusios konferencijos „*Teisingumas Lietuvoje: teisė ar privilegija*?“ metu buvo apdovanoti didžiąją savo gyvenimo dalį teisinę pagalbą žmonėms teikę advokatai – M. Bartaševičiūtė, A. Biguzas, V. Falkauskas, S. Katauskas, K. Lipeika, A. Matuiza, A. Merkys, I. Panavaitė, G. Pukas, K. Rakauskas, Š. Vilčinskas ir V. Zabiela. Pranešimas prieinamas internete <http://www.bns.lt/topic/937/news/39793846/ > [žiūrėta 2015-11-03].

apskaičiavimu ir pagrindimu. Tačiau galimybė, kad bylinėjimosi išlaidos būtų atlyginamos ne atstovaujamajam, o tiesiogiai atstovui tuo atveju, kai jis teikia neatlygintiną teisinę pagalbą, nenumatoma. Kaip teigia I. Krolienė, teisinio pagrindo, kuris leistų advokatui iš bylą pralaimėjusios šalies prisiteisti atlyginimą, kuris kompensuotų negautas pajams už pagalbos teikimo metu sugaištą laiką, nebuvimas, ženkliai mažina advokatų suinteresuotumą teikti nemokamą teisinę pagalbą[119]. Be to, kaip pažymi autorė, tokia teisinė padėtis yra nevienareikšmiška ir yra itin naudinga bylą pralaimėjusiai šaliai, nes jai neatsiranda prievolė kitai šaliai atlyginti bylinėjimosi išlaidas[120]. Reikėtų sutikti su I. Krolienės nuomone, kad advokato suteikta teisinė pagalba *pro bono* neturėtų būti laikoma pagrindu atleisti bylą pralaimėjusią šalį nuo pareigos kompensuoti bylinėjimosi išlaidas[121]. Tuo tarpu L. Sossin, nagrinėdamas šį probleminį aspektą, kelia klausimą, ar tai atitiktų tikrąją šio reiškinio esmę bei prasmę, ar tai visgi galima būtų laikyti reiškiniu, artimu sėkmės mokesčio mokėjimui tuo atveju, jeigu laimėtos bylos atveju advokatui būtų atlyginama už jo suteiktas paslaugas *pro bono*[122]. Autorius, atsakydamas į šį klausimą pažymi, jog faktas, kad *pro bono* veikla vykdoma vardan viešojo intereso, nereiškia, jog advokatai, ypač tie, kurie savo profesinę veiklą vykdo mažesniuose šalies miestuose, negali būti skatinami tai daryti aktyviau[123]. Atsižvelgiant į aptartas autorių pozicijas, manytina, kad proceso šalių lygiateisiškumo principas, garantuojantis procese dalyvaujančių asmenų teisių ir teisėtų interesų užtikrinimą ir apsaugą, turėtų užtikrinti patirtų bylinėjimosi išlaidų protingą atlyginimą laimėtoje byloje ne tik tuomet, kai atstovaujamajam teikiamos atlygintinos teisinės paslaugos, tačiau ir advokato veiklos *pro bono publico* atveju.

Žinoma, reikia pripažinti, kad nepaisant teisinio reglamentavimo, nesuteikiančio galimybės advokatui laimėtos bylos atveju prisiteisti atlyginimą, kompensuojantį jo sugaištą laiką teikiant *pro bono* teisinę pagalbą, egzistuoja kiti veiksniai, lemiantys, jog nemokamos advokato teisinės pagalbos teikimas nėra populiarus. Dažnas advokatų įvardinamas probleminis aspektas, dėl kurio nevykdoma *pro bono* veikla – laiko stoka[124]. Advokatas, siekdamas įgyvendinti savo profesinį ir ekonominį nepriklausomumą, tinkamai išlaikant kontorą ir jos darbuotojus bei užsitikrinant savo asmeninę materialinę gerovę, prioritetą turi skirti atlygintinų teisinių paslaugų teikimui. Taigi vyrauja nuomonė, kad *pro bono* veiklą aktyviau gali vykdyti didelės advokatų kontoros[125], turinčios

[119] Montvydienė, I. Advokato atlyginimo, priklausančio nuo bylos rezultato (*pacta de quota litis* ir *pacta in forma pauperis*), reglamentavimo ir priteisimo teoriniai ir praktiniai aspektai. *Lietuvos advokatūra*, 2007, 4 (25):3.
[120] *Ibid*.
[121] *Ibid*, p. 3-4.
[122] Sossin, L., *supra note* 99, p. 144.
[123] *Ibid*.
[124] A Survey of *Pro Bono* Practices and Opportunities in 71 Jurisdictions., *supra note* 104, p. 68, 270, 351.
[125] Samuolytė, J. *Pro bono* Lietuvoje: iššūkiai ir galimybės. *Teisingumo ministerijos, Lietuvos advokatūros ir Žmogaus teisių stebėjimo instituto inicijuotos konferencijos „Teisingumas Lietuvoje:teisė ar privilegija?“, vykusios 2011 m. gruodžio 16 d.,Vilniuje, medžiaga*. [interaktyvi].Vilnius, 2011. [žiūrėta 2015-10-03].

didesnius finansinius resursus, leidžiančius imtis *pro bono* atstovauti asmenims ar organizacijoms, teikiančioms pagalbą socialiai pažeidžiamiems asmenims, kurių teisiniai ginčai ar teismą pasiekusios bylos neretai būna sudėtingos ir reikalaujančios didelių žmogiškųjų išteklių bei laiko sąnaudų. Vyrauja nuomonė, kad didelis advokatų, advokatų padėjėjų ir kito personalo skaičius stambiose advokatų kontorose leidžia efektyviai konsoliduoti ir sutelkti resursus bei patirtį, tai panaudojant tiek atlygintinų teisinių paslaugų teikimui, tiek *pro bono* veiklai.

Taigi, atsižvelgiant į tai, kad *pro bono publico* veiklos institutas Lietuvoje buvo oficialiai įtvirtintas tik 2004 m. kovo 18 d. Advokatūros įstatyme, galima teigti, jog teisė teikti neatlygintiną savanorišką teisinę pagalbą socialiai pažeidžiamiems asmenims ar organizacijoms nebuvo aktyviai plėtojama dėl neišvystytos teisinės *pro bono* tradicijos. Atsižvelgiant į šios teisinės tradicijos neaktyvų taikymą advokato teisinių paslaugų teikimo praktikoje, manytina, kad Advokatūros įstatyme ši veikla reglamentuojama fragmentiškai, neapima bendro instituto veikimo mechanizmo principo, stokoja aiškios koncepcinės krypties bei kitų svarbių veikimo elementų. Manytina, kad nepakankamo advokato *pro bono* veiklos reglamentavimo įtvirtinimas teisės aktuose yra laikytinas pagrindine kylančių instituto problemų priežastimi, darančia įtaką šios rūšies teisinės pagalbos ribotam ir nepopuliariam taikymui šalyje.

2.3. Advokato *pro bono publico* veikla bendrosios teisės tradicijos valstybėse

Valstybėse, kuriose teisinė *pro bono publico* veikla turi gilias tradicijas, šio pobūdžio paslaugų teikimas yra aiškiai reglamentuojamas, todėl laikomas pažangiu ir išvystytu. Viena iš tokių valstybių, kurioje advokato nemokamų teisinių paslaugų sistema laikoma pavyzdine – Jungtinės Amerikos Valstijos (toliau - JAV). Šioje šalyje profesinę veiklą vykdantys advokatai, vadovaudamiesi Amerikos advokatų asociacijos patvirtintų Profesinio elgesio taisyklių 6.1 punktu, turi profesinę pareigą teikti teisines paslaugas *pro bono*, tai atliekant mažiausiai 50 valandų per metus[126]. Žinoma, atsižvelgiant į šio dokumento rekomendacinį pobūdį bei į tai, kad JAV yra federalinė valstijų sąjunga, kurioje kiekviena valstija turi tam tikrą autonomiją, ne visur yra taikoma ši advokatų pareiga arba yra nustatomas kitoks privalomų valandų skaičius[127]. Vadovaujantis JAV advokatūros atlikta studija, savanoriškai neatlygintinas teisines paslaugas šalyje teikia apie 80

< www.hrmi.lt/uploaded/PDF%20dokai/Pro%20bono%20Lietuvoje.pdf>.

[126] American Bar Associacion Model Rules of Professional Conduct. [interaktyvus]. [žiūrėta 2015-10-03]. <http://www.americanbar.org/groups/professional_responsibility/publications/model_rules_of_professional_conduct/model_rules_of_professional_conduct_table_of_contents.html >.

[127] Plačiau apie tai, koks minimalus *pro bono* veiklos valandų skaičius taikomas skirtingose Amerikos valstijose galima sužinoti Amerikos advokatūros asociacijos parengtoje ataskaitoje, prieinamoje internetiniu adresu <http://www.americanbar.org/groups/probono_public_service/policy/state_ethics_rules.html > .

procentų iš beveik 3000 apklaustų advokatų, šią pagalbą dažniau teikdami mažas pajamas turintiems asmenims (72 procentai atvejų), nei organizacijoms[128]. Taip pat pastebima vyraujanti tendencija, kad individualiai dirbantys advokatai *pro bono* veiklai skiria daugiau darbo valandų nei advokatų profesinėse bendrijose dirbantys advokatai[129].

Reikia pažymėti, kad JAV teisinės nemokamos pagalbos teikimas nėra paremtas vien advokatų savanorišku darbu, tačiau veikia ir išvystyta *pro bono* paslaugų teikimo sistema, apimanti veiksnių, skatinančių šių paslaugų teikimą ir pasiekiamumą asmenims, kuriems jos yra skirtos, visumą. Visų pirma, paminėtina, kad nemokamų teisinių paslaugų teikimo svarba yra akcentuojama teisės programų studentams, kurie aktyviai skatinami teikti teisines paslaugas *pro bono* šia veikla užsiimančiose organizacijose, o tam tikruose universitetuose *pro bono* veikla yra įtraukta į privalomų reikalavimų, siekiant gauti išsilavinimą patvirtinantį diplomą, sąrašą[130]. Tokiu būdu yra sudaromos palankios sąlygos studentams ne tik susipažinti su bylomis ar įgyti praktinių žinių bei įgūdžių, tačiau ir formuoja studento socialinės atsakomybės jausmą. Be teisės studentų, neatlygintinas teisines paslaugas taip pat aktyviai teikia vyriausybinės ir nevyriausybinės organizacijos, advokatų susivienijimai. Atkeiptinas dėmesys į tai, kad tiek advokatai, sutinkantys neatlygintinai teikti teisines paslaugas, tiek organizacijos, siekiančios padėti skurstantiems asmenims gauti teisinę pagalbą, veikia ne atskirai ir savarankiškai, kaip Lietuvoje, o aktyviai bendradarbiauja, advokatams sutinkant teikti nemokamą teisinę pagalbą asmenims, kurie pirmiausia kreipiasi į organizaciją[131]. Remiantis tuo, asmenims, siekiantiems gauti nemokamas teisines paslaugas JAV, yra sudarytos palankios sąlygos šias paslaugas gauti naudojantis tiek advokatų, tiek įvairių specializuotų organizacijų teikiamomis paslaugomis.

Kanadoje, kaip ir JAV, nemokamos teisinės pagalbos teikimas yra plačiai taikomas, nors ši veikla šalyje ir nepasižymi ilgametėmis tradicijomis. Kanadoje nėra priimta imperatyvių teisės normų, kurios griežtai įpareigotų advokatus teikti *pro bono* paslaugas, tačiau vykdyti šią veiklą aktyviai skatina advokatų veiklą reguliuojančios savivaldos ir valstybinės institucijos bei advokatų profesinės organizacijos. Pagal 1998 metais Kanados advokatūros asociacijos (angl. *Canadian Bar Association*) priimtą rezoliuciją, skatinančią *pro bono* veiklos plėtojimą, advokatas, vykdydamas savo profesinę veiklą, turi siekti skirti 50 valandų arba 3 procentus savo darbo laiko, skirto

[128] ABA Standing Committee on *Pro Bono* and Public Service, Supporting Justice III: A Report on the *Pro Bono* Work of America's Lawyers, [interaktyvus]. Chicago: 2013, p. vi-vii. [žiūrėta 2015-11-06]. <http://www.americanbar.org/content/dam/aba/administrative/probono_public_service/ls_pb_Supporting_Justice_III_final.authcheckdam.pdf>.
[129] *Ibid*, p. 5.
[130] Hurst, A.; Hartman, J. *Pro Bono*: An Emerging Trend in American Professional Schools. [interaktyvus]. [žiūrėta 2015-11-06]. < http://www.taprootfoundation.org/docs/Pro-Bono-An-Emerging-Trend-Professional-Schools.pdf >.
[131] A Survey of *Pro Bono* Practices and Opportunities in 71 Jurisdictions., *supra note* 104, p. 350.

bylinėjimuisi teisme, *pro bono* paslaugų teikimui per metus[132]. Šiuo aspektu kartu paminėtina, kad *pro bono* paslaugų svarba yra akcentuojama tiek visos Kanados mastu galiojančiame Advokatų profesinio elgesio kodekse (*angl. Model Code of Professional Conduct*), tiek atskirose šalies provincijose ir teritorijose galiojančiuose advokatų profesinio elgesio kodeksuose, kuriuose, nors ir skirtingomis formuluotėmis, išreiškiama bendra *pro bono* paslaugų idėja – teisingumo sistemos prieinamumo užtikrinimas visuomenėje. Tačiau kartu reikia paminėti, kad pavyzdžiui, Ontarijo[133], Albertos[134] provincijų profesinio elgesio taisyklės reglamentuoja ne tik advokato pareigą teikti nemokamą teisinę pagalbą, bet ir advokato teisę atsisakyti teikti šio pobūdžio paslaugas, esant interesų konflikto galimybei, negalint užtikrinti tinkamo paslaugų teikimo dėl advokato tam tikrų teisės kvalifikacinių žinių stokos ir kt.

Siekiant, kad advokatų teisinė pagalba būtų prieinama asmenims visuose Kanados regionuose, buvo įsteigtos 5 *pro bono* pagrindais veikiančios organizacijos, palengvinusios šių paslaugų prieinamumo galimybę nepasiturintiems asmenims ir organizacijoms. Tai pagerino ne tik advokatų bei klientų komunikaciją, bet taip pat atkreipė šalyje veikiančių advokatų kontorų dėmesį, paskatindama jas peržiūrėti vidinę kontorų *pro bono* paslaugų teikimo politiką bei skirti daugiau vidinių išteklių šiai veiklai[135].

Australijoje, siekiant įgyvendinti visuomenės teisinės informacijos prieinamumą, advokato *pro bono* veiklos vykdymo skatinimas valstybiniu lygmeniu buvo pradėtas įgyvendinti 1992 metais. Neatlygintinų teisinių paslaugų sistema, kaip ir kitose anksčiau nagrinėtose valstybėse, apima įvairių organizacijų, advokatų kontorų bei pavienių advokatų veiklą, kurių bendras tikslas – suteikti nemokamą teisinę pagalbą socialiai ir materialiai pažeidžiamiems asmenims ar organizacijoms. Didinti pažangą teikiant *pro bono* nemokamas teisines paslaugas skatina šalyje veikiantis Nacionalinis *pro bono* pagalbos centras (angl. *National Pro Bono Resource Centre*) įsteigtas 1997 metais ir veikiantis kaip pelno nesiekianti nevyriausybinė organizacija, teikianti informaciją ir apžvalgas apie šių paslaugų teikimą šalyje, taip pat bendradarbiaujanti su advokatais bei advokatų kontoromis. Šios organizacijos iniciatyva buvo parengtas rekomendacinio pobūdžio susitarimas (angl. *National Pro Bono Aspirational Target*), numatantis, kad visi šalies teisininkai, taigi, ir solisitoriai bei baristeriai, mažiausiai 35 valandas per metus skirtų *pro bono* veiklai[136]. Šį susitarimą 2015 metų duomenimis, pasirašė 11 tūkstančių Australijoje teisinę veiklą vykdančių profesionalų

[132] Canadian Bar Associacion Resolution 98-01-A of Promoting a *Pro Bono* Culture in the Canadian Legal Profession [interaktyvus]. [žiūrėta 2015-11-07]. <http://www.cba.org/CBA/groups/pdf/98-01-A.pdf>.
[133] Ontario‘s Rules of Professional Conduct [interaktyvus]. [žiūrėta 2015-11-07]. <http://www.lsuc.on.ca/WorkArea/DownloadAsset.aspx?id=2147486159 >.
[134] Alberta‘s Rules of Professional Conduct [interaktyvus]. [žiūrėta 2015-11-07]. http://www.lawsociety.ab.ca/docs/default-source/regulations/code619a07ad53956b1d9ea9ff0000251143.pdf?sfvrsn=2>
[135] A Survey of *Pro Bono* Practices and Opportunities in 71 Jurisdictions, *supra note* 104, p. 34.
[136] The National *Pro Bono* Aspirational Target, Australia [interaktyvus]. [žiūrėta 2015-11-07]. < http://www.nationalprobono.org.au/page.asp?from=8&id=169 >.

bei 19 iš 20 didžiausių advokatų kontorų[137]. Taip pat prisidėti prie neatlygintinų teisinių paslaugų teikimo aktyviai skatinami ir aukštųjų teisės mokyklų studentai. Jiems sudaromos galimybės prisijungti prie *pro bono* projektų veiklos, teikiama informacija apie savanoriškos veiklos bei karjeros galimybes šioje srityje[138]. Pažymėtina, kad neatlygintų paslaugų teikimas bei bendradarbiavimas su šias paslaugas teikiančiomis organizacijomis grindžiamas visoje šalyje taikoma sistema bei taisyklėmis, kurias nustato profesinės asociacijos, teismai ar organizacijos, koordinuojančios *pro bono* paslaugų teikimą[139]. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad nors *pro bono* paslaugų sistema Australijoje veikia kaip savarankiškas ir gerai organizuotas teisinės pagalbos institutas, šių paslaugų teikimas yra laikomas valstybės garantuojamos teisinės pagalbos, kuri reguliuojama Australijos Vyriausybės patvirtintu Teisinės pagalbos teikimo aktu (*angl. Commonwealth Legal Aid Commission Act*), papildomu elementu.

Apibendrinant galima teigti, kad JAV, Kanados, Australijos teisinės pagalbos teikimo *pro bono* sistemos yra pažangios ir gerai išvystytos nacionaliniu lygmeniu. Nepaisant to, kad teisinės *pro bono* tradicijos formavimasis šiose valstybėse apima skirtingus laikotarpius bei išsivystymo lygmenis, tačiau teisinės sistemos prieinamumo užtikrinimas, ypač asmenims, kurių finansinė ar socialinė padėtis sunki, yra įgyvendinamas sistemingai ir kompleksiškai. Galima išskirti keletą šiose valstybėse taikomos *pro bono* teisinių paslaugų sistemos bendrų aspektų. Visų pirma, *pro bono* paslaugų teikimas veikia glaudžiai bendradarbiaujant šią veiklą plėtojančioms ir koordinuojančioms organizacijoms bei profesinę veiklą vykdantiems advokatams, advokatų kontoroms, teisės mokykloms. Manytina, tai padeda užtikrinti šio pobūdžio teisinės pagalbos teikimo sistemiškumą ir visapusiškumą. Advokatų *pro bono publico* veiklos instituto tinkamą įgyvendinimą užtikrina rekomendacinės tvarkos ir taisyklės, nustatančios ne tik nemokamų teisinių paslaugų teikimo minimalią trukmę per metus, bet ir reglamentuojančios tam tikrus profesinės etikos aspektus, taikytinus *pro bono* veikloje. Kitas svarbus aspektas – teisinė pagalba *pro bono* yra strategiškai integruojama į valstybės garantuojamos teisinės pagalbos sistemą, siekiant, kad šios dvi sistemos sąveikautų bei papildytų vieną kitą ir taip būtų įgyvendinamas bendras tikslas – efektyvios teisinės pagalbos užtikrinimas šalyje.

[137] Autralian *Pro Bono* News [interaktyvus]. 2015, October, Nr. 103. [žiūrėta 2015-11-07]. <http://www.nationalprobono.org.au/page.asp?from=4&id=361 >.
[138] Law Students Want More Social Justice Opportunities [interaktyvus]. Australian *Pro Bono* Centre, 2011. [žiūrėta 2015-11-07]. < http://www.nationalprobono.org.au/news_detail.asp?id=86 >.
[139] *Pro Bono* Legal Referral Schemes [interaktyvus]. [žiūrėta 2015-11-08]. < http://www.nationalprobono.org.au/page.asp?from=1&id=128 >.

2.4. Advokato *pro bono publico* veiklos ir valstybės garantuojamos teisinės pagalbos santykis

Aptarus advokato *pro bono publico* veiklos esmę bei taikymą, manytina, turėtų būti nustatomas šios veiklos santykis su valstybės garantuojama teisine pagalba, atskleidžiamos šių institutų pagrindines sąsajos, atribojimą lemiantys veiksniai bei galima tarpusavio sąveiką.

Žmogaus teisių apsaugos ir socialinio teisingumo bei veiksmingumo principai įpareigoja valstybes garantuoti realų teisminės gynybos prieinamumo įgyvendinimą, sukuriant efektyvų teisinį reguliavimą, užtikrinantį visų visuomenės narių teisių ir teisėtų interesų apsaugą ir gynimą. Pasak I. Krolienės, „būtent šis mechanizmas atspindi kiekvienos valstybės santykį su jos piliečiais ir leidžia spręsti apie teisinius pačios valstybės pagrindus ir prioritetus“[140]. Europos Žmogaus teisių teismas byloje *McVicar prieš Jungtinę Karalystę* pažymėjo, kad teisės į teisminės gynybos prieinamumą ir teisė į teisingą bylos nagrinėjimą yra vienas su kitu glaudžiai susiję elementai, įpareigojantys valstybę užtikrinti teisinės pagalbos teikimą[141]. Taigi, atsižvelgiant į teisinių ir socialinių veiksnių visumą, yra teikiama valstybės garantuojama teisinė pagalba asmenims, kuriems dėl finansinių galimybių nėra prieinama advokato pagalba.

Visų pirma, atsižvelgiant į *pro bono publico* veiklos bei valstybės garantuojamos teisinės pagalbos principo esmę, reikia pripažinti, kad juos vienija bendra tikslas – teisinės pagalbos neatlygintinas teikimas mažas pajamas turintiems asmenims. Tokiu būdu įgyvendinamas teisminės gynybos prieinamumas principas, kuriuo naudodamiesi asmenys gali ginti pažeistas teises, nes kaip nurodoma Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje, „neginamos žmogaus teisės ir laisvės taptų beprasmės, jeigu nebūtų atsižvelgiama į visuotinę taisyklę *ubi jus ibi remedium*: jeigu įstatymas suteikia teisę, jis duoda ir priemonę jei apginti“[142].

Kad visa tai būtų įgyvendinama veiksmingai, tiek teisinę *pro bono*, tiek valstybės garantuojamą antrinę, t.y. pagalbą teisminiame procese, teikia advokatai. Tai suteikia garantijas, kad teisinę pagalbą teiks tik profesionalūs, aukštos kvalifikacijos teisininkai, gebantys garantuoti ne tik teikiamų paslaugų veiksmingumą, tačiau ir kokybę. Žinoma, reikia paminėti, kad advokatai nėra vieninteliai asmenys, dalyvaujantys *pro bono* ar valstybės garantuojamos pagalbos teikimo sistemos struktūrose, tačiau jų vaidmuo aptariamuose institutuose, manytina, yra ypatingas, o dalyvavimas - privalomas.

---

[140] Montvydienė, I. *Valstybės garantuojama teisinė pagalba civilinėse bylose*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01S). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2010, p. 17.

[141] Europos Žmogaus Teisių Teismo 2002 m. kovo 7 d. sprendimas Nr. 46311/99 byloje *McVicar v. Jungtinė Karalystė*, ECHR 2002-III.

[142] Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1997 spalio 1 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Baudžiamojo proceso kodekso 195 straipsnio penktosios dalies ir 242 straipsnio atitikinimo Lietuvos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*. 1997, Nr. 91 – 2289.

Kitas aspektas, siejantis aptariamus institutus, o tiksliau, advokato pagalbą *pro bono* ar valstybės garantuojamą teisinę pagalbą siekiančius gauti asmenis – jų priklausomumas ar privalomų taisyklių atitikimas siekiant gauti nemokamą teisinę pagalbą. Kaip žinoma, *pro bono* veikla pasižymi veiklos savanoriškumu, t.y. advokatas, vadovaudamasis laisvės ir nepriklausomumo principu, gali pats savo laisvu apsisprendimu ir iniciatyva teikti nemokamą teisinę pagalbą. Ši sąlyga suponuoja tai, kad asmuo, siekiantis gauti paslaugas *pro bono*, yra priklausomas nuo advokato geros valios ir jo vidinių moralinių įsitikinimų. Manytina, kad panaši situacija yra susiklosčiusi ir siekiant gauti valstybės apmokamą pagalbą. Vadovaujantis Valstybės garantuojamos teisinės pagalbos įstatyme numatytais pagalbos suteikimo kriterijais, asmuo, siekiantis gauti įstatyme numatytą teisinę pagalbą, susijusią su bylos nagrinėjimu teisme, turi griežtai atitikti nustatytus turtinės padėties bei kitus kriterijus. Turtinės padėties kriterijus numato, kad teisinė pagalba teikiama asmenims, kurių turtas ir metinės pajamos neviršija Lietuvos Respublikos Vyriausybės nustatytų asmens turto ir pajamų lygių (VGTPĮ 11 str. 2 d. 1 p.) Šie lygiai ir jų skaičiavimo metodika nustatoma atskirais teisės aktais. Tačiau, kaip pažymi I. Krolienė, šie kriterijai yra atskiri ir kategoriški[143]. Pavyzdžiui, autorė nurodo atvejį, kad tuomet, kai asmuo atitinka pajamų kriterijų, tačiau šiek tiek viršija turto vertės kriterijų, valstybės apmokama pagalba yra neteikiama[144]. Kitas, privalumų kriterijus, numato atvejus kokiais atvejais pagalba gali būti neteikiama (VGTPĮ 11 str. 5 ir 6 d.), taip dar labiau apribojant asmenų, galinčių pretenduoti gauti valstybės garantuojamą pagalbą, susijusią su bylos nagrinėjimu teisme[145]. Asmuo, besikreipiantis dėl antrinės teisinės pagalbos, privalo atitikti abu įstatyme įtvirtintus kriterijus. Taigi, remiantis aptartais abiejų institutų nemokamos teisinės pagalbos teikimo aspektais, galime daryti išvadą, kad asmuo yra priklausomas nuo tam tikrų vidinių ir išorinių veiksnių, lemiančių jo galimybę pasinaudoti teise į teisminę gynybą tuomet, kai jo materialiniai ištekliai yra riboti.

Siekiant objektyviai įvertinti advokato *pro bono publico* veiklos ir garantuojamos teisinės pagalbos santykį, manytina, kad taip pat turėtų būti aptariami pagrindiniai šiuos institutus atribojantys veiksniai.

Pirmiausia reikia pripažinti, kad nagrinėjamų nemokamų teisinės pagalbos institutų susiformavimą lėmė skirtingos tradicijos. Kaip pažymi M. Buckley, advokatų *pro bono* veiklos pagrindai yra kilę iš labdaringumo ir profesionalizmo idėjų, o teisinė pagalba (*legal aid*) grindžiama žmogaus pamatinių teisių užtikrinimo koncepcija – asmens teise gauti teisinę informaciją bei

[143] Montvydienė, I., *supra note* 140, p. 157
[144] *Ibid.*
[145] *Ibid*, p. 175.

pagalbą[146]. Viešojo finansavimo mechanizmas, kuriuo grindžiama valstybės užtikrinama teisinė pagalba, pašalina būtinybę remtis labdaros idėja, kurią įgyvendina teisininkai, teikiantys paslaugas *pro bono*, bei sukuria veiklos atskaitomybę visuomenei, taip pat ir priklausomybę nuo skiriamo biudžeto, kuris dažnai pasižymi ribotumu[147]. Riboti valstybės resursai yra įvardijami kaip aktualiausia ir didžiausia problema realizuojant valstybės pareigą užtikrinti teisinės pagalbos sistemos efektyvią veiklą[148].

Valstybės teikiamos teisinės pagalbos mechanizmas skirtingose pasaulio šalyse priklauso nuo daugelio veiksnių – kultūros, istorijos, ekonomikos[149], o šios sistemos veiksmingumas – nuo organizacinio mechanizmo sukūrimo[150]. Lietuvoje egzistuojantis sudėtingas biurokratinis mechanizmas ir įstatyminis reguliavimas, kuriuo remiantis teikiamos valstybės apmokamos teisinės paslaugos, manytina, yra formalus, todėl sukelia prielaidas sistemos neefektyvumui ir neveiksmingumui kilti. Valstybės garantuojamos teisinės pagalbos įstatyme nustatyti kriterijai, kuriais turi būti griežtai vadovaujamasi sprendžiant klausimą dėl antrinės teisinės pagalbos suteikimo eliminuoja galimybę spręsti šį klausimą atsižvelgiant į individualius asmens poreikius ir situaciją. Žinoma, negalima neigti ir to, kad sukurta sistema turi ir privalumų – įgyvendinama teikiamų paslaugų kontrolė, analizuojami asmenų poreikiai, tobulinama sistema. Tuo tarpu advokato *pro bono* veiklos vykdymas dažnai grindžiamas teisinės pagalbos teikimu *ad hoc*. Tai suteikia asmeniui, besikreipiančiam į advokatą, galimybę teisinę pagalbą gauti operatyviau. Taip pat galima teigti, kad *pro bono* veikla pasižymi lankstumo principu, leidžiančiu nenumatyti itin griežtų *pro bono* paslaugų teikimo prielaidų ar kriterijų, situacijos vertinimo diskreciją suteikiant asmeniui, teikiančiam šio pobūdžio paslaugas.

Kitas aspektas, kuris turėtų būti aptariamas, yra teikiamų paslaugų kokybė. Advokatams, atsižvelgiant į jų profesijos uždavinius ir svarbą, keliami aukšti teikiamų teisinių paslaugų kokybės reikalavimai, kurie taikomi, nesvarbu, ar paslaugos teikiamos privatiems klientams už užmokestį ar asmenims, kuriems teikiama valstybės garantuojama teisinė pagalba. Europos Tarybos Ministrų Komiteto 2000 m. spalio 25 d. rekomendacijoje R(2000) 21 nurodoma, kad teisininko pareigos savo klientų atžvilgiu negali daryti įtaką aplinkybės, kad atlyginimas jam yra visiškai ar iš dalies

[146] Buckey, M. Moving Forward on Legal Aid. Research on Needs and Innovative Approaches [interaktyvus]. Canadian Bar Association, Ottawa, 2010, p. 113. [žiūrėta 2015-11-10]. <http://www.cba.org/CBA/Advocacy/PDF/CBA%20Legal%20Aid%20Renewal%20Paper.pdf >.
[147] *Ibid*.
[148] Montvydienė, I., *supra note* 140, p. 105.
[149] *Ibid*, p. 108.
[150] *Ibid*.

mokamas valstybės lėšomis[151]. Tačiau teisinėje literatūroje visgi yra pateikiama įvairių nuomonių dėl paslaugų kokybės skirtumo. T. Berkmano teigimu, „individualūs klientai gauna geresnes paslaugas pagal *pro bono* modelį (palyginant lyginant su valstybės garantuojama teisine pagalba - aut. past.), kadangi advokatas yra labiau suinteresuotas byla, t.y. jo interesas nėra grindžiamas vien pinigine nauda[152]. Žinoma, šis autoriaus požiūris gali būti diskutuotinas, tačiau iš dalies reikia sutikti, kad teisinių paslaugų teikimo *pro bono* atveju, advokatą ir klientą sieja didesni pasitikėjimo bei bendradarbiavimo santykiai nei teikiant valstybės garantuojamą teisinę pagalbą, kai neretai profesinės funkcijos atliekamos formaliai.

Taigi išnagrinėjus pagrindines *pro bono* veiklos ir valstybės garantuojamos teisinės pagalbos modelių tarpusavio sąsajas bei skirtumus, gali būti detaliau nagrinėjamas tarpusavio santykis, kuris teisinėje literatūroje vertinamas įvairiai. R. Simaitis advokatų teikiamas paslaugas *pro bonum publicum* priskiria vienai iš valstybės garantuojamos teisinės pagalbos modelio rūšių, kuri taikoma šios pagalbos sistemos spragoms šalinti arba kai nemokamą teisinę pagalą teikia ne specialios institucijos[153]. Tuo tarpu I. Krolienė, pateikdama kitokią poziciją, nurodo, kad *pro bonum publicum* teikiama teisinė pagalba gali būti laikoma tik valstybės garantuojamos teisinės pagalbos alternatyva, kuri padeda užtikrinti teisminės gynybos prieinamumą nepasiturintiems asmenims, o ne vienu iš valstybės apmokamos teisinės pagalbos teikimo modelių[154]. Šiai I. Krolienės nuomonei pritaria ir T. Berkmanas, teigdamas, kad „teisinė pagalba leidžia maksimaliam klientų skaičiui gauti tam tikras teisines paslaugas. Savanoriška *pro bono* veikla negali visiškai realizuoti šios funkcijos, tačiau vaidina svarbų vaidmenį teikiant klientams teisines paslaugas šalia to, kas siūloma reguliarios teisinės pagalbos kontekste“[155].

Sutinkant su I. Krolienės bei T. Berkmano nuomonėmis, galima daryti išvadą, kad *pro bono publico* veikla dėl savo specifikos, ribotumo bei teisinio reguliavimo, kuris nėra toks nuoseklus ir tikslus kaip valstybės garantuojamos teisinės pagalbos, manytina, nėra tas institutas, kuris galėtų pilnavertiškai garantuoti teisinės sistemos prieinamumą asmenims. Tačiau tai galėtų būti vertinama kaip speciali ir savarankiška teisinės pagalbos teikimo priemonė, nepriklausanti nuo valstybės garantuojamos teisinės pagalbos veikimo. Kartu reiktų pažymėti, kad tiek *pro bono publico* veikla, tiek valstybės garantuojama teisinė pagalba gali egzistuoti ir efektyviai papildyti

[151] Recommendations No. R(2000) 21 PF THE Committee of Ministers to Member States on the Freedom of Exercise of the Proffesion of Lawyer, principe 4, article 4 [interaktyvus]. Adopted by the Committee of Ministers on 25 October 2000. [žiūrėta 2015-11-14].
<https://wcd.coe.int/com.instranet.InstraServlet?command=com.instranet.CmdBlobGet&InstranetImage=533749&SecMode=1&DocId=370286&Usage=2 >.
[152] Berkmanas, T. Globalizacijos įtakos teisei tyrimai. *Vytauto didžiojo universiteto mokslo klasteriai*. Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas, 2013, p. 250
[153] Simaitis, R. *Bylinėjimosi išlaidos civiliniame procese*. Vilnius: Justitia, 2004, p. 257, 262.
[154] Montvydienė, I., *supra note* 140, p. 84-85.
[155] Berkmanas, T., *op. cit*., 143.

viena kitą tik esant tinkamam teisiniam reguliavimui, leidžiančiam institutams veiksmingai veikti tiek ir savarankiškai, ir, esant poreikiui, sąveikauti tarpusavyje.

3. ADVOKATO VEIKLOS *PACTUM DE QUOTA LITIS* ESMĖ IR REGLAMENTAVIMO YPATUMAI

3.1. Advokato veiklos *pactum de quota litis* samprata ir reikšmė

Vadovaujantis susiklosčiusia praktika, advokato honoraras gali būti apskaičiuojamas remiantis trimis metodais: *pirmuoju*, nuo bylos rezultato nepriklausantis atlyginimas, skaičiuojamas remiantis atliktais darbais arba sugaištu laiku, *antruoju*, atlyginimas, priklausantis nuo bylos baigties ir ieškinio sumos, skaičiuojamas šalių nustatytu procentu nuo ginčo sumos ir išmokamas tik sėkmingos bylos atveju (lot. *pactum de quota litis*) bei *trečiuoju*, premijinis atlyginimas, kai sėkmingos bylos atveju gaunamas įprastas atlyginimas bei papildoma premija, skaičiuojama atsižvelgiant į ginčijamą sumą, sudėtingumą ar sugaištą laiką[156](lot. *pactum de palmario*). Praktikoje taikomas honoraro mokėjimas advokatui tik sėkmingos bylos atveju sukelia tarp teisininkų daugiausiai prieštaringų vertinimų bei yra draudžiamas daugelyje Europos kontinentinės teisės tradicijos valstybių.

Lotyniškas terminas *pactum de quota litis* aiškinamas kaip susitarimas dėl užmokesčio dydžio, kai advokatas įsipareigoja pasiekti skolos susigrąžinimo, jei gaus tam tikrą sumokėtos sumos dalį[157]. Atsižvelgiant į šio susitarimo specifiką, Lietuvoje jis dažnai vadinamas *sėkmės mokesčiu* arba *sąlyginio atlyginimo susitarimu*. Užsienio literatūroje šis susitarimas įvardijamas kaip *contingency fee* arba *contingent fee,* ir aiškinama, kad tai yra procentine išraiška nustatomas mokestis, mokamas advokatui sėkmingos bylos atveju ir kurio dydis priklauso nuo teismo priteisiamos sumos ar kitokios naudos[158]. Užsienio literatūroje dažnai naudojami šio mokesčio sinonimai: – *success fee* arba *conditional fee*. Tačiau kaip kai kurie autoriai nurodo, kad, nors sąvokos *contingency fee* bei *conditional fee* yra grindžiamos „byla pralaimėta – honoraras neišmokamas“ principu, tačiau jos neturėtų būti tapatinamos, nes *contingency fee* yra skaičiuojamas tam tikra procentine išraiška nuo ieškinio sumos, nepaisant advokato suteiktų paslaugų masto, o *conditional fee yra* skaičiuojamas atsižvelgiant į advokato atstovavimo metu atliktus darbus ar patirtas išlaidas[159], be to, *conditional fee* yra laikomas tam tikra atskira *contingency fee* forma[160].

---

[156] Grigienė, J.; Čerka, P. Advokato atlyginimo, priklausančio nuo bylos baigties, reglamentavimas bei problemos Lietuvoje. *Teisės apžvalga*. 2012, 2 (9):6; Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. birželio 11 d. nutartis civilinėje byloje *A. M. v. V. L.* (bylos Nr. 2A-1846-464/2013).

[157] Veličkienė, A., T. *Ratio Scripta Lotyniški teisės ir bendrosios kultūros frazeologizmai, apibrėžimai, terminai*. Justitia, 2003, p. 75.

[158] Black's Law Dictionary 8th ed. [interaktyvus]. West Group, 2004, p. 961 [žiūrėta 2015-11-10] < http://www.republicsg.info/Dictionaries/2004_Black's-Law-Dictionary-Edition-8.pdf >.

[159] O'Donahoo, P.; Maxwell, T. Contingency Fees and Access to Justice in Australia. *Defence Councel Journal*, 2014, 81 (3), p. 274; Walle, S. *A Comperative Perspective*. Antwepen-Apeldoorn: Maklu, 2013, p. 182.

1998 m. spalio 28 d. priimtas Europos sąjungos advokatų profesinės etikos kodeksas[161], aiškinantis *pactum de quota litis* sąvoką, nustato, kad tai yra susitarimas tarp advokato ir kliento, kuriuo klientas įsipareigoja sumokėti advokatui proporcingai byloje pasiektam rezultatui, neatsižvelgiant, ar tai yra išreikšta pinigais ar kitokia kliento patiriama nauda (3.3.2. punktas). Kadangi tokio pobūdžio susitarimai skatina spekuliatyvų bylinėjimąsi bei advokatų piktnaudžiavimą, jie yra draudžiami (3.3.1. punktas). Tačiau pažymėtina, kad advokato honoraras, nustatytas proporcingai nagrinėjamo klausimo vertei ir pagal oficialiai patvirtintus įkainius bei kompetentingų institucijų kontroliuojamas, nėra priskiriamas sėkmės mokesčiui, tad yra leidžiamas (3.3. 3. punktas).

Kaip Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra atkreipęs dėmesį, sėkmės mokestis nekeičia vykdomos prievolės prigimties – ji ir toliau lieka prievole siekti geriausių pastangų, tačiau nustatant atlyginimą už numatytų rezultatų pasiekimą[162]. Visgi visuotinai pripažįstama, kad susitarimai dėl sėkmės mokesčio mokėjimo turi tiek teigiamų, tiek neigiamų savybių, darančių įtaką šio instituto įvairialypiam vertinimui. Nagrinėjant teigiamus aspektus, visų pirma pažymėtina, kad *pactum de quota litis* susitarimai sudaro palankias sąlygas asmenims, kurių finansinė padėtis yra sunki, gauti profesionalią teisinę pagalbą, tokiu būdu efektyviai įgyvendinant teisę į teisminę gynybą, kuri, kaip nurodo Konstitucinio Teismo jurisprudencija, yra absoliuti ir privalo būti garantuojama, neatsižvelgiant į asmens teisinį statusą[163]. Net ir autoriai, kritikuojantys susitarimus dėl sėkmės mokesčio mokėjimo, viešai pripažįsta, kad šio pobūdžio susitarimai yra itin svarbūs asmenims, kurių teisės ir teisėti interesai buvo pažeisti ir kuriems suteikiama galimybė gauti teisinę konsultaciją arba turėti atstovą teisme, kuris kitomis aplinkybėmis būtų sunkiai prieinamas[164]. Sėkmingos bylos atveju tiek kliento, tiek advokato interesai yra tolygiai užtikrinami – asmens atžvilgiu priimamas jam palankus sprendimas, o advokatas gauta sutarto dydžio honorarą.

Kitas teigiamas *pactum de quota litis* susitarimo aspektas, susijęs su pirmiau aptartu, yra piktnaudžiavimo teisminės gynybos teisėmis ribojimas, užtikrinant, kad į teismą būtų kreipiamasi tik dėl socialiai reikšmingų tikslų. Atsižvelgiant į pagrindinę sėkmės mokesčio mokėjimo sąlygą,

---

[160] Conditional Fee Agreement. United Kingdom Parliament Committee on Constitutional Affairs, Third Report [interaktyvus]. 2006. [žiūrėta 2015-11-15].
< http://www.publications.parliament.uk/pa/cm200506/cmselect/cmconst/754/75405.htm >.

[161] Code of Conduct for European Lawyers, *supra note* 76.

[162] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. gruodžio 11 d. nutartis civilinėje byloje *BUAB „Antkona“ bankroto administratorius Verslo valdymo ir restruktūrizacijos centras v. BUAB „Antkona*“, (bylos Nr. 3K-3-568/2012).

[163] Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2000 m. gegužės 8 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos operatyvinės veiklos įstatymo 2 straipsnio 12 dalies, 7 straipsnio 2 dalies 3 punkto, 11 straipsnio 1 dalies ir Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 198-1 straipsnio 1 bei 2 dalies atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*. 2000, Nr. 39-1105.

[164] Brickman, L. ABA Regulation of Contingency Fees: Money Talks, Ethics Walks. *Fordham Law Review*. 1996, 65 (1):250.

numatančią, kad atlyginimas mokamas tik sėkmingos bylos atveju, advokatas yra skatinamas atidžiai išnagrinėti atvejį, dėl kurio asmuo kreipėsi, ir imtis tik tų ginčų, kurie jo manymu yra pagrįsti. Toks advokato elgesys motyvuojamas iš sėkmės mokesčio susitarimo kylančia rizika dėl nepagrįsto ginčo ir pralaimėtos bylos prarasti daug laiko sąnaudų, kurios, be kita ko, nebus įvertintos piniginiu atlygiu. Siekiant, kad už teisinę pagalbą būtų gautas sutartas sėkmės mokesčio dydis, advokatai motyvuojami imtis tik teisiškai pagrįstų ginčų. Tai, pasak A. Tabarrok bei E. Helland, yra naudinga ir asmenims, kurie kreipiasi pagalbos, ir valstybės teisinei sistemai[165].

Teisinėje literatūroje sutinkama ir kitų nuomonių, pabrėžiančių sėkmės mokesčio privalumus. Kaip nurodo I. Krolienė, „sąlyginio atlyginimo institutas galėtų būti pripažintas alternatyvia valstybės garantuojama teisinės pagalbos užtikrinimo priemone“[166]. Tuo tarpu anot J. Grigienės bei P. Čerkos, šalys, sudarydamos minimą susitarimą, įgyvendina sutarties laisvės principą[167], užtikrinantį tinkamą civilinių teisinių santykių įgyvendinimą.

Kaip minėta, susitarimai dėl sėkmės mokesčio turi tiek teigiamų, tiek neigiamų teisinių padarinių. Tačiau atsižvelgiant į tai, kad *pactum de quota litis* instituto taikymo problematika, kuri iš dalies yra sukeliama neigiamų šio susitarimo aspektų, bus nagrinėjama kitame poskyryje, šiame magistro darbo poskyryje jie nebus atskirai aptariami.

Taigi, apibendrinant galima teigti, kad *pactum de quota litis* – tai advokato honoraro mokėjimo būdas, numatantis atlygio mokėjimą proporcingai byloje pasiektam rezultatui ir yra mokamas vadovaujantis tam tikra procentine išraiška nuo ieškinio vertės. Šis susitarimas ir jo taikymas praktikoje vertinamas nevienareikšmiškai, tačiau dėl bendro teigiamo šio instituto bruožo sutaria visi – sąlyginio atlyginimo susitarimas padeda efektyviai užtikrinti asmens teisę kreiptis į teismą.

3.2. Advokato veiklos *pactum de quota litis* teisinis reglamentavimas Lietuvoje bei taikymas užsienio valstybėse

Atlyginimo, priklausančio nuo bylos baigties, įtvirtinimas Lietuvos teisės aktuose yra sąlyginai naujas reiškinys, nes ilgą laiką reglamentuojantys teisės aktai to nenumatė, o vėliau netgi draudė. 1992 m. rugsėjo 16 d. Advokatūros įstatyme nebuvo nustatyta susitarimo dėl atlyginimo[168], priklausančio nuo bylos baigties, galimybė, o 1998 m. birželio 25 d. Advokatūros įstatymo 44

[165] Tabarrok, A.; Helland, E. *Two Cheers for Contingency Fees*. Wachington, D.C.: AEI Press, 2005, p. 9.
[166] Motvydienė, I. *Pacta de quota litis*, kaip alternatyva valstybės garantuojamai teisinei pagalbai užtikrinti civilinėse bylose. *Jurisprudencija*. 2008, 7 (109):85.
[167] Grigienė, J.; Čerka, P., *supra note* 156, p. 10.
[168] Lietuvos Respublikos advokatūros įstatymas. *Valstybės žinios*. 1992, Nr. 30-911.

straipsnio 2 dalyje buvo įtvirtinta imperatyvi norma, draudžianti tokio pobūdžio susitarimus[169]. 1999 m. lapkričio 23 d. įstatymu ši nuostata buvo sušvelninta, numatant, kad toks draudimas negalioja civilinėse bylose dėl atlyginimo žalos, padarytos fiziniam asmeniui kūno sužalojimo ar sveikatos netekimo atvejais, tačiau advokato užmokestis negali viršyti 1/3 patenkintos ieškinio sumos[170]. Remiantis šio įstatymo pakeitimo projekto aiškinamuoju raštu, buvo siekiama „kad nepasiturintys asmenys, kuriems padaryta žala, turėtų realią galimybę apginti savo teises, gauti atlyginimą už padarytą jiems žalą“[171]. Tačiau Seimo Teisės ir teisėtvarkos komiteto narys A. Kabišaitis, pripažindamas, kad „projektas yra novatoriškas Lietuvos teisės požiūriu“[172], pateikė pagrįstą pastabą, kad „nėra detalizuojama užmokesčio advokatui sumokėjimo tvarka, todėl gali būti neaišku kada ir kokia forma jis turi būti mokamas.[...] Nenustačius šio instituo taikymo praktikoje tvarkos, asmenys, kurių interesus norima apsaugoti, gali likti ankstesnėje padėtyje“[173].

2004 m. kovo 18 d. priimto naujo Advokatūros įstatymo 50 straipsnio 2 dalyje buvo įtvirtinta nuostata, leidžianti civilinėse bylose, taip pat kai pareiškiamas ieškinys baudžiamojoje byloje, dėl advokato užmokesčio susitarti taip, kad šio užmokesčio dydis priklausytų nuo bylos baigties, jeigu tai neprieštarauja advokatų veiklos principams[174]. Taigi, šia nuostata buvo liberalizuotas ir išplėstas sėkmės mokesčio taikymas Lietuvos advokatų veikloje. Tačiau kaip pažymi I. Krolienė, šis teisinis reglamentavimas leidžia susitarti tik dėl advokato užmokesčio tam tikra pinigų suma, o pretendavimas į numatytą ginčo dalyko dalį, kuri įvertinta pinigais ar kita gaunama nauda, yra draudžiamas, tad *pactum de quota litis* susitarimai Lietuvoje yra leidžiami tik sąlyginai[175]. Taip pat manytina, kad įstatyme numatyta sąlyga, leidžianti sėkmės mokestį taikyti, jei tai neprieštarauja advokato veiklos principams, yra pernelyg abstrakti ir deklaratyvi, neapibrėžianti šio instituto taikymo tvarkos. Remiantis tuo, pritartina R. Simaičio nuomonei, jog ši įstatymo redakcija buvo sukurta paskubomis, nuodugniai neįvertinus jos teigiamų ir neigiamų aspektų[176].

Sutinkant su anksčiau nurodyta A. Kabišaičio nuomone, kad sėkmės mokesčio įteisinimas yra novatoriškas veiksnys Lietuvos teisinėje sistemoje, reikėtų pridurti, kad tai yra novatoriškas

---

[169] Lietuvos Respublikos advokatūros įstatymas. *Valstybės žinios*. 1998. Nr. 64-1840.
[170] Lietuvos Respublikos advokatūros įstatymo 44 straipsnio papildymo įstatymas. *Valstybės žinios*. 1999. Nr. 104-2975.
[171] Lietuvos Respublikos advokatūros įstatymo 44 straipsnio 2 dalies pakeitimo įstatymo projekto (P-1989(2)) aiškinamasis raštas. [interaktyvus]. 1999. [žiūrėta 2015-11-16]. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.86479?positionInSearchResults=24&searchModelUUID=35da59ce-d29a-4732-ba87-f87f6a3dd0ac >.
[172] Lietuvos Respublikos Seimo Teisės ir teisėtvarkos komiteto išvada „Dėl Advokatūros įstatymo 44 straipsnio 2 dalies pakeitimo įstatymo projekto (P-1989(2)). [interaktyvus]. 1999. [žiūrėta 2015-11-16]. < https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.89843?positionInSearchResults=18&searchModelUUID=35da59ce-d29a-4732-ba87-f87f6a3dd0ac >.
[173] *Ibid*.
[174] Lietuvos Respublikos advokatūros įstatymas. *Valstybės žinios*. 2004. Nr.50-1632.
[175] Motvydienė, I., *supra note* 166, p. 86.
[176] Simaitis, R., *supra note* 153, p. 236.

veiksnys ne tik Lietuvos, bet ir kitų Europos valstybių atžvilgiu, nes daugelyje šių šalių tokio pobūdžio susitarimai yra draudžiami. Vadovaujantis atliktais tyrimais, mokestis, priklausantis nuo bylos baigties (*contingency fee*) yra draudžiamas Šveicarijoje, Austrijoje, Prancūzijoje, Belgijoje, Kipre, Danijoje, Austrijoje, Airijoje Liuksemburge, Maltoje, Nyderlandų Karalystėje, Norvegijoje, Lenkijoje, Portugalijoje, Rumunijoje, Švedijoje[177]. Pažymėtina, kad Vokietijoje iki 2008 m. taip pat galiojo sėkmės mokesčio draudimas, tačiau Vokietijos Federalinis Konstitucinis Teismas (vok. *Bundesverfassungsgericht)* 2006 m. gruodžio 12 d. priimtame sprendime nustatė, kad Vokietijos advokatūros įstatymo 49b straipsnio 2 dalyje įtvirtintas draudimas sudaryti susitarimus dėl sėkmės mokesčio mokėjimo advokatui (vok. *Erfolgshonorar*) nėra pateisinamas ir sudaro teisines kliūtis asmenims kreiptis į teismą[178]. Konstitucinis Teismas įpareigojo įstatymų leidėją pakeisti reglamentavimą iki 2008 m. birželio 30 d. ir sudaryti galimybę šalims susitarti *dėl pacta de quota litis* taikymo. Nors įstatymo pakeitimai ir buvo įtvirtinti, tačiau dėl juose numatytų itin aukštų reikalavimų, taikomų šio pobūdžio susitarimams, praktikoje jie beveik nėra sudaromi ir laikomi iš esmės ribotai taikomais. Panaši situacija susiklostė ir Ispanijoje, kurioje 2008 m. lapkričio 4 d. Ispanijos Aukščiausiasis Teismas (isp. *Tribunal Supremo de España)* priimdamas sprendimą byloje, pažymėjo, kad mokesčio, priklausančio nuo bylos baigties, draudimas nepagrįstai riboja advokatų konkurenciją bei šalių teisę laisvai nustatyti teisinių paslaugų kainą. Remiantis šiuo sprendimu, Ispanijoje buvo įtvirtintas *pactum de quota litis* institutas[179].

Pažymėtina, kad daugelyje Europos valstybių, draudžiančių *pactum de quota litis* susitarimus, leidžiami kiti alternatyvūs susitarimai, vienas iš jų – *pactum de palmario,* t.y. kai sėkmingos bylos atveju, advokatui yra sumokamas atlyginimas už darbo valandas bei papildoma premija. Šio susitarimo galimybė yra įtvirtinta Šveicarijoje, Prancūzijoje, Belgijoje, Danijoje, Norvegijoje, Švedijoje, Portugalijoje bei Lenkijoje[180].

Nepaisant plačiai galiojančio *pactum de quota litis* susitarimų draudimo išvardintose Europos valstybėse, kitose šalyse - Estijoje, Suomijoje, jau minėtoje Vokietijoje bei Ispanijoje, Graikijoje, Slovakijoje, Slovėnijoje, Vengrijoje, Italijoje, Čekijoje, Izraelyje, Rusijoje, Kanadoje, Jungtinėse Amerikos Valstijose (JAV) bei kitose valstybėse šie susitarimai yra leidžiami[181].

---

[177] Bishop, R.; Kehoe, E. *The Art of Advocacy in International Arbitration*. Second Edition. New York: JurisNet, 2010, p. 516. Hodges, Ch.; Vogenauer, S., Tuliback, M. *The Costs and Funding of Civil Litigation – A Comparative Perspective*. Oxford and Portlend, Oregon: Hard Publishing, 2010, p. 25-26.

[178] Vokietijos Federalinio Konstitucinio Teismo 2006 m. gruodžio 12 d. sprendimas byloje Nr. 1 BvR 2576/04.

[179] Hartley, K. Contingency Fees in Europe – Spain‘s Supreme Court Allows Contingency Fees and Thus Increases the Pressures on the Nations [interaktyvus]. 2009. [žiūrėta 2015-11-18]. <http://www.globaltort.com/2009/10/contingency-fees-in-europe-spains-supreme-court-allows-contingency-fees-and-thus-increases-the-pressures-on-other-nations/ >.

[180] Wehrli, D. Contingency Fees/ *Pactum de Palmario*, Civil Law Approach. *ASA Bulletin*, 2008, 26 (2):242-249.

[181] Hodges, Ch.; Vogenauer, S., *op.cit.*; Kritzer, H.M. *Lawyers at Work.* New Orleans: Qiud Pro Books, 2015, p. 249-250.

Mokesčio, priklausančio nuo bylos baigties, institutas yra plačiai taikomas JAV, kur šio reiškinio atsiradimas ir plėtra skaičiuojama nuo XIX amžiaus[182]. Vadovaujantis Pavyzdinių advokatų elgesio taisyklių (angl. *Model Rules of Professional Conduct*) 1.5 straipsnio, reguliuojančio advokato atlyginimą, nuostatomis, sąlyginio atlyginimo susitarimų taikymas ribojamas tam tikrų kategorijų bylose, susijusiose su šeimos teisiniais santykiais, sprendžiant santuokos nutraukimo, finansinio išlaikymo ar kompensacijos už ištuoką klausimus. Taip pat šio susitarimo draudimas taikomas advokatui, atstovaujančiam kaltinamąjį baudžiamojoje byloje (1.5 straipsnio d dalis). Visais kitais atvejais klientas turi būti nuodugniai supažindinamas su susitarimo esme, tai patvirtinama parašu, taip pat paaiškinami advokato atlyginimo skaičiavimo metodai, mokėjimo tvarka šalims sudarant taikos sutartį, bylą išnagrinėjus iš esmės ar aukštesnei instancijai priėmus sprendimą. Be to, sutartyje turi būti aptariamos bylinėjimosi išlaidos ir jų atlyginimo advokatui tvarka (1.5 straipsnio c dalis)[183]. Advokatas, veikdamas geriausiais kliento interesais, neturi teisės sudaryti sąlyginio susitarimo, jeigu yra galimi kiti alternatyvūs teisinės pagalbos būdai, kurie būtų naudingesni klientui, ir apie šias alternatyvas advokatas privalo informuoti[184]. Siekiant išvengti advokatų piktnaudžiavimo nustatant per didelį procentinį sąlyginio susitarimo dydį, kiekvienoje valstijoje yra nustatytos sąlyginių susitarimų ribos, išreikštos konkrečia pinigų suma arba procentais. Pagal Niujorko valstijoje galiojančias nuostatas dėl sąlyginio atlyginimo susitarimų dydžio, ginčuose dėl civilinės teisės pažeidimų advokatui gali būti mokama 1/3 dalis nuo ieškinio sumos, o bylose, kylančiose dėl medikų padarytos žalos – 30 procentų, jei suma siekia 250 tūkst. JAV dolerių ir daugiau bei 10 procentų, jei suma viršija 1. 25 mln. JAV dolerių. Taip pat esant išimtiniams atvejams, galimas ir didesnis advokato honoraro dydis, su sąlyga, kad jis yra adekvatus nagrinėjamo ginčo sudėtingumui[185]. Niujorko apeliacinis teismas, 2014 m. spalio 28 d. priimdamas sprendimą byloje *Lawrence v. Graubard,* kurioje šalys bylinėjosi dėl advokato reikalaujamo 44 mln. JAV dolerių dydžio honoraro, kuris buvo nustatytas sutartyje dėl sėkmės mokesčio mokėjimo, pripažino, kad toks dydis yra pagrįstas ir proporcingas advokato darbui bei prisiimtai rizikai[186]. Taigi, nors Niujorko advokatų veiklą reglamentuojantys teisės aktai numato rekomendacinius sąlyginių susitarimų dydžius, tačiau praktikoje ne visada šių nuostatų yra nuosekliai laikomasi.

Kitokia situacija dėl sąlyginių susitarimų taikymo yra susiklosčiusi Jungtinėje Karalystėje. Šioje valstybėje sąlyginio atlyginimo susitarimų, kurių dydis skaičiuojamas atsižvelgiant į advokato

[182] Karsten, P. Enabling the Poor to Have Their Day in Court: The Sanctioning of Contingency Fee Contracts, A History to 1940. *DePaul Law Review*,1998, 47 (2):231.
[183] American Bar Associacion Model Rules of Professional Conduct., *supra note* 126.
[184] *Ibid.*
[185] Pounian, S.; Green, J. Nuts and Bolts of Contingent Fees. [interaktyvus]. *New York Law Journal*, 2010. [žiūrėta 2015-11-18]. < http://www.kreindler.com/Publications/NYLJ-Nuts-Bolts-6302010.pdf >.
[186] Niujorko apeliacinio teismo 2014 m. spalio 28 d. sprendimas civilinėje byloje *Lawrence v. Graubard* (bylos Nr. 24 NY3d 320).

suteiktų paslaugų mastą, t.y. *conditional fee*, egzistuoja jau nuo viduramžių[187], tačiau šiuolaikinė jo samprata oficialiai buvo įtvirtinta 1990 metais. Pagrindine šio instituto įtvirtinimo Jungtinės Karalystės teisinėje sistemoje priežastimi buvo laikomas siekis užtikrinti, kad vidutines pajamas gaunantys asmenys, kurių materialinė padėtis neatitinka pajamų kriterijaus valstybės garantuojamai teisinei pagalbai gauti, o jų pajamos nėra pakankamos privataus advokato paslaugoms apmokėti, turėtų galimybę įgyvendinti teisę kreiptis į teismą. Sistemiškai vertinant 1995 metais įsigaliojusį Įsakymą dėl sąlyginių susitarimų (angl. *Conditional Fee Agreements Order*)[188] bei Sąlyginių susitarimų taikymo nuostatas (angl. *Conditional Fee Agreements Regulation*)[189], detaliai reglamentavusias sąlyginių susitarimų taikymą, galima daryti išvadą, kad sąlyginiai susitarimai dėl advokato honoraro mokėjimo laikytini alternatyva valstybės garantuojamai teisinei pagalbai, tačiau ne ją pakeičianti priemonė. Sąlyginių susitarimų sudarymą reglamentuojančiuose nuostatuose buvo numatyta, kad šie susitarimai gali būti taikomi tik tam tikrų kategorijų bylose, t.y. dėl asmens sveikatos sužalojimo, juridinių asmenų likvidavimo ar bankroto atvejais bei asmens teisių pažeidimų bylose, kurios nagrinėjamos Europos Žmogaus Teisių Komisijoje arba Europos Žmogaus Teisių Teisme (Įsakymo dėl sąlyginių susitarimų 2 str. 1f d.). Ilgainiui, sąlyginius susitarimus buvo leista sudaryti visų kategorijų bylose, išskyrus šeimos ir baudžiamųjų teisinių santykių bylas. Pažymėtina, kad nuo oficialaus sąlyginio atlyginimo susitarimų (*conditional fee*) instituto įtvirtinimo Jungtinės Karalystėje pradžios kitokio pobūdžio sąlyginiai susitarimai, kai advokato honoraro dydis skaičiuojamas proporcingai byloje pasiektam rezultatui, tai išreiškiant tam tikru procentu (*contingency fee*), buvo griežtai draudžiami. Manytina, jog pagrindinė šio draudimo priežastimi buvo tai, kad *contingency fee* buvo vertinamas kaip neteisėtos teisinės pagalbos teikimas, gynėjui siekiant gauti asmeninę finansinę naudą[190], šį reiškinį bendrosios teisės tradicijos šalių doktrinoje bei teismų praktikoje įvardijant *champerty* terminu[191]. Tačiau, nepaisant šio ilgus dešimtmečius galiojusio draudimo, 2013 metais Jungtinės Karalystės parlamentui patvirtinus Civilinio proceso taisyklių (angl. *the Civil Procedure Rules*) pakeitimus, situacija pasikeitė iš esmės. 2013 m. balandžio 1 d. įsigaliojusiose Žala grindžiamų susitarimų nuostatose (angl. *the Damages-Based Agreements Regulations*) buvo įtvirtintas *pacta de quota litis* institutas ir numatytas ne didesnis nei 50 procentų sąlyginio susitarimo įkainis visų kategorijų bylose, išskyrus kelias išimtis - ne daugiau nei 35 procentai darbo bylose ir iki 25 procentų asmens sveikatos

[187] Karsten, P., *supra note* 182, p. 232.
[188] The Conditional Fee Agreements Order No. 1974, 1995(SI 1995/1974) England and Wales [interaktyvus]. [žiūrėta 2015-11-19]. <http://www.uklaws.org/statutory/instruments_14/doc14543.htm>.
[189] The Conditional Fee Agreements Regulations No. 1675, 1995 (SI 1995/1975) England and Wales [interaktyvus]. [žiūrėta 2015-11-19]. <http://www.legislation.gov.uk/uksi/1995/1675/made>.
[190] Jungtinės Karalystės apeliacinio teismo 1975 m. lapkričio 15 d. sprendimas civilinėje byloje *Wallersteiner v Moir (No. 2)* [1975] QB 373.
[191] Black's Law Dictionary 8th ed, *supra note* 158, p. 694.

sužalojimo bylose. Pažymėtina, kad šie įkainiai taikytini rezultatui, pasiektam pirmosios instancijos teisme. Taip pat svarbu, kad buvo įtvirtinta galimybė reikalauti priešingos šalies atlyginti bylinėjimosi išlaidas, kurios skaičiuojamos atsižvelgiant ne į advokato ir kliento sutartą sėkmės mokesčio dydį, o remiantis advokato faktiškai atliktų darbų kiekiu, bylos sudėtingumu ir kitais objektyviais kriterijais[192].

Taigi, apibendrinant galima teigti, kad nors Lietuvoje ir įtvirtinta sąlyginio atlyginimo susitarimų galimybė, tačiau jų taikymo principai, skaičiavimo metodika bei kiti aktualūs klausimai yra nereglamentuojami. Dėl nepakankamo teisinio reguliavimo kyla šio instituto praktinio taikymo problemų. Akivaizdu, kad užsienio šalių patirtis įtvirtinant bei taikant sąlyginius susitarimus yra itin įvairi, todėl vienareikšmiška nuomonė dėl šio instituto veikimo teisinėje sistemoje nėra susiformavusi. Tam tikrose valstybėse, pavyzdžiui JAV, Jungtinė Karalystė, kuriose *pactum de quota litis* institutas bei jo alternatyvos turi ilgametes taikymo tradicijas, sąlyginio atlyginimo susitarimų sudarymas bei advokato honoraro dydžio apskaičiavimas reglamentuojami atskirais teisės aktais, kurie, būdami privalomojo arba rekomendacinio pobūdžio, nurodo advokatams elgesio gaires, padedančias išvengti su advokatų veiklos principais bei teisės aktų nuostatomis nesuderinamų veiksmų.

3.3. Advokato *pactum de quota litis* veiklos probleminiai aspektai Lietuvos Respublikos teisėje

Išnagrinėjus Lietuvoje įtvirtinto sėkmės mokesčio taikymo nuostatas, kyla klausimas, ar šiuolaikinis teisinis reglamentavimas leidžia efektyviai naudotis šiuo institutu. Teisės mokslininkai, nagrinėję sėkmės mokesčio reguliavimą Lietuvoje, vienbalsiai sutinka, jog pagrindinis šio instituto trūkumas – išsamaus teisinio reglamentavimo nebuvimas[193]. Sutiktina su I. Krolienės nuomone, jog vien tik teisės normos, leidžiančios šio pobūdžio susitarimus, įtvirtinimas neužtikrina jų efektyvaus taikymo[194]. Atsižvelgiant į šias aplinkybes, manytina, kad būtent tinkamo ir išsamaus teisinio reguliavimo nebuvimas daro įtaką praktikoje kylančioms problemoms.

Akivaizdu, kad advokato honoraras yra ne tik advokato ir kliento individualaus susitarimo reikalas, tačiau ir advokato profesinės etikos klausimas. Vadovaujantis teisinėje literatūroje pateikiamais argumentais bei susiklosčiusia teismų praktika, galima teigti, kad būtent etikos nuostatų nesilaikymas inicijuoja veiksnius, dėl kurių sąlyginio atlyginimo susitarimai neretai susilaukia neigiamų vertinimų. Vienas iš pagrindinių veiksnių – pernelyg didelio sąlyginio

[192] The Damages–Based Agreements Regulations 2013 of Legal Services, England anf Wales [interaktyvus]. 2013 [žiūrėta 2015-11-20]. < http://www.legislation.gov.uk/ukdsi/2013/9780111533444 >.
[193] Motvydienė, I., *supra note* 166, p. 88; Grigienė, J.; Čerka, P., *supra note* 156, p. 13; Drakšas. R. *supra note* 3, p. 379.
[194] Motvydienė, I., *op.cit*.

atlyginimo dydžio nustatymas[195]. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje yra pasisakyta, kad susitarimas dėl sėkmės mokesčio yra sutarties laisvės principo įgyvendinimas, tačiau jo dydis neturėtų būti neprotingai didelis. Advokato užmokestis už paslaugas privalo būti protingas, o jį nustatant turi būti atsižvelgiama į bylos sudėtingumą, advokato kvalifikaciją ir patirtį, kliento finansinę padėtį ir kitas reikšmingas aplinkybes[196]. Tačiau kaip rodo praktikoje kylantys ginčai, susitarimai dėl sąlyginio advokato užmokesčio ne visada sudaromi taikant protingumo standartus. Vienas iš tokių atvejų buvo nagrinėjamas Advokatų garbės teisme, kuriame buvo sprendžiama dėl advokato S. R. bei jo padėjėjo A. R. veiksmų, kuriais jie siekė gauti 50 procentų nuo teismo priteistos neturtinės žalos, atsiradusios dėl medikų kaltės padarytų sunkių sveikatos sužalojimų dviems mažamečiams vaikams. Paminėtina, kad teismas šioje byloje dėl neturtinės žalos, nukentėjusiems vaikams bei jų tėvams priteisė 500 tūkst. litų (144, 8 tūkst. Eur)[197], tad advokato ir jo padėjėjo sėkmės mokestis pagal sąlyginio sutartinio atlyginimo sutartį turėjo siekti 250 tūkst. litų (72,4 tūkst. Eur). Advokatų garbės teismas konstatavo, kad teisinių paslaugų sutartyje numatytas sėkmės mokesčio dydis buvo nustatytas neatsižvelgiant į bylos reikšmingas aplinkybes, taip pat klientams nebuvo išaiškintos kitos svarbios aplinkybės, susijusios su vaikų turtinių teisių disponavimu[198]. Remiantis padarytais pažeidimais, buvo skirtos itin griežtos drausminės nuobaudos: - advokatui buvo priimtas sprendimas pripažinti negaliojančiu Lietuvos advokatūros sprendimą pripažinti asmenį advokatu, o padėjėjui – išbraukimas iš Lietuvos advokatų padėjėjų sąrašo[199]. Kitas paminėtinas atvejis galėtų būti tarp advokato A. M. bei jo klientės kilęs ginčas dėl 30 procentų dydžio sąlyginio advokato užmokesčio byloje dėl neturtinės žalos nustatymo. Teismas šioje byloje ieškovei priteisė 85 tūkst. litų (24,6 tūkst. Eur) vertės kompensaciją ir pagal advokato ir klientės susitarimu, advokatui buvo sumokėtas 27 tūkst. litus (7,8 tūkst. tūkst. Eur) siekiantis honoraras. Advokato A. M. klientės teigimu, advokato atlyginimo dydis neatitiko bylos sudėtingumo, suteiktų paslaugų masto, todėl buvo neproporcingas[200].

Vadovaujantis teismų praktikos analize, galima teigti, jog teismai, atsižvelgdami į nagrinėjamos bylos aplinkybes, yra linkę mažinti sąlyginio advokato užmokesčio dydį, jeigu bylos

---

[195] Grigienė, J.; Čerka, P. *supra note*. 156, p. 10.

[196] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. gruodžio 6 d. nutartis civilinėje byloje *J.L. v. A. V. K.* (bylos Nr. 3K-3-642/2013).

[197] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinės teisėjų kolegijos 2005 m. balandžio 18 d. nutartis civilinėje byloje *L. Z. ir kt. v. VšĮ Marijampolės ligoninė* (bylos Nr. 3K-7-255/2005).

[198] Lietuvos advokatūros Advokatų garbės teismo 2006 m. vasario 24 d. sprendimas byloje Nr. 10 (Cituota iš Motvydienė, I., *supra note* 166, p. 88).

[199] BNS. Be mantijų likę apdegintų dvynių advokatai skundžiasi teismui. *Lietuvos rytas* [interaktyvus]. Vilnius, 2011-05-16 [žiūrėta 2015-11-20]. <http://lietuvosdiena.lrytas.lt/-11477926461147435592-be-mantij%C5%B3-lik%C4%99-apdegint%C5%B3-dvyni%C5%B3-advokatai-skund%C5%BEiasi-teismui.htm >.

[200] Kontrimavičiūtė, I. D. Budrevičienė bando susigrąžinti pinigus iš advokato. *Delfi* [interaktyvus] . Vilnius, 2010-02-11 [žiūrėta 2015-11-20]. <http://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/dbudreviciene-bando-susigrazinti-pinigus-is-advokato.d?id=28840593 >.

aplinkybės suponuoja jo neproporcingumą klientui suteiktų paslaugų atžvilgiu arba apskritai tokio atlyginimo nepriteisti. Pavyzdžiui, Kauno apygardos teismas, įvertinęs advokato suteiktų paslaugų mastą, nustatė, kad advokato prašomas priteisti atlygis už suteiktas teisines paslaugas buvo neprotingai didelis, pažeidžiantis bendruosius protingumo standartus. Atsižvelgdamas į tai, teismas nurodė, kad pirmosios instancijos teismo sprendimu priteista 37 tūkst. litų (10,7 tūkst. Eur) suma turi būti mažintina 50 procentų, t.y. iki 18 tūkst. litų (5,2 tūkst. Eur)[201]. Kitoje byloje Lietuvos apeliacinis teismas paliko galioti pirmosios instancijos teismo sprendimą, kuriame buvo nustatyta, kad advokatas neįvykdė sutartyje prisiimtų įsipareigojimų, t.y. nepasiekė galutinio tikslo, kuris sutartyje buvo formuluojamas kaip kliento nuosavybės teisių be suvaržymų į paveldimą nekilnojamąjį turtą įgijimas, todėl, anot teismo, jis neturi teisės į teisinių paslaugų sutartyje nurodytą honorarą, kuris advokato skaičiavimu turėjo siekti apie 250 tūkst. litų (72,4 tūkst. Eur)[202].

Nagrinėjant *pactum de quota litis veiklos* trūkumus, reikia pastebėti, kad šio instituto taikymo problema kyla ne tik dėl advokatų neetiško siekio nustatyti neproporcingai didelius sąlyginio atlyginimo dydžius, tačiau ir dėl to, jog advokatai, siūlydami klientams sudaryti šio pobūdžio teisinių paslaugų sutartis piktnaudžiauja klientų nežinojimu, jiems pateiktose sutartyse detaliai neaptaria honoraro skaičiavimo ir mokėjimo tvarkos, o ypač tais atvejais, kai šalys ginčą užbaigia sudarydamos taikos sutartį. Pastaruoju atveju, teismas nagrinėjo ginčą, kuriame advokatų profesinė bendrija, remdamasi teisinių paslaugų sutarties nuostatomis, reikalavo priteisti iš buvusio kliento beveik 950 tūkst. litų (275,1 tūkst. Eur) dydžio skolą, iš kurios beveik 920 tūkst. litų (266,4 tūkst. Eur) sudarė sėkmės mokestis[203]. Pažymėtina, kad remiantis sudarytos teisinių paslaugų sutarties sąlygomis, galima teigti, kad buvo susitarta dėl „dvigubos kainos“, t.y. honoraras turėjo būti skaičiuojamas atsižvelgiant į per visą laikotarpį atliktų darbų valandinį atlyginimą, nepriklausantį nuo bylos baigties, 25 procentus sudarantį sėkmės mokestį, teismui priėmus klientui palankų teismo sprendimą, leidžiantį nutraukti koncesijos sutartį sudarytą su Kauno miesto savivaldybe bei papildomą 25 procentų sėkmės mokestį, mokamą nuo papildomai gautų pajamų sutarties nutraukimo atveju. Nors toks apmokestinimo principas nėra draudžiamas, tačiau teisės doktrinoje galima sutikti nuomonių, kad „dvigubos kainos“ nustatymas yra neetiškas bei prieštaraujantis viešajai tvarkai[204]. Byloje, kurioje advokatų profesinė bendrija atstovavo klientui, buvo pasirašyta bei teismo patvirtinta taikos sutartis. Nepaisant to, kad taikos sutarties sudarymo

[201] Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. gegužės 2 d. nutartis civilinėje byloje *E. G. v. A. B* (bylos Nr. 2A-740-555/2013);

[202] Lietuvos apeliacinio teismo 2015 m. gegužės 13 d. nutartis civilinėje byloje *P.V. v. J. B.* (bylos Nr. 2A-30-241/2015).

[203] Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2015 m. gegužės 26 d. sprendimas civilinėje byloje *UAB „Kamesta“ v. Advokatų profesinė bendrija „Černiauskas ir partneriai“* (bylos Nr. 2A-245-370/2015).

[204] Kratenko, M. V. *Dogovor ob okazani juridicheskoi pomoshhi v sovremenom grazhdanskom zakonodatelstve* [Agreement on legal assistantace in the modern civil law]. Moskva: Statut, 2006, p. p. 215. Cituota iš Motvydienė, I., supra note 166, p. 88.

aplinkybė nebuvo įtraukta į sąlygų, kurioms egzistuojant turėtų būti mokamas sėkmės mokestis, sąrašą, advokatų profesinė bendrija pareikalavo sumokėti visą sėkmės mokestį. Tačiau Lietuvos apeliacinis teismas išaiškino, kad „taikos sutartimi šalys tarpusavio nuolaidomis išsprendžia kilusį teisminį ginčą, užkerta kelią kilti teisminiam ginčui ateityje, išsprendžia teismo sprendimo įvykdymo klausimą arba kitus ginčytinus klausimus, todėl, bylą užbaigus, patvirtinant tarp šalių sudarytą taikos sutartį, negalima vienareikšmiškai teigti, jog buvo pasiekta sėkmė (CK 6.983 str. 1 d.)“[205].

Kaip minėta, ginčai tarp advokatų ir klientų dėl honoraro mokėjimo kyla dar ir todėl, kad klientai nežino, kokiomis sąlygomis jiems bus teikiamos teisinės paslaugos. Šią situaciją iliustruoja Lietuvos teismuose nagrinėtas ginčas, kuriame advokatas reikalavo priteisti iš buvusios klientės 15 tūkst. litų (4,3 tūkst. Eur) nesumokėto honoraro. Advokatas pripažino, kad su kliente sudarytose teisinių paslaugų sutartyse nebuvo numatyta honoraro mokėjimo tvarka, terminai, nedetalizuota teisinių paslaugų pobūdis ir vertė. Tuo tarpu ginčo atsakovės teigimu, ji su advokatu buvo sudariusi žodinę sutartį, pagal kurią pareiga sumokėti už suteiktas teisines paslaugas būtų kilusi tada, jeigu bylos būtų laimėtos, o atlygintinių paslaugų sutartys buvo pasirašytos advokatui nepaaiškinus šių sutarčių esmės, todėl buvo manoma, kad tai formalumas prieš teismo posėdį. Byloje kilus klausimui, ar fiziniam asmeniui, sudarančiam teisinių paslaugų sutartį, gali būti taikomos vartotojų teisių apsaugos garantijos, LAT kreipėsi i Europos Sąjungos Teisingumo Teismą (toliau – ESTT) dėl prejudicinio sprendimo priėmimo[206]. ESTT prejudiciniame sprendime nurodė, kad 1993 m. balandžio 5 d. Tarybos direktyva 93/13/EEB dėl nesąžiningų sąlygų sutartyse su vartotojais turi būti aiškinama taip, kad ji taikoma tipinėms teisinių paslaugų sutartims, kaip ir pagrindinėje byloje sudarytoms tarp advokato ir fizinio asmens, veikiančio išimtinai savo asmeniniais, o ne su verslu, prekyba ar profesija susijusiais tikslais. ESTT vertinimu, svarbią reikšmę turi taip pat nagrinėjamas advokato specifinis teisinis statusas (laisvosios profesijos atstovas) bei jo sudaromų teisinių paslaugų sutarčių pobūdis, nepaisant to, su kuria teisės sritimi yra susijęs paslaugų teikimo sutarties dalykas. Pasak teismo, laisvosios profesijos atstovas turi būti laikomas verslininku vartotoju atžvilgiu, nepaisant to, ką nustato nacionalinė teisė[207].

Kasacinis teismas, vadovaudamasis ESTT prejudiciniu sprendimu, išaiškino, kad „advokatas, vykdantis savo profesinę veiklą, už atlyginimą teikdamas teisines paslaugas asmeniniais tikslais veikiančiam fiziniam asmeniui (vartotojui), yra verslininkas (plačiąja prasme). Todėl advokato ir fizinio asmens, kuris veikia siekdamas su jo verslu, prekyba ar profesija

[205] Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2015 m. gegužės 26 d. sprendimas, *op. cit*.
[206] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinės teisėjų kolegijos 2013 m. spalio 7 d. nutartis civilinėje byloje *B.Š. v. A. D.* (bylos Nr. 3K-7-395/2013).
[207] Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2015 m. sausio 15 d. sprendimas byloje Nr. C-537/13.

nesusijusių tikslų, sudaryta tipinė sutartis turėtų būti teismo teisiškai kvalifikuojama kaip vartojimo sutartis“[208]. Remiantis LAT išvada, galima teigti, kad teisinių paslaugų sutarčiai turi būti taikomi aukštesni advokato kliento teises ginantys standartai, įpareigojantys advokatą pateikti klientui išsamias teisinių paslaugų sutartis bei nuodugniai jas išaiškinti. Taip pat pažymėtina, kad ESTT priimto prejudicinio sprendimo pagrindu buvo inicijuoti Advokatūros įstatymo 51 straipsnio, reglamentuojančio ginčų dėl teisinių paslaugų teikimo, pakeitimai. Remiantis jais, įstatyme išdėstyta kliento, besikreipiančio į advokatą dėl teisinių paslaugų gavimo, sąvoka bei nustatyta Lietuvos advokatūros advokatų tarybos sudarytos komisijos, priimančios sprendimus dėl teisinių paslaugų sutarties nesąžiningumo, sprendimų teisinė galia[209]. Taigi galima teigti, kad Lietuvos teismų praktikoje buvo sukurtas teisinis precedentas išplečiantis advokato paslaugų gavėjo teisių apsaugos ribas.

Kitas teisinėje doktrinoje dažnai pabrėžiamas ir itin svarbus *pactum de quota litis* instituto taikymo probleminis aspektas – procesinių kliūčių egzistavimas, siekiant prisiteisti advokatui sumokėtą sėkmės mokestį iš priešingos šalies. Kaip minėta, sėkmės mokesčio specifika suponuoja principą, kad šis mokestis advokatui mokamas ir tą patvirtinantys dokumentai išduodami tik teismui priėmus sprendimą. Tuo tarpu sistemiškai aiškinant Civilinio proceso kodekso 98 straipsnio dalis, reglamentuojančias advokato ar advokato padėjėjo pagalbai skirtų išlaidų atlyginimo tvarką, konstatuotina, kad tokios išlaidos gali būti priteisiamos, jeigu prašymas dėl jų priteisimo ir išlaidas patvirtinantys įrodymai teismui yra pateikiami iki bylos išnagrinėjimo iš esmės pabaigos[210]. Tam tikrais atvejais, ši nuostata gali būti netaikoma, jeigu pateikiamos reikšmingos aplinkybės, įrodančios, kad asmuo dėl objektyvių aplinkybių neturėjo galimybės pateikti prašymo dėl atstovavimo išlaidų ir jų dydį pagrindžiančių įrodymų iki bylos nagrinėjimo iš esmės pabaigos. Tokiu atveju teismas turi teisę Civilinio proceso kodekso 277 straipsnio pagrindu priimti papildomą sprendimą ir spręsti dėl bylinėjimosi išlaidų priteisimo[211]. Tačiau, kaip rodo praktika, ši teismų praktikoje suformuota išimtis nėra taikoma siekiant prisiteisti sėkmės mokestį. Nors įstatymų leidėjas nedetalizuoja, kokie ir kokio turinio dokumentai turi būti pateikiami, kad juos būtų galima laikyti atstovavimo išlaidas patvirtinančiais įrodymais, tačiau remiantis teismų išaiškinimais bei teisės doktrinoje pateikiamomis autorių nuomonėmis, vien advokato ir kliento sudaryta sutartis dėl teisinių paslaugų teikimo nėra pakankamas pagrindas siekiant teisme įrodyti patirtas bylinėjimosi išlaidas. Pagrindinis šį teiginį grindžiantis argumentas – teisinių paslaugų sutartis negali būti

[208] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinės teisėjų kolegijos 2015 m. balandžio 14 d. nutartis civilinėje byloje *A. D. v. B. Š.* (bylos Nr. 3K-7-149-706/2015).

[209] Lietuvos Respublikos advokatūros įstatymo Nr. IX-2066 17, 22, 51 ir 60 straipsnių pakeitimo įstatymas, įsigaliosiantis nuo 2016 m. sausio 1 d.

[210] Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas. *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 36-1340.

[211] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos teisėjų kolegijos 2015 m. balandžio 15 d. nutartis civilinėje *AB „Lietuvos draudimas“ v. UAB „Projektų vystymo grupė“(*bylos Nr. 3K-3-207-313/2015).

tapatinama su mokėjimo dokumentu, nes piniginio atsiskaitymo įrodomąją funkciją atlieka kiti dokumentai: – PVM sąskaitos faktūros, kvitai ir kiti dokumentai[212]. Šią nuostatą papildo kasacinio teismo suformuota taisyklė, kad „nepateikus įrodymų, patvirtinančių, jog advokato išrašyta sąskaita atstovaujamam asmeniui yra apmokėta, pagal CPK 98 straipsnio 1 dalį šaliai advokato atstovavimo išlaidos negali būti priteisiamos“[213]. Taigi, remiantis teisės normomis ir teismų praktika, bylą laimėjusi šalis netenka galimybės prisiteisti advokato pagalbai skirtų išlaidų iš pralaimėjusios šalies, nors tokia teisė yra įtvirtinta įstatyme.

Vadovaujantis teisės doktrinoje apibrėžiamu bylinėjimosi išlaidų terminu, nurodant, kad tai „pinigų sumos, kurias turi sumokėti byloje dalyvaujantys asmenys už teismo atliekamus tam tikrus procesinius veiksmus, ir jų turėtos piniginės išlaidos, susijusios su bylos nagrinėjimu teisme“[214], galima teigti, kad sėkmės mokestis, priskirtinas prie būsimų išlaidų, vienareikšmiškai patenka į šioje sąvokoje apibrėžiamų išlaidų sąrašą. Nors remiantis įstatymo leidėjo priimta nuostata, leidžiančia prisiteisti tik faktines, o ne būsimas išlaidas buvo siekiama užtikrinti proceso operatyvumo ir koncentruotumo principus bei neleisti piktnaudžiauti procesinėmis teisėmis[215], tačiau manytina, kad dabartinė situacija sudaro ginčo šaliai, žinančiai jog kitos šalies procesinio atstovo honoraras yra sėkmės mokestis, kurio priteisimas iš kitos šalies yra negalimas, prielaidas piktnaudžiauti procesinėmis teisėmis, reikšti nepagrįstus reikalavimus, nesistengti spręsti konfliktą taikiai ir operatyviai. Žinoma, galima sutikti su R. Simaičio įžvalgomis, teigiančiomis, kad nustatyta galimybe prisiteisti tik faktines išlaidas pasiekiamas didesnis aiškumas nustatant išlaidų dydį[216], tačiau reiktų pastebėti, kad minimas aiškumas galimas ir būsimų išlaidų atveju. Vadovaujantis anksčiau aptartomis Jungtinėje Karalystėje taikomomis taisyklėmis, kai atlyginamas ne visas advokatui sumokėtas sėkmės mokestis, o tik už faktišką advokato darbą bei už kitas objektyvias išlaidas, galima teigti, kad šį metodą pritaikius Lietuvoje, išlaidos būtų apskaičiuojamos pakankamai tiksliai. Šį sėkmės mokesčio priteisimo variantą siūlo ir I. Krolienė, papildomai pažymėdama, kad aptartuoju atveju būtų apsaugoti ir advokato interesai, žinant, kad jam bus atlyginta net ir tuo atveju, jeigu klientas atsisakytų vykdyti sąlyginio atlyginimo susitarimą. Taip pat autorės manymu, tai galėtų turėti teigiamos įtakos šalims nustatant šio susitarimo dydį, nes būtų žinoma kokio preliminaraus dydžio išlaidos galės būti priteisiamos teisme[217]. Taip pat svarbu

[212] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2005 m. gegužės 2 d. konsultacija Nr. A3-127. Teismų praktika. 2005, 23; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. liepos 8 d. nutartis civilinėje byloje *L.L. v. R. L.* (bylos Nr. 3K-3-319/2011); Motvydienė, I., supra note 166, p. 89.

[213] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2010 m. spalio 21 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Siemens Osakeyhtio“ v. UAB „Urbico“* (bylos Nr. 3K-3-408/2010).

[214] Driukas, A., Valančius, V., *supra note* 64, p. 304.

[215] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2010 m. spalio 21 d. nutartis, *supra note* 211.

[216] Simaitis, R., *supra note* 84, p. 114.

[217] Motvydienė, I., *supra note* 166, p. 89.

paminėti, kad įtvirtinus galimybę prisiteisti sėkmės mokestį ar tam tikrą jo dalį, būtų vykdoma ne tik kompensacinė bylinėjimosi išlaidų funkcija, tačiau ir kitos svarbios funkcijos: prevencinė, drausminimo, taikinimo.

Apibendrinant galima teigti, kad *pactum de quota litis* instituto reglamentavimas Lietuvoje yra neišsamus ir nepakankamas. Tai neretai sudaro prielaidas advokatams pažeisti pagrindinius veiklos principus bei profesinės etikos standartus. Remiantis teismuose nagrinėjamais ginčais, galima teigti, kad advokatai neteisingai interpretuodami itin plačiai įstatyme apibrėžtą sėkmės mokesčio taikymą, dažnai nustato neproporcingo dydžio honorarus arba piktnaudžiauja klientų nežinojimu dėl sudaromos sutarties specifikos. Taip pat sistemiško ir nuoseklaus teisinio reguliavimo nebuvimas užkerta kelią efektyviai įgyvendinti sėkmės mokesčio institutą tuo aspektu, jog nėra sudaromos procesinės galimybės šaliai, kurios atžvilgiu priimtas palankus teismo sprendimas, prisiteisti advokatui sumokėtą sėkmės mokestį ar jo dalį iš bylą pralaimėjusios šalies. Aplinkybė, jog šalis, dėl objektyvių aplinkybių, advokatui honorarą sumokėjo teismui išsprendus bylą iš esmės, neturėtų būti laikoma bylinėjimosi išlaidų prisiteisimą ribojančiu veiksniu. Atsižvelgiant į tai, manytina, kad siekiant tinkamai įgyvendinti *pactum de quota litis* institutą ir jo tikslus, Lietuvoje galiojantis teisinis reguliavimas turėtų būti tobulinamas.

3.4. Advokato veiklos *pactum de quota litis* ir *pro bono publico* institutų tarpusavio sąsajos

Remiantis magistro baigiamajame darbe išnagrinėtais *pactum de quota litis* ir *pro bono publico* veiklos institutais kyla klausimas, kokiomis bendromis sąsajomis jie pasižymi.

Nepaisant to, kad *pactum de quota litis* ir *pro bono publico* institutus skiria jų esmė, t.y. *pactum de quota litis* veikla yra grindžiama teisinių paslaugų teikimu, kai advokato honoraro dydis nustatomas remiantis byloje pasiektu rezultatu, tokiu būdu riziką paskirstant tarp kliento ir advokato, o *pro bono publico* veiklos vykdymas – teisines paslaugas asmeniui teikiant nemokamai, tai laikant viešojo intereso įgyvendinimu bei advokato bendrosios socialinės atsakomybės išraiška, tačiau jie pasižymi ir tam tikrais juos vienijančiais veiksniais. Reikia pripažinti, kad šių abiejų institutų atsiradimas ir taikymas skirtingų valstybių teisinėse sistemose yra grindžiamas to paties itin reikšmingo tikslo siekimu – teisminės gynybos prieinamumo ir asmenų teisę kreiptis į teismą įgyvendinimu. Kaip žinoma, teisminė pažeistų teisių gynyba yra brangiai mokama, tad dėl ribotų finansinių išteklių ne visiems asmenims ji yra prieinama. Būtent šiuo atveju gali būti pasitelkiami aptariami advokatų veiklos institutai, suteikiantys galimybę asmenims, kurių sunki materialinė ir

socialinė padėtis, efektyviai ginti pažeistas teises teisme, pasinaudojant profesionalaus procesinio atstovo teikiamomis paslaugomis.

Kitas aspektas, atskleidžiantis advokato *pactum de quota litis* bei *pro bono publico* veiklos bendras sąsajas teisingumo įgyvendinimo sistemoje, tas, kad abu nagrinėjami advokato veiklos institutai neretai yra taikomi kaip valstybės garantuojamą teisinę pagalbą papildančios priemonės. Atsižvelgiant į valstybės garantuojamos teisinės pagalbos mechanizmo sudėtingumą bei privalomą atitiktį griežtai nustatytiems materialinės padėties kriterijams, ši pagalba asmenims ne visada yra prieinama, tačiau tokiu atveju gali būti pasitelkiama advokato pagalba, teikiama *pactum de quota litis* arba *pro bono publico* veikimo pagrindais.

Taigi apibendrinant galima daryti išvadą, kad advokato teikiama teisinė pagalba *pactum de quota litis* arba *pro bono publico* veiklos pagrindais yra svarbios teisminės gynybos prieinamumo įgyvendinimo garantijos. Nepaisant to, kad aptariamų advokato veiklos institutų esmė iš prigimties skirtinga, tačiau jų socialinė reikšmė yra vienodai svarbi ir aktuali šiuolaikinėje visuomenėje.

IŠVADOS

1. Advokato veikla, kurios pradžia siejama su senovės Roma, visais laikais buvo pripažįstama svarbia demokratinės ir teisinės valstybės egzistavimo prielaida. Šios profesijos atstovų įgyvendinamos funkcijos bei veiklos garantijos suteikia ne tik plačius įgaliojimus veikti teisingumo įgyvendinimo srityje, tačiau ir atsakomybę, įpareigojančią tai atlikti teisėtomis bei privataus ir viešojo intereso derinimą užtikrinančiomis priemonėmis. Atsižvelgiant į tai, kad advokato teikiamos kvalifikuotos teisinės paslaugos yra vienas iš veiksnių, užtikrinančių teisminės gynybos prieinamumo principo įgyvendinimą, šios paslaugos turėtų būti prieinamos visiems visuomenės nariams, neatsižvelgiant į jų materialinę padėtį. Tačiau finansinių resursų ribotumas, valstybei nepajėgiant garantuoti teisinę pagalbą visiems to pageidaujantiems, skatina asmenis siekti alternatyvių susitarimų dėl teisinės pagalbos.
2. Advokato *pro bono publico* veiklos esmė – užtikrinti teisingumo sistemos prieinamumo bei socialinio teisingumo principų įgyvendinimą, nemokamai teikiant advokato paslaugas tiems asmenims, kurių socialinė ir materialinė padėtis yra sunki. *Pro bono publico* veiklos prigimtis ir specifika leidžia daryti prielaidą, kad ši veikla turėtų būti grindžiama laisvu advokato apsisprendimu bei vidine ir išorine motyvacija.
3. Advokato veikla, grindžiama *pactum de quota litis* institutu, numatančiu advokato honoraro mokėjimą proporcingai byloje pasiektam rezultatui, praktikoje vertinama nevienareikšmiškai, tačiau esminis šios veiklos teigiamas bruožas – galimybė efektyviai užtikrinti asmens teisę kreiptis į teismą – yra pripažįstamas visuotinai. Advokatui tinkamai vykdant profesines pareigas, *pactum de quota litis* institutas nekeičia vykdomų prievolių prigimties, nes prievolė siekti geriausių pastangų yra taikoma visais atstovavimo atvejais, nepriklausomai nuo to, kokiu metodu apskaičiuojamas advokato honoraras.
4. Nepaisant to, kad advokato veiklos *pro bono publico ir pactum de quota litis* institutų taikymas Lietuvoje yra leidžiamas, tačiau jų praktinis įgyvendinimas nėra populiarus. Šių institutų teisinis reguliavimas Lietuvoje pasižymi keliais bendrais neigiamais bruožais – teisinės tradicijos nebuvimu bei teisės normų fragmentiškumu, nepakankamumu bei sisteminio teisinio reguliavimo nebuvimu. Vien abstrakčios teisės normos įtvirtinimas nėra pakankamas pagrindas, leidžiantis advokato veiklą *pro bono publico* ir *pactum de quota litis* vykdyti tinkamai įgyvendinant šių institutų tikslus bei veiklos specifiką. Atsižvelgiant į tai, galima teigti, kad advokatai nėra linkę aktyviai vykdyti advokato veiklą pro *bono publico* ir *pactum de quota litis* ne tik dėl vidinių subjektyvių aplinkybių, bet ir dėl dideliu teisiniu

neapibrėžtumu pasižyminčio reguliavimo, sukuriančio prielaidas praktinėms problemoms kilti.

5. P*ro bono* veiklos problematika pasižymi tuo, kad galiojantis teisinis reguliavimas neskatina advokatų aktyviai vykdyti šio instituto pagrindu grindžiamos veiklos. Advokatai, siekdami pagrįsti apsisprendimą neteikti nemokamų teisnių paslaugų, viena iš pagrindinių priežasčių nurodo laiko stoką, tačiau manytina, kad tam didelę įtaką daro ir veiksmingos sistemos bei koncepcinės krypties nebuvimas valstybiniu mastu. Kita svarbi aplinkybė ta, kad advokatai, atstovaujantys asmeniui teisme *pro bono* pagrindais, neturi galimybės laimėtos bylos atveju prisiteisti atlyginimą, kompensuojantį jo darbo laiką teikiant *pro bono* teisinę pagalbą.
6. *Pactum de quota litis* instituto taikymo problematika pasižymi tuo, kad aiškaus teisinio reglamentavimo nebuvimas sudaro prielaidas advokatams pažeisti pagrindinius veiklos principus bei profesinės etikos standartus. Remiantis teismuose nagrinėjamais ginčais, galima teigti, kad advokatai neteisingai interpretuodami itin plačiai įstatyme apibrėžtą sėkmės mokesčio taikymą, dažnai nustato neproporcingo dydžio honorarus arba piktnaudžiauja klientų nežinojimu dėl sudaromos sutarties specifikos. Taip pat sistemiško ir nuoseklaus teisinio reguliavimo nebuvimas užkerta kelią efektyviai įgyvendinti sėkmės mokesčio institutą, nes nėra sudaromos procesinės galimybės šaliai, kurios atžvilgiu priimtas palankus teismo sprendimas, prisiteisti atstovavimui skirtas išlaidas iš bylą pralaimėjusios šalies.
7. Užsienio valstybėse, kuriose advokato veiklos pro *bono publico ir pactum de quota litis* institutai pasižymi išplėtotu ir moderniu taikymu, šių institutų veikimas yra grindžiamas privalomojo arba rekomendacinio pobūdžio taisyklėmis. Šios taisyklės nustato advokatams elgesio gaires, padedančias išvengti su advokatų veiklos principais bei teisės aktų nuostatomis nesuderinamų veiksmų.
8. Atsižvelgiant į bendrą advokato veiklos *pro bono publico ir pactum de quota litis* institutų esmę – efektyvios teisminės gynybos prieinamumo užtikrinimą, – jie gali būti vertinami kaip alternatyvūs ir savarankiški teisinės pagalbos teikimo mechanizmai. Tačiau, kad jie galėtų tinkamai ir efektyviai sąveikauti su valstybės garantuojamos teisinės pagalbos sistema, jų reglamentavimas turi būti tobulinamas ir pasižymėti sistemingumu bei kompleksiškumu.

LITERATŪRA

NORMINĖ LITERATŪRA

Lietuvos Respublikos teisės aktai

1. Lietuvos Respublikos advokatūros įstatymas. *Valstybės žinios*. 1992, Nr. 30-911.
2. Lietuvos Respublikos advokatūros įstatymas. *Valstybės žinios*. 1998. Nr. 64-1840.
3. Lietuvos Respublikos advokatūros įstatymas. *Valstybės žinios*, 2004, Nr. 50-1632.
4. Lietuvos Respublikos advokatūros įstatymo 44 straipsnio papildymo įstatymas. *Valstybės žinios*. 1999. Nr. 104-2975.
5. Lietuvos Respublikos advokatūros įstatymo Nr. IX-2066 17, 22, 51 ir 60 straipsnių pakeitimo įstatymas. *Teisės aktų registras*, 2015, Nr. 10596. Įsigaliosiantis nuo 2016 m. sausio 1 d.
6. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas. *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 36-1340.
7. Lietuvos Respublikos gyventojų pajamų mokesčio įstatymas. *Valstybės žinios*. 2002, Nr. 73-3085.
8. Lietuvos Respublikos labdaros ir paramos įstatymas. *Valstybės žinios*, 1993, Nr. 21-506.
9. Lietuvos Respublikos valstybės garantuojamos teisinės pagalbos įstatymas. *Valstybės žinios*, 2000, Nr. 30-82.
10. Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 1934 m. birželio 17 d. įsakymas „Advokatams už darbą taksa“. *Vyriausybės žinios*. 1934, Nr. 446-3120.
11. Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2005 m. spalio 27 d. įsakymas „Dėl Lietuvos advokatų etikos kodekso skelbimo“. *Valstybės žinios*. 2005, Nr. 130-4681.
12. Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 1999 m. spalio 1 d. įsakymas Nr. 288 „Dėl Lietuvos advokatūros statuto patvirtinimo“. *Valstybės žinios*, 1999, Nr. 95-2753.

Užsienio valstybių teisės aktai.

1. Alberta‘s Rules of Professional Conduct [interaktyvus]. [žiūrėta 2015-11-07]. <http://www.lawsociety.ab.ca/docs/default-source/regulations/code619a07ad53956b1d9ea9ff0000251143.pdf?sfvrsn=2>.
2. Advocacy Law of the Republic of Latvia [interaktyvus]. [žiūrėta 2015-10-01]. < http://advokatura.lv/?open=eng&it=bar&lang=eng >.
3. American Bar Association Model Rules of Professional Conduct, Model Rule 6.1 [interaktyvus]. [žiūrėta 2014-09-21]. <http://www.americanbar.org/groups/professional_responsibility/publications/model_rules_of_professional_conduct/rule_6_1_voluntary_pro_bono_publico_service.html >.
4. Bar Association Act of Republic of Estonia [interaktyvus]. [žiūrėta 2015-10-01]. < https://www.advokatuur.ee/eng/internal-rules/bar-association-act >.
5. Canadian Bar Associacion Resolution 98-01-A of Promoting a *Pro Bono* Culture in the Canadian Legal Profession [interaktyvus]. [žiūrėta 2015-11-07]. <http://www.cba.org/CBA/groups/pdf/98-01-A.pdf>.
6. The Conditional Fee Agreements Order No. 1974, 1995(SI 1995/1974) England and Wales [interaktyvus]. [žiūrėta 2015-11-19].

<http://www.uklaws.org/statutory/instruments_14/doc14543.htm>.
7. The Conditional Fee Agreements Regulations No. 1675, 1995 (SI 1995/1975) England and Wales [interaktyvus]. [žiūrėta 2015-11-19]. <http://www.legislation.gov.uk/uksi/1995/1675/made>.
8. The Damages–Based Agreements Regulations 2013 of Legal Services, England anf Wales [interaktyvus]. 2013 [žiūrėta 2015-11-20]. <http://www.legislation.gov.uk/ukdsi/2013/9780111533444 >.
9. The Law on the Advocates Profession of Republic of Poland [interaktyvus]. [žiūrėta 2015-10-01].<http://ccbe.tv/sites/default/files/documents/nationallawsonthebars/Poland%20-%20The%20Law%20on%20the%20Advocates%27%20Profession%2020070904%20%28EN%29.pdf >.
10. The National *Pro Bono* Aspirational Target, Australia [interaktyvus]. [žiūrėta 2015-11-07]. < http://www.nationalprobono.org.au/page.asp?from=8&id=169 >.
11. Ontario‘s Rules of Professional Conduct [interaktyvus]. [žiūrėta 2015-11-07]. <http://www.lsuc.on.ca/WorkArea/DownloadAsset.aspx?id=2147486159 >.
12. Parliamentary Act on the Legal Profession and on Amending Act No. 455/1991 Coll. on the Business and Self-Employment Services (Business Licensing Act), Slovakia [interaktyvus]. [žiūrėta 2015-10-01]. <http://www.ccbe.org/fileadmin/user_upload/NTCdocument/en_slovak_rep_parlia1_1188889665.pdf >.
13. The Federal Lawyers Act (Bundesrechtsanwaltsordnung), Germany [interaktyvus]. [žiūrėta 2015-10-01].< http://www.brak.de/w/files/02_fuer_anwaelte/brao_engl_090615.pdf .>.

Europos Sąjungos teisės aktai

1. Code of Conduct for European Lawyers [interaktyvus]. [žiūrėta 2015-10-19]. <http://www.ccbe.eu/fileadmin/user_upload/NTCdocument/EN_CCBE_CoCpdf1_1382973057.pdf >.
2. Europos Sąjungos advokatų profesinės etikos kodeksas [interaktyvus]. Priimtas 1988 m. spalio 28 d. CCBE plenarinėje sesijoje, vėliau keistas 1998 m. lapkričio 28 d. ir 2002 m. gruodžio 6 d. CCBE plenarinėse sesijose. [žiūrėta 2015-09-06]. < http://denver.infolex.lt/advoco_old/?item=esaekod >.
3. Recommentadions No. R(2000) 21 PF THE Committee of Ministers to Member States on the Freedom of Exercise of the Proffesion of Lawyer, principe 4, article 4 [interaktyvus]. Adopted by the Committee of Ministers on 25 October 2000. [žiūrėta 2015-11-14]. <https://wcd.coe.int/com.instranet.InstraServlet?command=com.instranet.CmdBlobGet&InstranetImage=533749&SecMode=1&DocId=370286&Usage=2 >.

Kiti dokumentai

1. Konsultacinės Europos teisėjų tarybos (CCJE) nuomonė Nr. (2013) 16 „Dėl santykių tarp teisėjų ir advokatų“, priimta 14-ajame CCJE plenariniame susirinkime [interaktyvus]. Strasbūras, 2013 [žiūrėta 2015-10-06]. <http://old.teismai.lt/dokumentai/nuomon%C4%97%20nr%20%2016%20(2013)%20d%C4%97l%20santyki%C5%B3%20tarp%20teis%C4%97j%C5%B3%20ir%20advokat%C5%B3%20(lietuvi%C5%B3%20k%20).pdf >.

2. Lietuvos Respublikos advokatūros įstatymo projektas [interaktyvus]. Reg. Nr. IXP-2224 (3SP), Reg. data 2004-03-05 [žiūrėta 2015-10-28]. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAP/TAIS.228101?positionInSearchResults=86&searchModelUUID=ea1f22f1-9c44-439d-8c83-64cce7aed106 >.
3. Lietuvos Respublikos advokatūros įstatymo 44 straipsnio 2 dalies pakeitimo įstatymo projekto (P-1989(2)) aiškinamasis raštas. [interaktyvus]. 1999. [žiūrėta 2015-11-16]. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.86479?positionInSearchResults=24&searchModelUUID=35da59ce-d29a-4732-ba87-f87f6a3dd0ac >.
4. Lietuvos Respublikos Seimo Teisės ir teisėtvarkos komiteto išvada „Dėl Advokatūros įstatymo 44 straipsnio 2 dalies pakeitimo įstatymo projekto (P-1989(2)). [interaktyvus]. 1999. [žiūrėta 2015-11-16]. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.89843?positionInSearchResults=18&searchModelUUID=35da59ce-d29a-4732-ba87-f87f6a3dd0ac >.
5. Lietuvos Respublikos Seimo Kanceliarijos Teisės departamento išvada Nr. IXP-2224 (3) dėl Lietuvos Respublikos Advokatūros įstatymo projekto [interaktyvi], 2004. [žiūrėta 2015-10-28]. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.228309?jfwid=-9dzqnue2b >.
6. Lietuvos Respublikos teisingumo ministro aiškinamasis raštas Lietuvos Respublikos Seimui „Dėl Lietuvos Respublikos advokatų įstatymo projektų Nr. P-955, P-956“ [interaktyvus], 1997. [žiūrėta 2015-10-28]. < https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.47638?jfwid=-9dzqnub2l >.
7. Valstybinės mokesčių ministerijos prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos apibendrintas paaiškinimas dėl Lietuvos Respublikos gyventojų pajamų mokesčio įstatymo 2 straipsnio 35 dalies [interaktyvus], 2011. [žiūrėta 2015-10-19]. < http://www.vmi.lt/Accessibility/lt/?itemId=10821494 >.

SPECIALIOJI LITERATŪRA

1. Abramavičius, A.; Butkevičius, L., *et al*. *Lietuvos teisėsaugos institucijos*. Vilnius: Registrų centras, 2011.
2. Andriulis, A., *et al*. *Lietuvos teisės istorija*. Vilnius: Justitia, 2002.
3. Androšiūnaitė, A.; Melnikas, B. Santykių rinkodara teisinių paslaugų rinkodaros strategijoje. *Mokslas – Lietuvos ateitis*, Vilniaus Gedimino technikos universitetas, 2013, 5 (1): 59-63.
4. Balnienė, E. Lietuvos advokatūros teisinės padėties raida. *Teisė*, 2005, 56: 16-30.
5. Balnienė, E. Advokatūros atsiradimas ir istorinė raida Lietuvoje. *Lietuvos advokatūra*, 2007, Nr. 4 (25): 5-7.
6. Balnienė, E. *Advokatūros atsiradimas ir raida Lietuvoje*. Daktaro disertacijos santrauka: socialiniai mokslai, teisė. Vilniaus universitetas, 2007.
7. Bishop, R.; Kehoe, E. *The Art of Advocacy in International Arbitration*. Second Edition. New York: JurisNet, 2010.
8. Berkmanas, T. Globalizacijos įtakos teisei tyrimai. *Vytauto didžiojo universiteto mokslo klasteriai*. Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas, 2013.

9. Bernatonis, J., *et al*. *Europos Sąjungos teisės įtaka Lietuvos teisinei sistemai*. Vilnius: Vilniaus universiteto Teisės fakultetas, 2014.
10. Brickman, L. ABA Regulation of Contingency Fees: Money Talks, Ethics Walks. *Fordham Law Review*. 1996, 65 (1): 247-335.
11. Brundage, J. A. *The Medieval Origins of the Legal Profession: Canoninsts, Civilians, and Courts*. Chicago: University of Chicago Press, 2008.
12. Buckland, W. W.; Stein, P. A. *Text-Book of Roman Law from Augustus to Justinian*. Cambridge: Cambridge University Press, 1963.
13. Burke, D.; McLaurin, R.; Pearce, J. *Pro bono publico*: Issues and implications [interaktyvus]. *Loyla University Law Journal*, 1994, 26: 61-87. [žiūrėta 2015-10-26] <http://lawecommons.luc.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1576&context=luclj >;
14. Chroust, A. H. Legal Profession in Ancient Republican Rome. *Notre Dame Law Review* [interaktyvus]. 1954, 30 (1): 97-148. [žiūrėta 215 09 02]. < http://scholarship.law.nd.edu/ndlr/vol30/iss1/5/ >.
15. Čivilis, J. Lietuvos advokatūra ir advokatai Lietuvoje. *Lietuvos advokatūra*. 2008, Nr. 4 (29): 1-29.
16. Didžiulis, L. Fiduciarinių pareigų instituto kilmė, esmė ir recepcija. *Teisė*, 2014, 91: 83-99.
17. Drakšas, R. *Advokato veiklos pagrindai ir problemos: monografija*. Vilnius: Justitia, 2012.
18. Driukas, A., Valančius V., *Civilinis procesas: teorija ir praktika*. II tomas. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2006.
19. Glendon, M. A., Gordon M. W, Osakwe, Ch., *Vakarų teisės tradicijos*. Vilnius: Pradai, 1993.
20. Grigienė, J.; Čerka, P. Advokato atlyginimo, priklausančio nuo bylos baigties, reglamentavimas bei problemos Lietuvoje. *Teisės apžvalga*. 2012, 2 (9): 5-16.
21. Hodges, Ch.; Vogenauer, S., Tuliback, M. *The Costs and Funding of Civil Litigation – A Comparative Perspective*. Oxford and Portlend, Oregon: Hard Publishing, 2010.
22. Janušauskaitė, A. Atsakomybės ir profesinės kompetencijos svarba teisininko veikloje. Iš: *Visuomenės saugumas ir viešoji tvarka*. Mokslinių straipsnių rinkinys. Mykolo Romerio universitetas, 2012, Nr. 8: 119-128.
23. Jokantas, K. Lotynų – lietuvių kalbų žodynas. Vilnius: Aidai, 1995.
24. Jonaitis, M. *Romėnų privatinė teisė*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2014
25. Jonaitis, M.; Žalėnienė, I. Kai kurie atstovavimo instituto reglamentavimo romėnų teisėje klausimai. *Jurisprudencija*. 2008, 7(109): 14-21.
26. Jonaitis, M.; Žalėnienė, I. The Concept of Bar and Fundamental Principles of an Advocates Activity in Roman Law. *Jurisprudencija*, 2009, 3 (117): 299-312.
27. Karsten, P. Enabling the Poor to Have Their Day in Court: The Sanctioning of Contingency Fee Contracts, A History to 1940. *DePaul Law Review*,1998, 47 (2): 231-260.
28. Kratenko, M. V. *Dogovor ob okazani juridicheskoi pomoshhi v sovremenom grazhdanskom zakonodatelstve* [Agreement on legal assistantace in the modern civil law]. Moskva: Statut, 2006.
29. Kritzer, H. M. *Lawyers at Work.* New Orleans: Qiud Pro Books, 2015.
30. Kuconis, P.; Nekrošius, V. *Teisėsaugos institucijos*. Vilnius: Justitia, 2000.
31. Kuzavinis, K. *Lotynų – lietuvių kalbų žodynas*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2007.

32. Kuzavinis, K.. *Lotyniški posakiai ir sparnuoti žodžiai*. *Dicta Latina verbaque alata*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2005.
33. Lastauskienė, G. Advokato profesija: prieštaringas jos pobūdis ir kontrolė. *Jurisprudencija*. 2013, 20 (4): 1473-1491.
34. Leonas, P. *Raštai. Teisinė publicistika, pergyvenimai ir atsiminimai., teisinis palikimas*. III tomas. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2005.
35. Martin, E. A. (ed); Law, J. (ed). A Dictionary of Law. Sixth Edition. Oxford University Press, 2006.
36. Montvydienė, I. Advokato atlyginimo, priklausančio nuo bylos rezultato (*pacta de quota litis* ir *pacta in forma pauperis*), reglamentavimo ir priteisimo teoriniai ir praktiniai aspektai. *Lietuvos advokatūra*, 2007, 3 (24): 2-3; 13 ir 2007, 4 (25): 2-4.
37. Motvydienė, I. *Pacta de quota litis*, kaip alternatyva valstybės garantuojamai teisinei pagalbai užtikrinti civilinėse bylose. *Jurisprudencija*. 2008, 7 (109): 85-91.
38. Montvydienė, I. *Valstybės garantuojama teisinė pagalba civilinėse bylose*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2010.
39. Nekrašius, J.; Balikienė, B; *et al*. *Advokatas ir valstybė*. Vilnius: Justitia, 2013.
40. Nekrašius, J. *Lietuvos advokatūra: Šiaulių advokatai (XVII A. – XXI a. pradžia)*. Vilnius: Justitia, 2013.
41. O'Donahoo, P.; Maxwell, T. Contingency Fees and Access to Justice in Australia. *Defence Councel Journal*, 2014, 81(3): 272-278.
42. Rhode, D., L. *Pro Bono in Principle and in Practice.* California: Stanford University Press, 2005.
43. Saladžius, J. Advokatai – socialiai atsakingi visuomenei! *Lietuvos advokatūra*, 2007, Nr. 4 (25): 8-9, 11.
44. Samuolytė, J. *Pro bono* Lietuvoje: iššūkiai ir galimybės. *Teisingumo ministerijos, Lietuvos advokatūros ir Žmogaus teisių stebėjimo instituto inicijuotos konferencijos „Teisingumas Lietuvoje:teisė ar privilegija?“, vykusios 2011 m. gruodžio 16 d.,Vilniuje, medžiaga*. [interaktyvi]. Vilnius, 2011. [žiūrėta 2015-10-03]. < www.hrmi.lt/uploaded/PDF%20dokai/Pro%20bono%20Lietuvoje.pdf>.
45. Simaitis, R. *Bylinėjimosi išlaidos civiliniame procese*. Vilnius: Justitia, 2004.
46. Simaitis, R. Išlaidų sumokėti už advokato pagalbą atlyginimo problemos. *Teisė*, 2002, 45:
47. Sossin, L. The Public Interest, Professionalism, and *Pro Bono Publico*. *Osgoode Hall Law Journal*, 2008,46 (1): 109- 123.
48. Šenavičius, A. Lietuvos teisinė kultūros ištakos. Šapoka G., Beinoravičius, D., *et al*. *Teisės raida: retrospektyva ir perspektyva*. *Liber Amicorum Mindaugui Maksimaičiui*. Mokslo studija. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2013.
49. Tabarrok, A.; Helland, E. *Two Cheers for Contingency Fees*. Wachington, D.C.: AEI Press, 2005.
50. Walle, S. *A Comperative Perspective*. Antwepen-Apeldoorn: Maklu, 2013.
51. Wehrli, D. Contingency Fees/ *Pactum de Palmario*, Civil Law Approach‘. *ASA Bulletin*, 2008, 26 (2): 241-258.
52. Valikonytė, I. Prokuratorius XVI a. pirmoje pusėje: bylos šalies pavaduotojas, kalbovas ar teisingumo riteris. *Tarptautinės mokslinės konferencijos „Pirmasis Lietuvos Statutas ir epocha“, skirtos Pirmojo Lietuvos Statuto 475 metų sukakčiai paminėti, vykusios 2004 m.*

rugsėjo 15-16 d. Vilniuje, mokslinių straipsnių rinkinys. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2005.
53. Veličkienė, A. T. *Clientela*: žodžio reikšmė ir evoliucija. *Jurisprudencija*. 2007, 5(90): 39-45.
54. Veličkienė, A., T. *Ratio Scripta Lotyniški teisės ir bendrosios kultūros frazeologizmai, apibrėžimai, terminai*. Justitia, 2003.
55. Vėgėlė, I. Laisvas advokatų judėjimas pagal Europos Bendrijos teisę. *Jurisprudencija*. 2008, 3(105): 47-53.
56. Žalėnienė, I. Kai kurie atstovo atsakomybės civiliniame procese taikymo teoriniai aspektai. *Jurisprudencija*, 2004, 52(44):141-149.
57. Žalėnienė, I., Stauskienė, E. Advokatūros raida Lietuvoje (1990-2009). Šapoka G., Beinoravičius D., *et al. Teisės raida: retrospektyva ir perspektyva*. *Liber Amicorum Mindaugui Maksimaičiui*. Mokslo studija. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2013.

Elektroniniai leidiniai

1. A Survey of *Pro Bono* Practices and Opportunities in 71 Jurisdictions. Prepared by Latham & Watkins LLP for the *Pro Bono* Institute [interaktyvus]. 2012, p. 17. [žiūrėta 2015-10-27]. <http://www.probonoinst.org/wpps/wp-content/uploads/a-survey-of-pro-bono-practices-and-opportunities-in-71-jurisdiction-2012.pdf >.
2. ABA Standing Committee on *Pro Bono* and Public Service, Supporting Justice III: A Report on the *Pro Bono* Work of America's Lawyers, [interaktyvus]. Chicago: 2013, p. vi-vii. [žiūrėta 2015-11-06]. <http://www.americanbar.org/content/dam/aba/administrative/probono_public_service/ls_pb_Supporting_Justice_III_final.authcheckdam.pdf>.
3. Autralian *Pro Bono* News [interaktyvus]. 2015, October, Nr. 103. [žiūrėta 2015-11-07]. <http://www.nationalprobono.org.au/page.asp?from=4&id=361 >.
4. BNS. Be mantijų likę apdegintų dvynių advokatai skundžiasi teismui. *Lietuvos rytas* [interaktyvus]. Vilnius, 2006-05-16. [žiūrėta 2015-11-20]. <http://lietuvosdiena.lrytas.lt/-11477926461147435592-be-mantij%C5%B3-lik%C4%99-apdegint%C5%B3-dvyni%C5%B3-advokatai-skund%C5%BEiasi-teismui.htm >.
5. BNS. Lietuvos advokatūra kelia savanoriškos neatlygintinos (*pro bono*) ir valstybės garantuojamos teisinės pagalbos efektyvumo problemą. Vilnius, 2011-12-16. [žiūrėta 2015-11-03]. < http://www.bns.lt/topic/937/news/39793846/ >.
6. Black's Law Dictionary 8th ed. [interaktyvus]. West Group, 2004. [žiūrėta 2015-11-10] <http://www.republicsg.info/Dictionaries/2004_Black's-Law-Dictionary-Edition-8.pdf >.
7. Buckey, M. Moving Forward on Legal Aid. Research on Needs and Innovative Approaches [interaktyvus]. Canadian Bar Association, Ottawa, 2010, p. 113. [žiūrėta 2015-11-10]. <http://www.cba.org/CBA/Advocacy/PDF/CBA%20Legal%20Aid%20Renewal%20Paper.pdf >.
8. Conditional Fee Agreement. United Kingdom Parliament Committee on Constitutional Affairs, Third Report. [interaktyvus]. 2006. [žiūrėta 2015-11-15]. <http://www.publications.parliament.uk/pa/cm200506/cmselect/cmconst/754/75405.htm >.
9. Hartley, K. Contingency Fees in Europe – Spain's Supreme Court Allows Contingency Fees and Thus Increases the Pressures on the Nations [interaktyvus]. 2009. [žiūrėta 2015-11-18]. <http://www.globaltort.com/2009/10/contingency-fees-in-europe-spains-supreme-court-allows-contingency-fees-and-thus-increases-the-pressures-on-other-nations/ >.

10. Hurst, A.; Hartman, J. *Pro Bono*: An Emerging Trend in American Professional Schools. [interaktyvus]. [žiūrėta 2015-11-06]. <http://www.taprootfoundation.org/docs/Pro-Bono-An-Emerging-Trend-Professional-Schools.pdf >.
11. Doyle, K. Practicing *Pro Bono* [interaktyvus], 2007. [žiūrėta 2015-10-26] <http://www.oba.org/getmedia/39c07fab-fffe-4568-91c9-cf75e3c6e288/Pro_Bono_Paper_PracticingProBono >.
12. Keinys, S, *et al*. Dabartinės lietuvių kalbos žodynas. IV leidimas [interaktyvus]. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2000 [žiūrėta 2015-09-29]. < http://lkzd.lki.lt/Zodynas/Visas.asp>.
13. Kontrimavičiūtė, I. D. Budrevičienė bando susigrąžinti pinigus iš advokato. *Delfi* [interaktyvus] . Vilnius, 2010-02-11 [žiūrėta 2015-11-20]. <http://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/dbudreviciene-bando-susigrazinti-pinigus-is-advokato.d?id=28840593 >.
14. Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos ataskaita apie pirminės valstybės garantuojamos teisinės pagalbos organizavimą ir teikimą 2014 metų laikotarpiu [interaktyvi]. Vilnius, 2014. [žiūrėta 2015-11-02] < http://www.teisinepagalba.lt/dok/201408_pirmine_ataskaita.pdf >.
15. Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos ataskaita apie antrinės valstybės garantuojamos teisinės pagalbos organizavimą ir teikimą 2014 metų laikotarpiu [interaktyvi]. Vilnius, 2014. [žiūrėta 2015-11-02]. < http://www.teisinepagalba.lt/dok/201408_antrine_ataskaita.pdf >.
16. *Pro Bono* Legal Referral Schemes [interaktyvus]. [žiūrėta 2015-11-08]. < http://www.nationalprobono.org.au/page.asp?from=1&id=128 >.
17. Pounian, S.; Green, J. Nuts and Bolts of Contingent Fees. [interaktyvus]. *New York Law Journal*, 2010. [žiūrėta 2015-11-18]. < http://www.kreindler.com/Publications/NYLJ-Nuts-Bolts-6302010.pdf >.
18. The Free Dictionary by Farlex [interaktyvus]. [žiūrėta 2014-09-20]. < http://legal-dictionary.thefreedictionary.com/Pro+bono+publico>.
19. Valstybinės mokesčių ministerijos prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos apibendrintas paaiškinimas dėl LR Gyventojų pajamų mokesčio įstatymo 2 straipsnio 35 dalies [interaktyvus], 2011. [žiūrėta 2015-10-19]. < http://www.vmi.lt/Accessibility/lt/?itemId=10821494 >.

TEISMŲ PRAKTIKA

Lietuvos teismų praktika

1. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos teisėjų kolegijos 2015 m. balandžio 15 d. nutartis civilinėje *AB „Lietuvos draudimas“ v. UAB „Projektų vystymo grupė“ (*bylos Nr. 3K-3-207-313/2015).
2. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinės teisėjų kolegijos 2015 m. balandžio 14 d. nutartis civilinėje byloje *A. D. v. B. Š.* (bylos Nr. 3K-7-149-706/2015).
3. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 1999 m. lapkričio 4 d. nutartis civilinėje byloje *A. M. v. Lietuvos advokatų taryba* (bylos Nr. 3K-3-584/1999).

4. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. gruodžio 11 d. nutartis civilinėje byloje *BUAB „Antkona“ bankroto administratorius Verslo valdymo ir restruktūrizacijos centras v. BUAB „Antkona*“, (bylos Nr. 3K-3-568/2012).
5. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinės teisėjų kolegijos 2013 m. spalio 7 d. nutartis civilinėje byloje *B.Š. v. A. D.* (bylos Nr. 3K-7-395/2013).
6. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2014 m. lapkričio 7 d. nutartis civilinėje byloje *J. J. v. J. N.* (bylos Nr. 3K-3-473/2014).
7. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. gruodžio 6 d. nutartis civilinėje byloje *J.L. v. A. V. K.* (bylos Nr. 3K-3-642/2013).
8. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. liepos 8 d. nutartis civilinėje byloje *L.L. v. R. L.* (bylos Nr. 3K-3-319/2011).
9. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2010 m. spalio 21 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Siemens Osakeyhtio“ v. UAB „Urbico“* (bylos Nr. 3K-3-408/2010).
10. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2000 m. lapkričio 22 d. nutartis civilinėje byloje *V. L. v. Lietuvos advokatų taryba* (bylos Nr. 3K-3-1243/2000).
11. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2005 m. gegužės 2 d. konsultacija Nr. A3-127. Teismų praktika. 2005, 23.
12. Lietuvos apeliacinio teismo 2015 m. gegužės 13 d. nutartis civilinėje byloje *P.V. v. J. B.* (bylos Nr. 2A-30-241/2015).
13. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2015 m. gegužės 26 d. sprendimas civilinėje byloje *UAB „Kamesta“ v. Advokatų profesinė bendrija „Černiauskas ir partneriai“* (bylos Nr. 2A-245-370/2015).
14. Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. gegužės 2 d. nutartis civilinėje byloje *E. G. v. A. B* (bylos Nr. 2A-740-555/2013).
15. Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. birželio 11 d. nutartis civilinėje byloje *A. M. v. V. L.* (bylos Nr. 2A-1846-464/2013).

Lietuvos Konstitucinio teismo praktika

1. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1997 spalio 1 d. nutarimas ,,Dėl Lietuvos Respublikos Baudžiamojo proceso kodekso 195 straipsnio penktosios dalies ir 242 straipsnio atitikinimo Lietuvos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*. 1997, Nr. 91–2289.
2. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2000 m. gegužės 8 d. nutarimas ,,Dėl Lietuvos Respublikos operatyvinės veiklos įstatymo 2 straipsnio 12 dalies, 7 straipsnio 2 dalies 3 punkto, 11 straipsnio 1 dalies ir Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 198-1 straipsnio 1 bei 2 dalies atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*. 2000, Nr. 39-1105.
3. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2008 m. sausio 7 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos antstolių įstatymo 45 straipsnio 3, 5 dalių atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*. 2008, Nr. 4-136.
4. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2010 m. kovo 22 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos notariato įstatymo 23 straipsnio 3 dalies (2003 m. sausio 23 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai. *Valstybės žinios*, 2010, Nr. 34-1620.

Advokatų garbės teismo praktika

1. Lietuvos advokatūros Advokatų garbės teismo 2006 m. vasario 24 d. sprendimas byloje Nr. 10.

Užsienio valstybių bei tarptautinių teismų praktika

1. Europos Žmogaus Teisių Teismo 2002 m. kovo 7 d. sprendimas byloje *McVicar v. Jungtinė Karalystė*, Nr. 46311/99, ECHR 2002-III.
2. Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2015 m. sausio 15 d. sprendimas civilinėje byloje *Nr*. C-537/13, *Birutė Šiba v Arūnas Devėnas* [2015] ECLI:EU:C:2015:4.
3. Vokietijos Federalinio Konstitucinio Teismo 2006 m. gruodžio 12 d. sprendimas byloje Nr. 1 BvR 2576/04.
4. Jungtinės Karalystės apeliacinio teismo 1975 m. lapkričio 15 d. sprendimas civilinėje byloje *Wallersteiner v Moir (No. 2)* [1975] QB 373.
5. Niujorko apeliacinio teismo 2014 m. spalio 28 d. sprendimas civilinėje byloje *Lawrence v. Graubard* (bylos Nr. 24 NY3d 320).

ANOTACIJA LIETUVIŲ KALBA

Magistro baigiamajame darbe yra tyrinėjami alternatyvūs advokato teisinių paslaugų teikimo būdai, t.y. paslaugų teikimas nemokamai (lot. *pro bono publico*) bei už mokestį, priklausantį nuo byloje pasiekto rezultato (lot. *pactum de quota litis*). Abiejų institutų pagrindinis tikslas – efektyviai užtikrinti asmens teisminės gynybos prieinamumo principo įgyvendinimą. Nepaisant to, kad *pro bono publico* ir *pactum de quota litis* institutai yra įtvirtinti Lietuvos advokatų veiklą reglamentuojančiuose teisės aktuose, tačiau jų taikymas yra nepopuliarus reiškinys. Atsižvelgiant į tai, darbe detaliai nagrinėjama ne tik minimų institutų reikšmė, tačiau ir jų praktinio taikymo problemos bei jų priežastys. Siekiant tyrimo išsamumo ir objektyvumo, darbe taip pat analizuojama užsienio valstybių, kuriose *pro bono publico* ir *pactum de quota litis* institutų taikymas yra pažangesnis ir labiau išvystytas, patirtis.

Reikšminiai žodžiai: *pro bono publico, pactum de quota litis, teisminės gynybos prieinamumas, socialinė atsakomybė.*

ANOTACIJA ANGLŲ KALBA

This Master‘s thesis analyses alternative lawyer legal services, i.e. providing services free of charge (lat. *pro bono publico*) and for a fee, which depends on the result atchieved on the case (lat. *pactum de quota litis*). The main goal of these both institutes – to effectively guarantee the availability of personal judicial implementation. Despite the fact that *pro bono publico* and *pactum de quota litis* insitutes are established in Lithuanian law, its application among Lithuanian lawyers is unpopular. In this context, the Master‘s thesis in detail examines not only the essence and significance of mentioned insitutes, but also its practical application problems and its causes. In order to reach the completeness and objectivity of the thesis there is also analyzing the foreign countries experience where practice of *pro bono publico* and *pactum de quota litis* insitutes are more advanced and developed.

Key words: *pro bono publico, pactum de quota litis, access to justice, social responsibility.*

SANTRAUKA LIETUVIŲ KALBA

ADVOKATO VEIKLOS *PRO BONO PUBLICO* IR *PACTUM DE QUOTA LITIS* SAMPRATA, REIKŠMĖ, REGLAMENTAVIMO YPATUMAI

Šiame magistro baigiamajame darbe nagrinėjamas advokato teisinių paslaugų teikimas, grindžiamas *pro bono publico* ir *pactum de quota litis* institutais. Siekiant sistemingai ir objektyviai atskleisti šių advokato veiklos institutų teorinius ir praktinius aspektus, išsamiai nagrinėjamos *pro bono publico* ir *pactum de quota litis* sąvokos, reikšmė, teisinio reglamentavimo specifika Lietuvoje ir užsienyje. Visa tai naudojama siekiant atskleisti ne tik aptariamų institutų esmę, bet ir išsiaiškinti kodėl jų taikymas yra nepopuliarus Lietuvos teisinėje sistemoje.

Atsižvelgiant į temą, magistro baigiamasis darbas yra sudarytas iš trijų skyrių. Pirmajame skyriuje nagrinėjamas advokato profesijos formavimosi istorinis kontekstas, padaręs didelę įtaką šiuolaikinei advokato veiklos sąvokai ir statusui. Taip pat atsižvelgiant į darbo bendrą tematiką, apžvelgiamas advokato teikiamų teisinių paslaugų pobūdis bei atlygintinumas. Visa tai sudaro darbo bendrąją dalį.

Antrajame darbo skyriuje yra atskleidžiama nemokamų advokato teisinių paslaugų, t.y. *pro bono publico* esmė ir teisiniai pagrindai Lietuvos Respublikos advokato veiklą reguliuojančiuose teisės aktuose. Darbe pateikiama analizė atskleidžia, kad nors šis institutas yra oficialiai įtvirtintas, tačiau jo taikymas yra nepopuliarus. Ši problema kyla dėl teisinės tradicijos nebuvimo, vidinių advokatų etinių nuostatų, tačiau labiausiai tam įtaką daro fragmentiškas ir lakoniškas teisinis reguliavimas, stokojantis instituto bendro veikimo mechanizmo, skatinančio advokatus teikti paslaugas *pro bono* žemas pajamas turintiems asmenims.

Paskutiniajame darbo skyriuje aptariamas kitas advokato veiklos institutas, kuris lietuvių kalboje įvardijamas kaip sėkmės mokestis arba sąlyginis advokato užmokestis, priklausantis nuo byloje pasiekto rezultato, t.y. *pactum de quota litis*. Siekiant darbo sistemingumo ir išsamumo nagrinėjamo advokato veiklos instituto atžvilgiu, šioje dalyje pateikiama *pactum de quota litis* esmė ir teisinio reguliavimo analizė. Darbe aptariamos mokslininkų įžvalgos, taip pat teisinio reguliavimo ypatumai bei teismų praktikoje nagrinėjami atvejai leidžia daryti išvadą, kad nors sėkmės mokestis įtvirtintas Lietuvoje, tačiau jo taikymo principai, skaičiavimo metodika bei kiti aktualūs klausimai yra nereglamentuojami. Teisinio reguliavimo stoka sukelia šio instituto praktinio taikymo problemų, užkertančių kelią šio pobūdžio advokato paslaugų plėtrai. Tam, kad šis institutas pradėtų efektyviai veikti praktikoje, reikėtų nustatyti išsamesnį teisinį reguliavimą, suteikiantį advokatams elgesio gaires, padedančias išvengti su advokatų veiklos principais bei teisės aktų nuostatomis nesuderinamų veiksmų.

SANTRAUKA ANGLŲ KALBA

THE CONCEPTION, SIGNIFICANCE AND PECULIARITIES OF LEGAL REGULATION OF THE ADVOCATE‘S *PRO BONO PUBLICO* AND *PACTUM DE QUOTA LITIS* SERVICES

Master thesis deals with the legal services based on the *pro bono publico* and *pactum de quota litis* institutes. In order to systematically and objectively disclose the theoretical and practical aspects of these institutes the research analyzes the conception, significance and specifics of legal regulation of *pro bono publico* and *pactum de quota litis* in Lithuania and abroad. The whole analysis is used to reveal not only the essence of these insitutes but also to find out why its application is so unpopular in Lithuanian legal system.

Depending on the theme, Master thesis is composed of three chapters. The first chapter deals with a legal profession historical context which made a huge impact on the modern concept of the lawyer and it‘s status. Also taking into account the overall theme of the work, there is an overview of the nature and financial aspects of the advokates legal services. All of this constitutes the general part of the Master thesis.

The second chapter discloses the essence and legal basis of a free legal services, i.e. *pro bono publico*. The analysis reveals that although *pro bono* institute is officially established in Lithuania, its application is very limited and unpopular. This problem arises from the lack of legal traditions, advocate‘s internal ethical attitudes. But the most important reason of this problem is fragmentary regulation, lack of the common mechanism which would encourage lawyers to provide *pro bono* services to low-income persons.

The last chapter deals with another institute which is identified as a success fee of contingency fee, depending on the result reached in the case, i.e. *pactum de quota litis*. For the systematic and completeness research in this part is providing the essence and legal regulation analysis of a *pactum de quota litis*. Legal scientists insights that specifics of legal regulation and courts cases allows to lead the reasonable conclusion that despite the success fee is established in Lithuania but the general principles of appropriate practice, calculation methodology and other important aspects aren‘t controlled and regulated by law. The lack of legal regulation of this institute generates practical problems which prevent the effective and innovative development of the *pactum de quota litis*. In order this institute would start to operate effectively in practice a legislator should set more detailed legal regulation, give to the lawyers guidelines of ethical behavior. It would help to avoid conflicting actions and encourage more extensive use of the contingency fee.

PATVIRTINIMAS APIE ATLIKTO DARBO SAVARANKIŠKUMĄ

2015-12-09

Vilnius

Aš, Mykolo Romerio universiteto (toliau – Universitetas), Teisės fakulteto, Civilinės justicijos instituto, Civilinės teisės programos studentė Ieva Mikaliūkštytė patvirtinu, kad magistro baigiamasis darbas tema „Advokato veiklos *pro bono publico* ir *pactum de quota litis* samprata, reikšmė, reglamentavimo ypatumai“:

1) Yra atliktas savarankiškai ir sąžiningai;
2) Nebuvo pristatytas ir gintas kitoje mokslo įstaigoje Lietuvoje ar užsienyje;
3) Yra parašytas remiantis akademinio rašymo principais ir susipažinus su rašto darbų metodiniais nurodymais.

Man žinoma, kad už sąžiningos konkurencijos principo pažeidimą – plagijavimą studentas gali būti šalinamas iš Universiteto kaip už akademinės etikos pažeidimą.

_____ _____

(parašas) *(vardas, pavardė)*